

PC
5506

SVENSKT GUDS TJÄNST LIV

Årsbok för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik

Den Svenska Psalmboken

ARGÅNG 60/61

SVENSKT
GUDTJÄNSTLIV

51 - 61
1976 - 86
& Reg.
1 - 50

LUND

SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

Årsbok för liturgi, kyrkokonst, kyrkomusik och homiletik
utgiven av Riksförbundet Svensk Kyrkomusik genom dess
liturgiska och musikvetenskapliga sektion.

Årsbok för Laurentius Petri Sällskapet för svenskt gudstjänstliv.

Utgiven med understöd av Humanistisk-samhällsvetenskapliga
forskningsrådet.

Redaktör: Docent Sven-Erik Brodd
Walling, 17 A
752 27 Uppsala

I redaktionen: Professor Ragnar Holte, Uppsala
Kantor Elisabet Wentz-Janacek, Lund
Docent Folke Bohlin, Lund
Professor Lars Hartman, Uppsala
Musikdirektör Birgit Lindkvist-Markström, Knivsta

Distribution:

ARKEN. BOKHANDEL FÖR KYRKA OCH TEOLOGI

Kyrkogatan 4

Box 1026

221 04 LUND

Telefon 046/13 88 82

Svenskt Gudstjänstliv

Årgång 60/61

1985 – 86

ISSN 0280-9133
Sandby Grafiska, Lund 1986

Ny psalmbok

Så har Svenska kyrkan, och över huvud Sveriges kristenhet, fått ny psalmbok! Efter år av utredningar, försöksutgåvor och olika psalmbokstilllägg har vi äntligen fått en samlad lösning. Psalmboken har varit efterlängtd, och många kommer med stor glädje och iver att ta den i bruk.

Är därmed all kritisk diskussion överspelad? Jag tror inte det. 1986 års psalmbok kommer säkert inte att stå sig i hundra år som våra klassiska psalmböcker eller i femtio som vår senaste. Den här gången är medvetandet mycket större om att arbetet med psalm och visa måste pågå kontinuerligt inom kyrkan. Många medger också att mycket av den kritik som förts fram mot psalmkommitténs arbete varit berättigad. Men man har hellre stött en kompromisslösning än förhalat det slutgiltiga beslutet ytterligare.

Visst kan man tycka att 15 års utredande får vara nog. Men psalmkommitténs slutbetänkande väckte en sällsynt stor uppmärksamhet och frammanade ett oerhört intensivt remissarbete på många håll. Enligt min mening har de ansvariga inom Svenska kyrkan missat chansen att göra en verkligt grundlig genomarbetning av remissvaren och låta framkomna synpunkter komma psalmboksarbetet till godo. Från flera håll framfördes önskemålet att en av den ursprungliga kommittén oberoende expertgrupp skulle få i uppgift att göra en slutlig översyn. Hade man handlat snabbt skulle ett reviderat förslag kunna ha förelegat till årets kyrkomöte.

Men Svenska kyrkans centralstyrelse tog ju hand om frågan och lade ett modifierat förslag på kyrkomötets bord? Det är riktigt, och centralstyrelsens förslag innehåller verkligen åtskilliga förbättringar. Ytterligare förbättringar (men även en del tveksamma ändringar) tillkom i ut-

skottsarbetet. Men en grundlig genomgång av remissvaren har knappast gjorts, och den nyupptäckta datatekniken har kommit att i någon mån snedvrída arbetet. Man har i stor utsträckning arbetat efter kvantitativa kriterier. När enskilda psalmförslag fått en bred opinion mot sig har styrelsen backat men sällan annars. Det är naturligtvis inget fel att ta hänsyn till breda opinioner, men det är fel att inte ta hänsyn till enskilda insiktsfulla granskare som inte har en sådan opinion bakom sig. De breda opinionerna har naturligt nog kommit att gälla några av våra mest brukade och omtyckta psalmer. Men mycken insiktsfull kritik mot bearbetningar av mindre kända psalmer har inte alls beaktats.

Artiklarna i den här årsboken har tillkommit under inspiration av remissarbetet för Teologiska fakultetsstyrelsen i Uppsala och för Riksförbundet Svensk Kyrkomusik (RISK). Endast denna ledande artikel har skrivits efter kyrkomötet. Detta medför bl a att psalmnumren i artiklarna inte stämmer med den slutgiltiga psalmbokens, där en förskjutning bakåt inträtt i nummer-serien.

Som redan framhållits innehåller den slutgiltigt antagna psalmboken ett stort antal förbättringar jämfört med psalmkommitténs förslag. På musiksidan har RISK fått gehör för en lång rad önskemål. På textsidan har ganska många av fakultetsstyrelsens önskemål beaktats. Den främsta förtjänsten härav tillkommer faktiskt Anders Frostenson! Mänskligt att döma borde Frostenson vid det här laget vara trött på alla missnöjda röster och vara benägen att reagera enbart negativt på kritiken. Men Frostenson har tvärtom tagit upp fakultetsstyrelsens kritik på ett storsint och sakligt sätt och lagt ner ett omfattande arbete på att revidera sina egna förslag

en sista gång. (Andra synpunkter har säkert också beaktats, men Frostenson har själv betyggat att Uppsala-fakultetens kritik varit honom till särskilt stor hjälp!)

Detta har t ex resulterat i att tre av de finaste psalmerna från reformationstiden vunnit en lödigare gestalt väsentligt närmare originalets anda. Det gäller Luther-psalmen "O gläd dig, Guds församling nu", Olavus Petris "O Jesus Krist, som mänska blev", och Speratus' "O Gud, du av barmhärtighet". Även i flera av sina originalpsalmer har Frostenson vidtagit ändringar som föranletts av fakultetsstyrelsens kritik. Min spetsiga artikelrubrik "Kristus i Kreml-muren?" har t ex förlorat sitt underlag genom Frostensons ändring av den kritiserade psalmens bildspråk. Åtskilligt av fakultetsstyrelsens kritik kvarstår (om den på alla punkter verkligen är berättigad, därom får andra döma). Men den allvarligaste kritiken har faktiskt bortfallit. Sammanfattningsvis förefaller det mig som om Frostensons insats i den nya psalmboken framstår som väsentligt starkare än den tedde sig i psalmkommitténs slutbetänkande. Och det är oerhört glädjande! Psalmkommittén gjorde Frostenson en klar otjänst genom att låta intrycket av hans många högklassiga produkter skymmas av en rad undermåliga.

Om Frostenson fått finna sig i att i debatten vara slagpåse för stundtals onyanserad och orättvis kritik, så har berömmet dess mer flödat över Britt G Hallqvist. Visst har hon gjort många verkligt fina saker, men vissa typer av psalmer har faktiskt inte passat henne. Hon har helt enkelt inte varit tillräckligt insatt i vissa fromhets-traditioner för att kunna fånga originalets anda. Hon har också i ganska liten utsträckning tagit hänsyn till framförd kritik. Efter Frostensons senaste översyn av sina bearbetningar är det

enligt min mening några Hallqvist-tolkningar som framstår som de mest besvärande skönhets-fläckarna i den nya psalmbokens presentation av äldre psalm. Jag tänker på hennes teologiskt oförsvarliga ingrepp i Runebergs underbara tolkning av Nicolais morgonstjärne-psalm, liksom i Wallins version av samma psalm, och på hennes okänsliga och oinitierade nytolkning av samme diktares "Wachet auf!"

Ansvar för detta faller dock inte på henne utan på centralstyrelsen. Styrelsen har, som jag redan framhållit, inte föranstaltat om en grundlig genomgång enligt kvalitativa kriterier av framförd kritik. Man har överlåtit åt respektive författare att avgöra om framförd kritik skulle beaktas eller inte och har tydligen inte velat överväga alternativa tolkningar när en författare en gång fått psalmkommitténs uppdrag rörande viss psalm. Så har man helt nonchalerat den insiktsfulla kritik som författaren Augustin Mannerheim (utan stöd av breda opinioner) riktat mot Hallqvists Nicolai-tolkningar och missat chansen att med psalmboken införliva en av de finaste nytolkningarna av äldre psalm över huvud, nämligen Mannerheims egen version av "Wachet auf!"

Det ligger mycket arbete, mycket intresse, mycken entusiasm och mycken kärlek till psalm och koral bakom det konstruktiva remissarbete som återspeglas i den här volymen av Svenskt gudstjänstliv. Redaktionen förhoppning är att den skall stimulera till eftertanke och debatt, och att den därmed skall vara till nytta och hjälp både i studiearbetet kring den nya psalmboken och i det mer långsiktiga arbetet med psalm och visa i Svenska kyrkan och i svensk kristenhet över huvud.

Ragnar Holte

Perspektiv på andlig visa i psalmboken

Den som tror, att fenomenet *andlig visa* är en helt och hållet modern företeelse, gör klokt i att studera den kristna sångens historia. I alla tider har andliga visor av lättare och mer folklig karaktär utmanat den traditionella kyrkomusiken. Detta har varit särskilt påtagligt i tider av kris och omvälvning, väckelse och förnyelse. På kyrkofadern Ambrosius' tid kämpade sig hymnen under starkt motstånd till en plats i tidegården. Medeltidens människor sjöng leiser och andra andliga sånger, huvudsakligen utanför gudstjänsten. Vad kyrkovisorna på folkspråket betydde för reformationens framgång lär knappast kunna överskattas – Luther sägs ju ha fördärvat fler själar med sina sånger än med sina predikningar! Pietister och hermhutare sjöng sina egna sånger, som markant skilde sig från den lutherska ortodoxins psalmer, och 1800-talets väckelserörelser förde med sig helt nya sångstilar av övervägande anglo-amerikanskt ursprung. På 1960-talet föddes så, under stor uppståndelse, den moderna andliga visan, följd av hetsig och långvarig debatt.

Ett mönster kan urskiljas. Den nya sången uppstår i ett krisskede eller under en väckelseperiod, och den har vid sin uppkomst ett markant protesterande drag gentemot den etablerade kyrkan. Som uttryck för protest eller alternativrörelse fungerar visan dock endast under en begränsad period; förr eller senare blir den – om den inte helt saknar livskraft och dör bort – på ett eller annat sätt själv etablerad. Detta sker antingen inom kyrkan, som då visar sig lyhörd för protesten och införlivar det nya i sin tradition, eller också inom en fristående grupp eller ny kyrkobilddning, där denna typ av sång blir den allmänt accepterade och erkända.

Med utgångspunkt från detta mönster kan

man väl säga, att den moderna andliga visan på förvånansvärt kort tid blivit accepterad inom alla kyrkor och införlivad med den levande sångtraditionen. I Sverige har den på bara ett par decennier nått fram till en plats i det nya psalmboksförslaget såsom den klassiska kyrksalmsens jämlike.

Vad är andlig visa?

Vad är då *andlig visa* i modern mening? Många har försökt sig på en definition men tvingats konstatera, att en sådan aldrig kan bli heltäckande eller undantagslös.

I jämförelse med psalmen, som skall ge ett objektivt uttryck för den kristna tron, har visan ofta en mer subjektiv karaktär. Psalmen är poetisk, kanske rentav högstämmd; visan har ett enkelt, konkret språk och en enkel form. Psalmer måste vara slitstarka, men visor har ofta kort livslängd; när de fyllt sin uppgift, ersätts de snabbt av andra. En psalm bör vara tidlös och allmängiltig, medan visan rör sig i nuet och kan ta upp aktuella sociala och politiska frågor. Visan knyter särskilt an till ungdomars erfarenhetsvärld och engagemang och uttrycker ofta något av protest mot det etablerade, stela och livlösa.

I allmänhet blir det musiken som får avgöra, om en sång är psalm eller visa. Inte sällan kan en och samma text – med olika melodier – upplevas både som typisk psalm och som typisk visa. Musikaliskt anknyter visan till samtidens, särskilt ungdomens, populära musikstil och uppvisar drag från folkvisa, schlager, trubardursång, jazz, pop och dansmusik.

Mycket av innehållet i såväl psalmboksförslaget 1985 som tidigare böcker – väckelsesånger, andliga folkvisor, kyrkovisor för barn, negro spi-

rituals i original – står enligt dessa definitionsförsök den moderna andliga visan nära, men kommer inte att behandlas i denna uppsats. Det ligger dessutom i sakens natur, att gränsdragningen mellan *andlig visa* och andra typer av sång blir mer eller mindre godtycklig, och alla sifferuppgifter i det följande måste därför betraktas som ungefärliga.

Den andliga visans uppkomst

Ingen vet naturligtvis exakt *hur* den moderna andliga visan föddes. Vid början av 1960-talet tycks den ungefär samtidigt ha dykt upp i Tyskland, England, Frankrike, Italien och USA, och snart fanns den även hos oss. Uppenbarligen fyllde den omedelbart ett stort behov. Bakgrunden kan sökas i en ny social och politisk medvetenhet i kristna kretsar, ”sekulariseringsteologin”, ungdomsrevolten, vänstervågen etc. Den profana protestsången fick sin andliga motsvarighet; sången blev ett vapen mot allt det man var missnöjd med inom den etablerade kyrkan.

En parallellföreteelse var de nya gudstjänster, som nu började anordnas på många håll. ”Ungdomsgudstjänster”, ”mässa i jazzrytm” och temagudstjänster av olika slag hade det gemensamt, att de, förutom en förenklad och människotillvänd liturgi, enbart eller huvudsakligen använde nutidens populära musikaliska uttrycksmedel, där visan hade sin givna plats. Med några decenniers perspektiv kan man förvåna sig över den uppmärksamhet som dessa gudstjänster väckte. Kyrkorna fylldes, dagstidningarna rapporterade, böcker skrevs, och debatten var intensiv. Men, som Gelineau konstaterar från Frankrikes horisont, ”denna trend varade ett par år och tynade sedan bort”. Visst firas fortfarande ungdomsgudstjänster med visor och modern musik, men sådant är inte längre nyhetsstoff för dagspressen, ingen ifrågasätter deras berättigande – och skarorna strömmar inte längre till.

I början spreds de nya sångerna med hjälp av stenciler och enkla häften. Blomstringsperioden inträffade under åren omkring 1970, och då ut-

gavs en mängd sångböcker och samlingsvolymer. Visorna började nu också finna vägen in i de officiella psalmböckerna, och de finns med i praktiskt taget alla kyrkans psalmböcker eller supplement, som utgivits sedan 60-talet.

Lars Åke Lundberg var en av dem som banade väg för den andliga visan i Sverige. Hans *Nio andliga visor* från 1965, som var det första svenska vishäftet, hade fransmannen A.-M. Cognacs *Chansons bibliques* som förebild. Häftet blev uppmärksammat, omdiskuterat och flitigt använt. Visproduktionen började blomstra. Texter skrevs eller översattes, melodier samlades eller komponerades, och åtskilliga nya sångböcker gavs ut. Samlingarna *Tillsammans* (1970) och *Mera tillsammans* (1973) innehåller ett brett urval av de populäraste visorna. Andra banbrytande utgåvor är Hans Blennows *Noas blues* och *andra visor* (1966), Tore Littmarcks *Ny sång* (1968) och Jan Arvid Hellströms *Ande, vind och liv* (1970). Pionjärerna Lundberg, Blennow, Littmarck och Hellström har även i fortsättningen varit mycket aktiva i arbetet för den andliga visan, såväl teoretiskt som praktiskt.

Anders Frostenson var redan från början en av de flitigaste textleverantörerna, och flera häften innehåller uteslutande texter och översättningar av honom, exempelvis *Mitt ibland oss* (1969) och *Sätt en ring på hans hand* (1971).

Visans väg till psalmboken

Det är först från och med 1971 som man kan tala om *andlig visa* i modern mening i Svenska Kyrkans officiella psalm- och sångböcker. *Nya psalmer 1921* och *Psalmboken 1937* innehöll visserligen ett antal väckelsesånger, som både textmässigt och musikaliskt innebar något nytt i svensk psalmtradition, men alla nyskrivna bidrag 1937 anknöt till traditionell psalm- och koralstil. Där emot medförde den halvofficiella sångboken för söndagsskolan, *Kyrkvisor för barn* (1960), en verklig förnyelse. Här finns ”visor” i ordets rätta bemärkelse, sånger med ett enkelt språk, anpassat för barn, och lättsjungna nykomponerade

melodier. Barnvisan skiljer sig visserligen till både karaktär och funktion från den moderna rytmska visan, men en öppning hade ändå gjorts: *Kyrkovisor för barn* visade, att sånger med enkel, vardagsnära text och annorlunda musikaliskt tonspråk kunde användas i gudstjänsten och utgöra ett värdefullt komplement till psalmboken. Många av sångerna sjöngs f. ö. lika gärna av vuxna, och i senare upplagor togs orden "för barn" bort ur titeln.

Hymnologiska institutet, bildat 1960, gav 1965 ut det första resultatet av sitt arbete, *17 psalmer med koraler*. Ordet "visor" finns ännu inte med i titeln, och innehållet består uteslutande av moderna psalmer av mer seriös karaktär. Många av bidragen i detta första försökshäfte har – kanske oförtjänst – fallit i glömska, men av de 17 numren finns ändå fem texter och tre melodier med i 1985 års psalmboksförslag, och en text är placerad i supplementet.

71 psalmer och visor

1971 presenterades alltså det första officiella urvalet av visor för Svenska Kyrkans församlingar. *71 psalmer och visor* har en programförklaring redan i titeln: dels markeras, att både "psalmer" och "visor" existerar; allt kan inte placeras under en gemensam rubrik, även om gränsen mellan genrer är flytande, dels framhävs viljan att stilmässigt och innehållsligt ge psalmboken en större bredd och låta olika typer av sång få likvärdig hemorts rätt i kyrkans sångsamling. Psalmkommittén hade, enligt förordet, ett behov av att "presentera ett mindre urval av sitt material för att få en uppfattning om hur olika slags text och musik tas emot i församlingarna, vad som svarar mot behoven och vad som är möjligt att använda".

I *71 psalmer och visor* kan 16 nummer betecknas som moderna andliga visor, vilket utgör ca 23 procent. Av dessa finns 5 kvar 1985, därtill 3 i supplementet. (Två välkända sånger, *För att du inte tog det gudomliga* och *Jag skall gråtande kasta mig ner*, är inte medräknade här, eftersom

de ännu inte fått de vismelodier, som i deras fall är avgörande för genrebestämningen.) 3 sånger överlevde en tid i Psalmer och visor 75, 76 eller 82. 5 visor var försvunna redan 1975, gissningsvis främst av musikaliska skäl; någon hade en mycket torftig melodi, andra var typiska solosånger, alltför komplicerade för församlingsbruk. En av de uteslutna visorna är principiellt intressant, nämligen nr 661, *Alla har vi någon dröm*, med text och musik av Anders Fugelstad. Den var på sin tid ganska populär i vida kretsar. I debatten kring ny sång och ny gudstjänst diskuterades, huruvida profana sånger kunde användas i gudstjänstsammanhang. Många menade, att texter utan direkt kristen profil men med någon sorts andlig dimension kunde ha en uppgift att fylla. Fugelstads visa, som handlar om det efterlängtrade, drömda lyckoriket, placerades under rubriken *Den nya skapelsen*, men man kan nog endast med *mycket* god vilja läsa in någon överensstämmelse med det kristna framtidshoppet. För säkerhets skull hade visan försetts med ett motto ur Fader vår: "Tillkomme ditt rike såsom i himlen så ock på jorden". Detta till trots mötte denna visa föga förståelse, och även senare försök att införa visor av profan karaktär eller med mycket vag teologi har blivit övervägande negativt bemötta.

Dominerande ämnesområden i visorna från 1971 är dels berättande texter med bibelanknytning, dels texter om socialt ansvar, fred, rättvisa och gemenskap.

Musikaliskt finns flera stilarter representerade. Åtskilliga av visorna är utpräglat rytmiska, går i snabbt tempo och förutsätter en ackompanjementsgrupp med piano, gitarr, bas och slagverk. Man anar något av en musikalisk protest mot "den stela kyrkomusiken"! Några visor har enkla, stillsamma melodier, men man har ännu inte funnit den mjuka folkviseton, som senare visat sig så användbar.

Psalmer och visor 1975 och 1976

Om *71 psalmer och visor* var ett försökshäfte, så

utgavs *Psalmer och visor* (1975) med den uttalande avsikten att bli det psalmbokstillägg, som kyrkomötet beslutat om. Så blev som bekant inte fallet. 1975 års kyrkomöte krävde betydande ändringar i förslaget, innan *Psalmer och visor 76* blev den version som godkändes som *Tillägg till Den svenska psalmboken*.

Psalmer och visor 1975 innehåller 192 nummer, varav 40 visor, ca 21 procent. 9 av dessa var övertagna från *71 psalmer och visor*. Bland nytillskotten hittar man många av de ännu i dag mest omtyckta och sjungna visorna, exempelvis *Lågorna är många*, *Dina händer är fulla av blommor*, *Kornet har sin vila* och *Var inte rädd, det finns ett hemligt tecken*. Ämnesvalet har breddats något; här finns nattvardssånger, visor om tvivel och sökande, stilla, meditativa visor och lovsånger.

21 visor återkommer 1976 och ytterligare 7 1982. 22 st. är medtagna i förslaget 1985 samt 4 i supplementet.

Vad var orsaken till att så många av 1975 års visor inte godkändes? I flera fall torde textinnehållet ha varit avgörande. Kyrkomötet hade skärpt de teologiska kraven, och åtskilliga av texterna har en ganska allmänreligiös prägel. I nr 727, *Nära dej*, kan den tilltalade vara antingen Gud eller någon annan; eftersom ingenting är klart utsagt, står det den sjungande fritt att göra sin egen tolkning. Andra sånger, tidigare mycket sjungna, hade upphört att vara aktuella, exempelvis *När Jesus kom till oss och gick på jorden*. Något mer omodernt än gårdagens populärmusik finns ju inte! Några visor var nytillskott som inte fick den väntade uppskattningen; de blev helt enkelt aldrig använda. Vem kommer i dag ihåg *Ett stilla regn* eller *Det finns en glädje*?

Skillnaden mellan 1975 och 1976 års häften yttrar sig framför allt i uteslutningar. Med undantag av 6 bibelvisor, som från och med nu får en särskild avdelning i psalmboken, finns inga nytillkomna visor i den senare utgåvan.

Efter den hårda gallringen är visbeståndet 1976 tämligen okontroversiellt. Texterna har ett allmänt accepterat innehåll, melodierna är inte

längre utmanande utan konventionella och lätt-sjungna, och den enkla, stillsamma stilen överväger.

Sammanlagt innehåller *Psalmer och visor 76 27* visor, vilket utgör ca 20 procent av de 138 numren. 1985 återstår 17 i psalmboksförslaget och 5 i supplementet.

Psalmer och visor 82

Psalmer och visor 82 är en fortsättning på 1976 års psalmbokstillägg, och de båda böckerna har således inget gemensamt material. 1982 hittar man åtskilliga nya visor; de nya ämnesområden som skulle täckas gav ju också utrymme för sådana. En stor del av nyförvärven utgörs av negro spirituals och bibelvisor och är av mindre intresse i detta sammanhang. Beträffande övriga nya visor kan noteras, att såväl innehåll som musik tycks gå mot en mjukare stil. Texterna talar ofta om stillhet och meditation; det finns morgon- och kvällsvisor, och musiken närmar sig alltmer den utpräglade folktonen.

Beaktansvärt är, att några av de visor, som underkändes av 1975 års kyrkomöte och därför inte kom med i *Psalmer och visor 76* har fått upprättelse och finns med 1982. Det gäller bl. a. två visor om tvivel: *Jag kom inte hit för att jag tror* och *Jag skulle vilja våga tro*.

Psalmer och visor 82 innehåller totalt 156 nummer. 34 av dem är visor (ca 22 procent), därav 12 bibelvisor och 6 spirituals på engelska.

Psalmboksförslaget 1985

Hittills gällande psalmböcker för Svenska Kyrkan innehåller allt som allt 906 nummer (1937: 612 nr, 1976: 138 nr, 1982: 156 nr, läsepsalmer-na oräknade). Sammanlagda antalet visor 1976 och 1982 är 61, och andelen visor av hela det aktuella psalmmaterialet utgör således ca 7 procent.

Vid en jämförelse med 1985 års psalmboks-förslag (SOU 1985:16) finner man, att detta innehåller 37 visor av sammanlagt 686 nummer,

vilket utgör ca 5 procent. (Med visorna närbesläktade väckelsesånger, kyrkovisor för barn samt flertalet folkvisor ej medräknade.) Räknan man med supplementet, som enligt kommitténs förslag skall komplettera psalmboken, bl. a. för att bereda utrymme för den aktuella visrepertoaren, stiger procentsatsen genast till det dubbla, 10 procent. Totala antalet sånger blir då 755 och visorna 77. (Av supplementets 40 visor är 12 "vanliga", 22 bibelvisor och 6 negro spirituals. Kanonsångerna ej medräknade.) I själva psalmboksförslaget är 9 visor nya, d. v. s. har inte förekommit i tidigare försöks- och tilläggshäften, och i supplementet 14.

Klassiska visor

I 1985 års psalmboksförslag finns ett antal visor, som förtjänar speciell uppmärksamhet. Det är de som skulle kunna kallas "visornas klassiker". Från början publicerade i något av de tidigaste vishäftena har de varit med i förslagets och tilläggens olika årgångar och sålunda visat sig användbara och slitstarka. En kortfattad analys av några sådana "klassiker" bör kunna hjälpa oss att se några typiska drag hos den andliga visan.

Högt i stjärnehimlen (nr 25, Frostenson/Puls), en av våra äldsta visor, talar med ett enkelt men värdigt språk om närhet och trygghet, samtidigt som den pekar på ansvaret för andra människor. Den enkla mollmelodin, nästan pentatonisk i sin uppbyggnad, är rytmiskt okomplicerad och kan sjungas i kanon.

För att du inte tog det gudomliga (nr 38b, Hartman/Ring) är ett intressant exempel på hur *musiken* gör en text till antingen psalm eller visa. Om Milvedens koral understryker textens djupa teologiska reflexioner över försoningens hemlighet och gör den till *psalm*, så framhäver Rings vismelodi snarare lovsången över denna försoning, och *visan* sjungs av många, som annars inte skulle ta till sig denna text.

Jag behövde en nästa (nr 97, Carter, Frostenson/Carter) är en typisk 60-talsvisa. Temat är socialt ansvarstagande, tonen anklagande, och

solidariteten med de nödlidande en huvudtanke. Den svenska texten har bearbetats flera gånger. Från början lydde refrängen: "Och din tro och din ras och ditt namn gör detsamma", vilket naturligtvis var lite diskutabelt vad tron beträffar. 1985 års version lyder: "Varken tro eller ras eller namn gäller frågan". Skillnaden kan tyckas hårfin men har ändå sin teologiska betydelse. Språket är mycket enkelt med många upprepningar, och alla verserna är likartat uppbyggda med bara några ord utbytta. Melodin med sin återkommande refräng är okomplicerad, tonarten moll med modal färgning och rytmen enkel och motorisk. En typisk gitarrvisa.

Guds kärlek är som stranden (nr 289, Frostenson/Lundberg) står i en klass för sig. Ingen annan svensk visa torde ha sjungits så mycket i så många sammanhang av så olika grupper. Melodin är enkel men rytmen ganska komplicerad. Bossa nova-mönstret har inte sällan fördärvats av fåkunniga organister och församlingar, men visan tycks ha tålt denna omilda behandling. Kärlek, frihet och oändlighet är visserligen ämnen, som gärna besjungs i visor, men texten är annars inte alls någon typisk vistext. Språket är poetiskt, bilderna abstrakta och det teologiska innehållet allt annat än lättbegripligt. Den har ju också visat sig fungera som *psalm* tillsammans med Auléns koral i Psalmer och visor 76, vilken dock kommit till mycket sparsam användning. Det är nog Frostensons text och Lundbergs melodi som *tillsammans* gjort denna visa till vad den är — f. ö. ett av de få exemplen på samarbete mellan dessa båda flitiga visleverantörer.

Ljus som liv åt världen gav (nr 330, Frostenson/spiritual) lyckades överleva i ett par decennier trots de omöjliga sextondelsupptakter, som gjorde den praktiskt taget oanvändbar. 1985 noterar man tacksamt, att dessa försvunnit. Ur musikalisk synpunkt är det ingen märklig visa: en enkel melodi, som med lätthet kan harmoniseras med tre gitarrackord, schvungfull rytm. Vers och refräng är identiskt lika, vilket innebär, att man efter de 7 verserna har sjungit samma 4 takter 14 gånger... Texten är, ur rent språklig

synpunkt, mycket enkelt uppbyggd med korta satser och många upprepningar, men den innehåller, i sin konstlöshet, många väsentliga teologiska utsagor om "Ljuset".

Han satte sig ner på stranden (nr 355, Frostenson/Forsberg) är ett exempel på berättande visa med bibelanknytning. De tre första verserna tar upp olika episoder i Jesu liv, då "han satte sig ner", och den fjärde gör en teologisk sammanfattning och tillämpning, "han sitter på högra sidan". Beträffande både text och musik står denna visa den moderna psalmen nära. Tonsättaren har ju också bidragit med många koraler. Hans vismelodi har tydlig anknytning till folkton, en mjuk 6/8-takt, e-moll med låg inledningston. Den erfarna kompositören avslöjar sig i sista frasen: ett fissa-moll med ciss i melodin är alltför intressant för att höra hemma i en vanlig folkvisa.

Maria, sa Judas (nr 420, Carter, Frostenson/Carter) är också en berättande bibelvisa men till karaktären helt olik den föregående. Här är dramatiseringen ett stilmedel: Maria, Judas och Jesus talar i direkt anföring och använder ett vardagligt språk. Från början hade visan 5 verser, där den sista handlade om evangeliets sociala konsekvenser och var en direkt uppmaning att söka Jesus bland de hungriga, hemlösa och fångna. Oavsett vad det fanns för teologiska skäl att stryka denna vers, måste man konstatera, att balansen och helhetsintrycket försämrats därav. Visan har helt enkelt mist sin poäng. Musikaliskt sett är det en enkel gitarrvisa i kyrkotonalt färgad moll med okomplicerad rytm.

Kornet har sin vila (nr 204, Frostenson/fransk folkmelodi) ' på gränsen till psalm. Ett centralt teologiskt motiv, Kristus som vetekornet, framställs på ett enkelt, konkret sätt. Alliterationerna i vers 4 är givetvis en sällsynthet i vissammanhang. Den gamla franska folkmelodin, som tack vare sin doriska prägel får en för oss lätt exotisk karaktär, är i kyrkomusikaliska kretsar känd genom Noël-bearbetningar för orgel.

Jag skulle vilja våga tro (nr 219, Littmarck). Man får ibland höra, att sökande och tvivel skulle

vara typiska ämnen i de andliga visorna. I själva verket är de flesta texterna centralt kristet förankrade, ofta bibliska. Här är emellertid en visa, som talar klarspråk om tvivel, rädsla och oförmåga. Språket är mycket enkelt, och det ligger nära till hands att föreställa sig visans "jag" som en blyg konfirmand. Samtidigt finns en självavvärdande ton, och i sista versen framskyntar det trösterika, att tron är en gåva och inte en prestation. Den enkla melodin ansluter sig väl till texten; det musikaliska materialet består i stort sett bara av små utvecklingar från en d-mollskala.

Denna lilla sammanställning bekräftar, att *andlig visa* är ett långt ifrån enhetligt begrepp. I fråga om innehåll, form, stilnivå och språk spänner visorna över ett mycket brett register. Musikaliskt sett är variationerna inte fullt så stora. Det hänger samman med vad vi tidigare kunnat konstatera, att det i allmänhet är musiken som avgör, om en sång är psalm eller visa. En intressant iakttagelse är, att en påfallande stor del av visorna går i moll, inte sällan med kyrkotonal färgning. Är det möjligen den mollpräglade svenska folkmusiktraditionen, som utövar sitt inflytande på nutidens andliga visor?

Vid en undersökning av hela visbeståndet i 1985 års psalmboksförslag (bortsett från supplementet) får man ovanstående iakttagelser i stort sett bekräftade. En snabb blick på innehållsförteckningen ger vid handen, att visorna är någorlunda jämnt fördelade under olika ämnesrubriker. *Vittnesbörd – tjänst – mission* och *Tillsammans i världen* har – inte oväntat – flest visor, liksom *Nattvarden*. Bruket att sjunga bibelvisor och andra andliga visor under kommunionen förekommer i dag i många församlingar. Bibelberättande visor finns fortfarande, även om det är en form som inte förnyats på senare år. Socialt ansvar, rättvisa och frihet är alltså angelägna ämnen, och här finns både gamla och nya visor. Sammanställer man några tämligen vaga begrepp som "närhet", "trygghet" och "öppenhet", faller åtskilliga visor, framför allt nyskrivna, under den rubriken. Lovsånger finns, men

bortsett från bibelvisorna i förvånansvärt liten utsträckning. Antalet visor om sökande och tvivel kan fastställas till tre, men några verkliga protestvisor finns över huvud taget inte längre. Enkelt språk kännetecknar de flesta visorna; det är kanske det mest typiska draget.

I musikaliskt hänseende har häftena med psalmer och visor undan för undan genomgått något av en rättning mittåt. Alltför radikala, utmanande, svåra eller dåliga vismelodier har fallit bort, och de som blivit kvar kännetecknas om inte av likriktning så ändå av en frihet inom givna gränser. Några av de allra färskaste visorna 1985 faller utanför dessa ramar, och det skall bli intressant att se, om de lyckas hävda sin plats.

Varifrån kommer våra visor? Ungefär en tredjedel är översättningar från olika språk, resten inhemska. Text och musik följs praktiskt taget alltid åt i det här fallet.

Trots att 20 olika författare är representerade med vistexter, är några namn helt dominerande. Det gäller dels Britt G. Hallqvist och Margareta Melin, som svarat för 5 texter vardera, men framför allt Anders Frostenson, som författat, översatt eller bearbetat 16 visor.

På musiksidan hittar man 19 olika tonsättare, och där är Lars Åke Lundberg den mest produktive med 8 melodier. Widestrand, Carter, Littmarck, Hallin och Gelineau bidrar med vardera två vismelodier, övriga med en. Några melodier i folkton eller annan muntlig tradering förekommer också.

En viss försiktighet beträffande visorna tycks alltså ha väglett kommittén vid utarbetandet av psalmboksförslaget. Försiktigheten har uppenbarligen varit ännu större inom frikyrkorna; endast 11 visor, väl beprövade, står i den ekumeniska delen.

Supplementet

Vill man försöka spekulera i vart utvecklingen av den andliga visan är på väg, bör man kanske först ta en titt i supplementet till psalmboksförslaget. Där finns visor, som under senare år sjungits

mycket i olika sammanhang inom Svenska Kyrkan men som av olika skäl inte kommit i fråga för själva psalmboken. Kvalitetsaspekten är inte oväsentlig. Nivån på somliga visor är sådan, att man åtminstone måste ge kommittéerade en eloge för det goda omdömet att hålla dem utanför psalmboken. Huruvida supplementet är rätta platsen för uppenbart undermåliga melodier, om än aldrig så populära, kan kanske diskuteras.

Några utsorterade äldre visor har här fått en ny överlevnadschans. Intressantast av dessa är kanske nr 746, Frostensons *Vi ville dig se*. Den ursprungliga tredje versen vållade en gång stor uppståndelse med sin hänsyftning på gerillakrig och befrielseörelser, men en senare omarbetning har tagit udden av anstöten.

I det nytillkomna materialet konstaterar man, att medmänsklighet och rättvisa fortfarande är aktuella ämnen. Man finner å andra sidan nya visor, som medvetet anknuter till en gången tids uttrycksformer och bildspråk. En text av Dufford/Hallqvist från 1975 resp. 1984, *Var inte rädd, ty jag går alltid före*, skulle man lätt kunna feldatera ungefär hundra år; det gammaltestamentliga bildspråket om öknar, floder och eld hör snarast hemma i väckelserörelsernas barndom.

Huvuddelen av supplementets visor utgörs av bibelvisor, som kanske är den populäraste formen just nu.

Den levande vistraditionen finns naturligtvis huvudsakligen utanför såväl psalmböcker som supplement. Även i dag sprids stenciler och enkla häften med de sånger som är aktuella i kyrkliga ungdomskretsar. Risken för kommersiellt inflytande finns naturligtvis — den kristna populärmusiken lär vara en lönsam handelsvara.

Med en mycket grov generalisering kanske man vågar påstå, att dagens andliga visor fördelar sig i två huvudfårar. Den ena är den socialt medvetna 60-talsvisans efterföljare och behandlar ämnen som skapelse och miljö, medmänsklighet, rättvisa, frihet och — framför allt — fred. Den musikaliska stilen brukar anknyta till jazz och pop.

Till den andra huvudfåran kan hänföras de visor, ofta kallade "lovsånger", som härstammar från den karismatiska väckelsen och andra förnyelserörelser. Här finner man bibelvisor och andra centralt kristna texter. Melodierna är i allmänhet mycket enkla, och man kan skönja ett starkt inflytande från en frikyrkligt präglad musikstil.

För att en musikalisk tradition skall leva vidare är det nödvändigt, att den ständigt förnyas, men hur den andliga visan kommer att utvecklas i framtiden är omöjligt att förutsäga. Gissningsvis kommer den aldrig mer att blomstra som på 60-talet, ty nyhetens behag återkommer inte, och den trotsiga pionjärandan kan inte återskapas.

Det torde emellertid vara ställt utom allt tvivel, att den andliga visan kommit för att stanna i svensk psalmtradition och i den svenska psalmboken. Dess historia sträcker sig visserligen bara över ett par decennier, men många sånger har redan införlivats med den kyrkliga repertoraren, och visstilen som sådan är accepterad.

Om psalmkommittén haft rätt i sina bedömningar och sitt urval beträffande visorna i vår nya psalmbok, får framtiden utvisa. För oss återstår att pröva, godta eller förkasta.

Gun Palmqvist

Litteratur

- A. Frostenson: "Och en framtid full av sång", kommentarer till psalmer och visor.
- J. Gelineau: *The Liturgy Today and Tomorrow*
- J. A. Hellström, L. Å. Lundberg: *Kyrkans nya sång*
- G. Hillerdal: *En ny sång vill jag sjunga*
- Hymnologi i dag. Nordisk ekumenisk skriftserie 10
- I. och L. Å. Lundberg, R. Wittgren: *Gudstjänst för människan*
- P. O. Nisser: *Ung gudstjänst*
- Svenska Kyrkans gudstjänst, bilaga 1: *Gudstjänst i dag, liturgiska utvecklingslinjer*. SOU 1974:67
- Den svenska psalmboken, volym 2: *Historik, principer, motiveringar*. SOU 1985:17

Psalmboksförslaget 1985 – reflexioner från en orgelpall

Vi längtar efter en ny psalmbok: EN, NY! Denna bokflora som översvämmar våra notställ frestar på tålmodet. Kyrkobesökarna suckar och har svårt att hitta rätt bland alla sångböcker, agendor, textblad (vi har en ny evangeliebok) och gudstjänstprogram. Jag önskar av hjärtat att kyrkomötet får ett bra beslutsunderlag, att frågan inte blir bordlagd, att svenska kyrkan får en psalmbok som är igenkännlig som en i raden av traditionens svenska psalmbok. Likväl måste denna nya psalmbok innehålla och då också medföra rik förnyelse. Ja, i vissa bemärkelser en närmast radikal förändring. Till det bättre.

Jag ska här försöka lyfta fram det i psalmboksförslaget som berör en kyrkomusiker särskilt. Materialet är ju ofantligt stort, närmast oöverskådligt. Fyra linjer i psalmmitténs 16-åriga arbete kan urskiljas. Det gäller den välbehövliga revisionen av gällande psalmbok/koralbok, utgivning av nytt material (PoV 76 och 82) med efterföljande sovring samt uppföljning av nyproduktion fram till 1985. (Därför finns helt nya sånger med i betänkandet.) Så pass sent som 1982–83 tillkom de ekumeniska aspekterna i och med projektet Sampsalm, som nu är ett begrepp att ta ställning till.

Revisionen av psalmboken från 1937 och koralboken från 1939 är ju känslig men nödvändig. Inte bara "för ungdomens skull", utan för *sångens* skull. Psalmerna har fått en sådan patina, att form och innehåll tappat mycket av sin *aktualitet*. Strävan efter *tidlöshet* – som bör väga in lika mycket – kan uttryckas klarare än förut. Hela psalmboksarbetet kännetecknas av en naturlig beslutsvanda. Detta är en känslig och vansklig

uppgift. Det hedrar psalmmittén, att de tagit sig an den och slutfört den. Nedan kommer jag att ge luft åt några av de invändningar, jag inte kunnat bortse ifrån. Trots all kritik kan ändå helhetsintrycket kvarstå: det är gott!

En aspekt som brukar falla bort i diskussionerna kring psalmboksarbetet är faktiskt musiken, melodierna. Så har inte heller kommittén ägnat musikfrågorna något större textutrymme.

Inga samlade uppgifter ges på *vilka* melodier som är helt nya, utbytta, reviderade eller på annat sätt skiljer sig från tidigare revisioner. Svepande "allt som allt"-uppgifter ges här och var i band 2, men man saknar specifikationer.

Begreppet "bearbetning" är stort. Det kan avse ingrepp vad gäller koralrytmen, melodiken och tonhöjden, harmoniseringen med valet av satstyp, noteringen – främst av den rytmiska strukturen, t ex med taktstrecksplacering – samt helt utbytta melodier.

Vissa ändringar sammanfattas under omdömet "av redaktionell art" och redovisas inte. Dock är en del av dessa – av dem jag funnit – diskutabla. Andra åter är så självklara, att det knappt är värt mödan att öda trycksvärta på att ens notera dem. Avvägningen mellan självklarheter och diskussionsämnen ger inte ett balanserat intryck.

Principerna för revisionen och deras konkreta tillämpning är alltför otillfredsställande redovisade. Kyrkomusiker och körsångare har ställts inför det frustrerande alternativet att under stor tidsnöd tränga in i ett stort, ostrukturerat material och på egen hand skapa sig en överblick.

De flesta av psalmboks- och koralbokskommitténs ställningstaganden är ju rätt självklara och därför förankrade i musikerkretsar. Men

detta icke förtroendeingivande intryck av smusel skapar irritation och gör inte debattklimatet konstruktivt.

Genom att lämna ifrån sig ett så svåröverskådligt material har kommittén på sätt och vis skyddat sig för kritik: En del av granskarnas invändningar kan då tillbakavisas med, att de inte trängt in i materialet tillräckligt djupt, eller inte ens förstått de vägledande principerna! Många reagerar starkt känslomässigt inför detta med motstånd och avståndstagande eller resignation och passivitet. Ingentenda hållningen för psalmboksfrågan konstruktivt framåt. Besluten fattas över huvudet på dem som är intimt berörda av dem i sin kyrkomusikaliska gärning. Detta är inte tillfredsställande.

Alla bearbetningar har gjorts i ett vällovligt syfte: att göra koralen sångbar. Det är ju av största vikt, att notbilden är sådan, att koralen kan läsas rakt av och spelas/sjungas så, som den är noterad, att rytmen och fraseringen känns musikantisk och naturlig, fraserna har naturlig andhämtning och tonhöjden är rimlig.

När man inför "pauser eller rytmiska mönster som vanligen redan iakttas", innebär det oftast förlängda frasslut, vilket i flera fall medfört omakttering. De flesta synes ha vunnit på behandlingen. Men t. ex. nr 140 Du bar ditt kors har råkat illa ut. Texten är ju skriven till den utjämnade formen och kräver puls på fjärdedelarna. Punkteringen i sista frasen är visserligen original, men ter sig i detta sammanhang endast originell.

Däremot saknar nr 198 Likt vårdagssol/200 I denna ljuva andningspaus i mitten av versen, liksom flera ograverade melodier från seklets första decennier. Rekommendationen till ett långsammare tempo, som ges på sid. 169, bd 2, ter sig märklig, då en relativt samtida melodi som 581 Fördolde Gud är frikostigt pausförsedd. Konsekvent?

"Omflyttning och uteslutning av taktstreck" medför stora konsekvenser för textens deklamation. Taktstreck och mensurtecken styr textstrukturering och betoning:

Det *har* betydelse, om mensurtecknet i upptaktskoraler står efter första tonen eller efter tredje. Enligt min mening står mensurtecknet för långt in i t. ex. 32 O gläd dig Guds församling, 125 Från himlens höjd, och 467 Ditt lidande. Det förlänar ett alltför upptaktigt intryck, och snedvrider deklamationen.

I andra fall ger ett inflyttande av första taktstreck en upptaktig skrivning som förbättrar deklamationen: t. ex. 233 Fader du vars hjärta gömmer, 291 Sänd av himlens sol 439 Prasad högt 15 Halleluja sjung om Jesus 452 Mycket folk kring Jesus var. De tillhör den grupp av koraler som nu skrivs i 64-takt, i de flesta fall en klar förbättring. Men taktstrecksplaceringen bör ses över.

Liknande upptaktskaraktär kan också vara för handen i melodier med jämn rytm. Då är rytm-mönstret av gavott-typ, med två fjärdedelar som upptakt. Kommittén har varit medveten om detta, och 4 Hela världen fröjdes, 34 Vänligt över och 142 Skåda, skåda anføres på sid. 165 i bd 2 som renodlade gavotter. Men det finns flera t. ex. 69 Glad jag städse, 138 Jesus, du mitt liv, 500 Morgonrodnaden skall väcka, 577 Seger giv, du segerrike. Också dessa nummer skulle vinna på en upptaktig skrivning, med många andra som redovisats i RISK:s remissvar.

En annan redaktionell ändring är, att vissa upptaktsmelodier i alla-breve-takt försetts med fjärdedelspaus före "upptakten", melodins första ton, som i nr 430 Jag höja vill. Detta är utmärkt, och kunde gott användas på fler ställen.

Vidare kan "ändrade taktsignaturer" avse flera saker. Dels valet mellan C eller \mathcal{C} -notering, där önskan att ge en tempomarkering har fått falla utslaget. Men det skulle framgå tydligare att C ska betyda taktslag på fjärdedelarna, om taktartssignaturen skrevs ut med bråket 4/4. Även oupplysta lekmän kommer att vilja spela ur koralboken. Den för ögat hårfina men ack så väsentliga skillnaden mellan C och \mathcal{C} kräver större utbildningsinsats. C-tecknet är flertydigt i koralboks litteraturen och måste inte behållas.

Som ovan framhållits, är övergången från 3/4

till 6/4-notering oftast en förbättring. Men då måste man särskilt uppmärksamma, att vissa rytmiska mönster inom taktsignaturen 3/2 medför stora konsekvenser för textens deklamation. Här finns nog den största svårigheten som en normalförsamling kan möta i en koralrytm. Det gäller hemioliska melodier, typ koralbokstilläggets melodi till O huvud blodigt sårat. Den rytmen har dessbättre nu helt övergivits. 161 Helige Ande, låt nu ske noterades också tidigare i 3/2, en väl mot-spänstig notering, och skrivs här i 6/4. Varsamhet i urvalet, och stor omsorg och insikt vid inlärandet är här av nöden: 78 O Jesus Krist dig till oss vänd, 158b I Kristus, du som ljuset är, 391 Vår Herres, Jesus Kristi, död, 445 Du som i alltets mitt, 514a Till natt det åter lider.

”Sänkta tonhöjder” anges också som en redaktionell ändring. Man kan konstatera, att olika principer fått gälla för kommitténs eget material respektive sampsalm-materialet (liksom för textrevisionen, men detta skall inte diskuteras här). I de senare melodierna tangeras ofta d^2 , medan psalmkommittén på sid. 168, bd 2, uttalat som sin strävan att inte gärna överskrida c^2 . Att kommittén följer denna ståndpunkt mest på grund av yttre krav och utan helgjuten inre övertygelse, kan utläsas av fortsättningen: ”en sänkning, som ofta innebär en lättnad under en inlärningsperiod och för kyrk-ovana människor, också är till men för sångens friskhet och lyster”. Kommittén rekommenderar vidare en upptransponering. Men den blir nog svår att genomföra i praktiken utan stora utbildningsinsatser för kyrkomusikerkåren. Nog kunde, särskilt i de fall då melodier återkommer, åtminstone en sats stå noterad i högre tonart.

Resultatet av nedtransponeringarna och andra åtgärder som styrt tonartsvalet, har blivit att i sampsalmdelen går var tredje sång i F-dur (90 av 325), medan i hela boken går drygt var femte i F-dur (143 av 642). I barnkörarbetet görs ofta den erfarenheten, att tonarten F-dur sällan är lämplig för barnröster. Ledande sångpedagoger rekommenderar en upptransponering till Fiss,

för att bryta en fastläsning i mellanläge. Just sådana erfarenheter av arbete med barnröster visar, att rösten mår väl av ljusa lägen, men gärna blir falsk, oren eller brummande vid felaktigt för lågt tonartsval. Många ”barnsånger” i förslaget ligger i bekvämt gitarr-läge, där tonarten också passar förträffligt för tenortrubadurer och otränade kvinnoröster, men som inte gagnar barnrösten. Det skiljer ofta en kvint dem emellan. Resultatet blir bedövande falskt och barnen lär sig att de inte kan ”sjunga rent” – med förödande effekt på sånglusten.

En annan farhåga från pedagoghåll är den, att ”dur-förgiftning” hämmar förmågan till musikalisk bredd och vidareutveckling, och läser fast musiksmaken i stela konventioner. Mot denna bakgrund ter sig tonsläktesfördelningen i sampsalmdelen något skev: 325 nr, 333 melodialternativ, varav 273 i dur=82 %, 60 st. går i moll och kyrkoton, =18 %. Bättre är fördelningen i vår samfundsdel, som har 318 nr och 325 melodialternativ. 174 i dur=53,5 %, 122 i kyrkoton och moll=37,5 %, fritonala är 29=9 %.

Allt detta kan nu ses som fackmannamässiga detaljer, som föga eller intet har att göra med en bred psalmsjungande allmänhet. Men detaljer och nyanser är i denna fråga oerhört viktiga. Ju större insikt kyrkomusikern som leder psalmsången har i dessa frågor, desto större är möjligheterna att åter bygga upp och frigöra sångglädje i församlingen. Här är minsta detalj i melodierna viktig. Ja, de kan hjälpa eller stjälpa en hel psalm. Värdefulla och associationsrika melodier kan leva mycket länge, trots omöjliga eller föråldrade texter. Goda, innehållsrika texter blir knappt sjungna om melodin är omöjlig.

Med detta i minnet vill jag nu vidga perspektivet med några synpunkter kring stilfrågorna i psalmboken. I likhet med musiksamhället i samtiden, har psalmboksförslaget en tidigare oanad och aldrig skådad stilbredd. Från tidigaste medeltid (även om den äkta gregorikanen är väl sparsamt företrädd) via reformationstid, 1600-talspsalm, 1700-talets sångformer, de skiftande 1800-talsstilarna med väckelsesång och anglo-

saxiska melodier, de svenska sekelskifteskoralerna, kyrkovisor för barn, nykompositioner i fritionalitet, svensk folkviseton, protestsång och visa, gitarrballad och kampsång, gospel, afro-amerikansk tradition med pop och rock-influenser. . . Listan kunde göras längre!

Internationellt sett har svenska kyrkan haft ett snävt och stramt psalmbegrepp. Det skadar inte att vidga detta. Men den andliga viskulturen av idag – stilmässigt från väckelsesångerna och framåt – ter sig tyvärr alltför ofta i sin höggradigt kommersiella musikstil ytterst främmande för den musikstil i 80-talets svenska kyrka, som Kyrkosångsrörelsen representerar, och som jag helhjärtat ansluter mig till.

Man bör ha i minnet, att om man för in resone-mangnet kring högre eller "lägre musikalisk eller textmässig kvalitet" hamnar man snart i en åter-vändsgränd. Här rör det sig om en kollision mellan väsensskilda traditioner. Att inlåta sig på sve-pande kvalitetsresonemang är ofruktbart och kan få obehagliga bitoner av översitteri eller ned-klassning.

Att i nitisk purism avvisa musikstilar som i en del sammanhang utnyttjas kommersiellt ser jag som onödigt gränsskapande. Dock måste främ-lingskapet inför en musikstil som i värsta fall och i vanvårdat skick är jolmigt sentimental eller slamrig och flåshurtig få ett uttryck. Motsvarande lika illa – för kyrkosångens syften är det när "vår" musikstil vanvårdas eller framförs utan insikt om vad musiken vill förmedla. Men det torde vara en underdrift att säga, att musikindu-strin exploaterat den frikyrkliga musikstilen i nå-got högre grad än den klassiska konstmusikaliska.

Inför detta psalmboksförslag kan man också konstatera, att inte alla där ingående nummer är avsedda – eller ens tänkta – för Svenska Kyrkans huvudgudstjänst/högmässa. Detta ser jag inte som någon nackdel! Men psalmvalsansvariga ute i församlingarna måste väckas till ansvarsfullt medvetande om detta.

Helt grundläggande för samarbetsklimatet är, att de psalmer som väljs till högmässan måste

vara valda gemensamt av präst och kyrkomusi-ker. Och de måste vara överens. Båda två.

Sammanfattningsvis är det på fyra punkter en medvetandehöjning inom och utom kyrkomusi-kerkåren bör ske. Oavsett om psalmboksförsla-get går igenom i augusti 86 eller inte.

Ansvar för musikalet bör delas och insik-terna fördjupas. Kyrkomusikern har ett särskilt ansvar bland kyrkans lekmän för detta i och med sin skolning.

Ansvarsfrågan för psalm- och sångvalet i gudstjänsten måste ses över. Är man överens, är allt väl. Men vid skilda åsikter? Och – guds-tjänst är varken en-mans eller två-mans-show! Hur kan lekmännens berättigade önskan om medinflytande kanaliseras, så att alla känner att man "drar åt samma håll", i enighet?

Kyrkomusikern är en del av samhällets musik-och kulturliv. Detta har också konsekvenser för musikalet.

Vår tids medvetenhet om kyrkomusiken som en del av kulturlivet på en konstnärlig nivå som kan bedömas utifrån konstnärliga normer och inte bara efter om "budskapet går hem" kan snabbt suddas ut, om musiker och sångare föreläggs att utföra musik, som de inte känner som äkta uttryck för den musikmiljö, där de hör hemma. De kan få det intrycket, att kristen tro ger en förljugen verklighetsuppfattning, snöper konstnärlig uttryckskraft och försnävar det andliga perspektivet. Eller vill någon hävda, att så är –? nej, det vill jag inte tro! I stället bör all kraft gå till att visa att livet med Kristus ger en sann verklighetsuppfattning, befruktar konstnärliga uttrycksformer och vidgar det andliga perspektivet.

Kyrkomusikerna kan ibland behöva väckas till insikt om att de är en pedagogisk/musikalisk re-surs i församlingen. Nya vägar kan behöva tram-pas upp!

Mycken omsorg i musikutbildningen går till att uppöva känslan och lyhördheten för musikalisk form. Att inleda ett förlopp, följa det skiftnings-rikt och att runda av det och sätta punkt. Ibland improviserar man=något föds i stunden. Men

det spontana föds alltid ur en grogrund, en mylla, som ofta är förberedd under lång tid. Odlarna av spontansång – där genren bibelvisor hör – kan vara oskuldsfullt oerfarna på den punkten och vålla den musikansvarige stor vånda. Blunda eller delta? Förneka sin närvaro och tiga still eller erbjuda sina resurser till en pedagogiskt lämpligare musikalisk gestaltning?

Den egna relationen till olika fromhetsmiljöer kan vara föremål för egen eftertanke och – måhända – omprövning.

Tvekan inför frikyrkomaterialet i Sampsalm

har mycket att göra med frågan om vilken fromhetsmiljö man känner sig hemma i. Känsla av "fasad" kontra äkthet beror av personliga erfarenheter: det måste få vara så. Därför tvingar en ny psalmbok fram krav på genomtanke såväl hos den enskilde som hos medarbetarlagen, som förbereder gudstjänst. Kunskaperna måste öka! Traditionen förvaltas med lyhördhet! Kyrkomusikern kan inte ställa krav på att bli behandlad som en oresonlig sensitiva – men ska inte behöva bli behandlad som en speldosa.

Maria Thyresson Hedin

Latinska hymner för den svenska psalmboken?

Till skillnad från vad som är fallet med olika englikanska "psalmböcker" – exempelvis Hymns Ancient and Modern och The English Hymnal – har de svenska lutherska psalmböckerna aldrig innehållit mer än ett fåtal tolkningar av katolska, latinska hymner från fornkyrka, medeltid och nyare tid. Det nya förslaget till svensk psalmbok förändrar i någon liten mån detta sakförhållande, i det att det, om jag räknat rätt, innehåller sju nummer, som är, eller anges vara, tolkningar av latinska hymner, vilka tidigare inte funnits i den Svenska psalmboken.

Här vill jag nu först ur ett par synpunkter helt kort granska några av de föreslagna svenska versionerna i förhållande till de latinska originaltexterna. Det gör jag väl medveten om, att en psalmbok inte är en historisk-vetenskaplig antologi av kristen lyrik från skilda tider; en psalmbok skall förvisso utarbetas med sikte på nutidens praktiskt-pastorala behov. Men om nu en psalm anges vara en tolkning av en text på annat språk, är det för det första ett sannings- eller hederlighetskrav, att tolkningen inte har avlägsnat sig alltför långt – språkligt-formellt och innehållsligt – från den text, som anges vara dess original. I annat fall blir uppgifterna om psalmens original vilseledande. Men detta är inte alls bara en "vetenskaplig renlighetsfråga". Att läsa, sjunga eller på annat sätt göra en psalm till sin kan ju också sägas vara en handling, varigenom man identifierar sig med en psalmdiktare och gör hans/hennes, i vårt fall i en annan kyrklig tradition formade, tro och spiritualitet till sin egen. Genom dubiösa eller felaktiga "varudeklarationer" angående textens härkomst och ursprungsmiljö blir den identifikationsprocessen en chimär. Om tolkningen är vilseledande, lurar man den aktuella brukaren av psalmen och bidrar man dessutom

till att ge en falsk bild av författaren och av hans/hennes andliga miljö.

Till de i svensk psalmtradition helt nya hör förslagens nr 428. Det anges här endast: "Latinsk text från 800-talet", men, trots allt, kan det inte vara fråga om något annat än *Conditor alme siderum*. Den texten, som länge har haft en fast plats i den latinska tidegården, har en mycket klar uppbyggnad och tematik, som det kan vara skäl att studera. Jag citerar den latinska texten efter den version den har i Walpole, Early Latin Hymns, och ger ett försök till tolkning, som är så trogen mot originalet, som det varit mig möjligt:

Conditor alme siderum,
aeterna lux credentium,
Christe, Redemptor omnium,
exaudi preces supplicum;

Qui, condolens interitu
mortis perire saeculum,
salvasti mundum languidum,
donans reis remedium,

Vergente mundi vespere,
uti sponsus e thalamo,
egressus honestissima
virginis matris clausula.

Cuius forti potentiae
genu curvantur omnia
caelestia, terrestria,
nutu fatentur subdita.

Te deprecamur, hague,
venture iudex saeculi,
conserva nos in tempore
hostis a telo perfidi.

Laus, honor, virtus, gloria
Deo Patri cum Filio
sancto simul Paraclito
in sempiterna saecula.

Du himlaljusens Skapare
och alla trognas härlighet,
o Kristus, världens Frälsare,
hör våra hjärtas bönerop.

Med smärta såg du, hur ditt verk
fördärvat låg, av döden märkt,
du skyndade att rädda dem,
som skulden tyngt till jorden ned.

När världens afton nalkades
du trädde fram med värdighet
ur Jungfrumoderns brudgemak,
likt konungen ur kammaren.

Inför ditt höga majestät
nu böjes ödmjukt alla knän,
du är den ende mäktige
på jorden och i himmelen.

Vi beder dig, du Helige,
du alla släktens Domare,
bevara oss, som vandrar än,
från faror och från frestelser.

All makt och härlighet är din,
o Kristus, Frälsare och Kung,
med Fadern och med Hjälparen,
en enda Gud i evighet. Amen.

Den första strofen innehåller alltså, dels en invokation av Kristus såsom skaparen av de "naturliga" ljusen, stjärnorna, och såsom de troendes andliga ljus, och dels en bön om att han måtte höra sitt folks böner. Den andra strofen talar om Skaparens sorg över skapelsens dödliga fall, vilket anges som hans motiv eller bevekelsegrund att genom inkarnationen återupprätta den fallna världen. I den tredje strofen beskrivs så, i anslutning till Ps 19 (Vulg 18): 6–7, hur

Kristus, "brudgummen", vid tidens afton, d. v. s. "i de yttersta dagarna", trädde fram i världen genom Jungfruns sköte, "brudmaket". Så beskrivs i fjärde strofen, i anslutning till Fil. 2:10, hur allas knän nu böjs inför den mäktige. Den femte strofen riktar sig, i en bön om beskydd under vandringen, mot den andra ankoms-ten, då Kristus skall döma världen, och den sjätte är på det i latinska hymner traditionella sättet en doxologi till den treenige Guden.

Frostensons text lyder så:

- 1 O du som himlens stjärnor tänt
och ljus bland dödens skuggor sänt,
för dig, vår Frälsare, vår Gud
i bön vårt hjärta öppnas nu.
- 2 Ur jungfruns sköte steg du fram,
vår brudgum och Guds rena Lamm,
med läkedom för allas nöd,
och väldet över synd och död.
- 3 Det namn som dig Guds ängel gav
skall bäras över land och hav,
till dess en brusten värld blir hel
och alla folk din arvedel.
- 4 När ofärdstecknen kring oss står
och världens afton faller på,
bered oss genom vad som sker
att en gång se din härlighet.
- 5 O Fader vår. På denna jord
vill du vårt liv. Du ger dig själv
i Sonens kärlek, Andens dop,
och hit till oss din himmel sänks.
Amen.

Man kan här skymta den frälsningshistoriska grundstrukturen i originalet och en del av dess metaforer är bevarade. Men mycket väsentligt är också förlorat och förstört av översättaren. Tanken om Guds sorg och smärta som drivkraften bakom hans upprättande verk har helt fallit bort och därmed en väsentlig "affekt". Om Fros-

tensons tredje strof måste väl sägas, att den inte alls har något stöd i originaltexten. Det mest fatala är kanske, att i hans fjärde strof uttrycket "världens afton" används närmast som en syftning på Kristi *andra* ankomst och inte, såsom i originalet, som en beskrivning av den "gamla tidsålderns" slut i och genom Kristi första ankomst. Därmed förloras originalets implicerade framhävande av, att kyrkan genom Kristi första ankomst redan lever i den nya tidsåldern, där Kristus tillbeds som universums och historiens herre i väntan på hans andra ankomst. Detta är väl klart bibliskt och så uppfattade också de gamla utläggarna saken. I en kommentar till 2 Mos. 16:12 säger Beda Venerabilis: "Vid denna världens afton blev Ordet kött." Herren kom, fortsätter han, "vid denna världens afton, men genom sin ankomst om aftonen beredde han en ny dag för dem som tror, eftersom han själv är rättfärdigheten och låter ett nytt ljus lysa genom sin kunskap" (se SPT 28, 1986, nr 8, sid. 142).

Psalmen nr 504 i förslaget, likaledes av Frostenson, anges vara en tolkning av *Iam, Christe, sol iustitiae* från tiden "omkring 1200". Om grundtexten verkligen är den traditionella fastehymnen, av Szövérfy daterad till 500-talet, och inte någon för mig okänd text med samma begynnelseord, måste man säga, att den av översättaren förvanskats intill oigenkännlighet. Detta är originaltexten enligt Walpole och mitt försök till en mera originaltrogen svensk tolkning:

Iam, Christe, sol iustitiae,
mentis dehiscant tenebrae,
virtutum ut lux redeat,
terris diem cum reparas.

Das tempus acceptabile,
et paenitentis cor tribue,
convertat ut benignitas,
quos longa suffert pietas.

Quiddamque paenitentiae
da ferre, quamvis grandium
maiore tui munere
que demptio sit crimum.

Dies venit, dies tua,
per quam reflorent omnia;
laetemur in hac ut tuae
per hanc reducti gratiae.

Te rerum universitas
clemens adoret Trinitas,
et nos novi per veniam
novum canamus canticum.

Träng in i hjärtats mörka schakt,
låt ljuset återta sin makt,
då du, rättfärdighetens sol,
ger dagen åter åt vår jord.

Se, nu är välbehaglig tid:
åt hjärtat giv botfärdighet,
och må din godhet väcka dem,
du länge kallat till sitt hem.

Låt ångerns tårar bana väg
för frälsningens försoningsverk,
ty huru stor än skulden är,
är större din barmhärtighet.

Din stora dag skall komma snart,
när allt skall stå i blom på nytt;
låt oss, från synd befriade,
då glädjas i din härlighet.

Må allt ditt folk i evighet
tillbedja dig, Treenige,
och vi, förlätna i din nåd,
dig lova med din nya sång. Amen.

Frostensons text lyder så:

- 1 En jordisk dag, en dag från dig,
o Jesu, fyll den med ditt liv.
Rättfärdighetens sol är du,
låt hjärtat renas i dess ljus.
- 2 Vi är ej längre utanför.
I dig vi lever, lider, dör
och uppstår till ett evigt liv.
Du är i oss. Vi är i dig.

3 En dag i makt från himmelen
du kommer till vår jord igen.
Vi tecknen på din ankomst ser:
den nåd du här och nu oss ger.

4 Dig, heliga Treenighet,
som allt förnyar, allt oss ger,
lovsånger vi, tills vi en gång
får sjunga Lammets nya sång.
Amen.

Att här göra någon detaljerad, jämförande granskning är, som man lätt ser, tämligen meningslöst. Originalen är, som sagt, en morgonhymn för fastetiden, men i psalmboksförslaget har den blivit en psalm "under dagen" och helt förlorat sin fastekaraktär. Medan originalet handlar om botens "välbehagliga tid" och blickar fram mot den kommande påskhögtiden, då allt – genom uppståndelsen – åter skall stå i blom, saknar Frostensons text inte endast varje antydning om fastetid och bot. Dessutom blir den "dag", som skall komma, i hans tredje strof den yttersta dagen. Såsom inkarnationens fullbordning är påsken för fornkyrkan och medeltiden den nya tidsålderns inbrott i världen. Men därom har vi ju redan talat.

När det gäller revisionen av tidigare översatta psalmer, är det en av Psalmskommittén ofta uttalad strävan att gå bortom Wallins bearbetningar, för att så göra mera rättvisa åt de ursprungliga texterna. Det är mot den bakgrunden intressant att granska, vad som hänt med Ambrosius-hymnen *Veni, Redemptor gentium*, som funnits i svenska psalmböcker alltsedan 1536.

Detta är den latinska grundtexten och mitt försök till en originaltrogen svensk tolkning, som också bevarar originalets jambiska meter:

Veni, Redemptor gentium,
ostende partum virginis,
miretur omne saeculum,
talīs decet partus Deo.

Non ex virili semine,
sed mystico spiramine
Verbum Dei factum est caro,
fructusque ventris floruit.

Alvus tumescit virginis,
claustrum pudoris permanet,
vexilla virtutum micant,
versatur in templo Deus.

Procedat e thalamo suae,
pudoris aula regia,
geminæ gigens substantiæ;
alacris occurrat viam.

Egressus eius a Patre,
regressus eius ad Patrem,
excursus usque ad inferos,
recursus ad sedem Dei.

Aequalis aeterno Patri
carnis tropaeo accingere,
infirma nostri corporis
virtute firmans perpeti.

Praesepe iam fulget tuum
lumenque nox spirat novum,
quod nulla lux interpolat
fideque iugi luceat.

Träd fram, du folkens Frälsare,
låt oss få skåda Jungfruns Son
och världen stå med häpenhet
inför det barn, som Fadern sänt.

Ty ej av mänsklig viljas kraft,
men genom himmelsk Andes makt
blev Ordet evigt bland oss kött
och bar ett livets sköte frukt.

Den växer i en jungfrus kropp,
men hon förblir en sluten borg,
av nådens tecken glänser hon,
ty i sitt tempel bor nu Gud.

Må han, som ur ett brudgemak,
ur kunglig boning stiga fram,
må Gudens Son och människan
sin hjältebana träda an.

Från Fadern går han ödmjukt ut,
till Fadern står han åter upp,
han stiger ned från liv till död,
men vänder om till himlens höjd.

Se Sonen, Fadern evigt lik,
för hem vårt kött som segerrov
och skänker med sin gudomskraft
så styrka åt vår svaghetskropp.

Ur krubban strålar härligt klart
ditt nya ljus i världens natt;
så låt det aldrig släckas ut,
men ständigt lysa för vår tro.

Detta är i förslaget (nr 112) Frostensons text:

- 1 Världens Frälsare kom här:
av en jungfru född han är.
Aldrig världen har fått se
något större under ske.
- 2 Han som före allting var
blir ett ringa mänskobarn.
Stor, gudomlig är den makt
Fadern i hans händer lagt.
- 3 Han till dödsriket steg ned,
gav åt alla slakten fred.
Upp till himmelen han for,
lever där i ära stor.
- 4 Natten går nu mot sitt slut.
Snart kring krubban gryr Guds ljus.
Tron med nya ögon ser,
famplar ej i mörker mer.
- 5 Gud, vår Far, dig ärar vi,
Sonen som du sände hit,
Anden som oss ger din frid
nu idag och all vår tid.

Tyvärr måste man konstatera, att Ambrosius' sköna och innehållsdigra hymn i och med Frostensons bearbetning på det hela taget nu har kommit ännu längre bort från originalet än vad som var fallet i Wallins version. Det redan av 1500-talsöversättarna efter tidens krav införda rimmet, som man nu annars alltför gärna övergivit, finns här i stort sett kvar, likaså – förmodligen av musikaliska skäl – den stympning av versmåttet, som företogs redan i Luthers tyska översättning och sedan gått i arv till de svenska översättningarna. Poetiska otypligheter från tidigare översättningar finns också kvar – exempel: "Världens Frälsare kom här" – och nya sådana har tillkommit – exempel: "Han till dödsriket steg ned." Ur innehållslig synpunkt måste man konstatera, att den "massiva" inkarnationstro, som kommer till uttryck i Ambrosius' text, här har ytterligare dämpats. Hos Frostenson finns visserligen uttryck för jungfrufödelsen ("av en jungfru född han är") och till och med en uttrycklig bekännelse till Sonens praexistens ("Han som före allting var"). Tvånatursläran däremot, som får så starka uttryck hos Ambrosius, uttrycks hos Frostenson ganska luddigt med orden: "Stor, gudomlig är den makt/Fadern i hans händer lagt." Sådant kunde måhända sägas också om andra än Kristus. Vidare får Ambrosius' slutstrof, såsom också kommentaren särskilt framhäver, hos Frostenson (strof 4) en eskatologisk innebörd, som ter sig högst diskutabel. Enligt Ambrosius kommer inte ljuset att snart gry kring krubban, han ser heller inte fram mot den kommande julhögtiden, då barn med tindrande ögon skall flocka sig runt kyrkans krubba. Ljuset strålar fastmera för honom redan i Kristus, alltifrån Guds Ords människoblivande.

Detta må räcka som kritisk belysning av psalmbokskommitténs hållning mot de angivna originalen. Men detta har, som antytts, också en ekumenisk dimension. Denna sida av saken har man i psalmbokskommittén ibland uttryckligen velat beakta. Sålunda sägs det i kommentaren till nr 379, att Alins första strof ("Framfaren är natten"), som "ger indirekt en mycket mörk skild-

ring av katolska kyrkan” som en följd av det nya ekumeniska sinnelaget nu har fått utgå. Eller med kommentarens ord: ”Det finns i dag ett större ekumeniskt samförstånd än 1906 och 1936.”

Det tillkommer givetvis varje kyrka, eller grupp av kyrkosamfund, att avgöra vad som skall anses förenligt med dess tro. Många av de ”bearbetningar” av katolska hymner, som vid översättningen företogs av de lutherska reformatorerna i Tyskland och Sverige, var som bekant dikterade av dogmatiska skäl; de ansågs i sin originalversion som ”kätterska” och måste anpassas till den ”rena läran”. Sådana bearbetningar har också senare skett. Kommentaren till nr 127 (O du saliga) meddelar, för att ge endast ett exempel, att denna sång ursprungligen var en ”italiensk Maria-visa”, som i Tyskland vid 1800-talets början ”förvandlades . . . från Maria-visa till julsång”. Den är alltså en anti-katolsk kontrafakt.

Nu torde man kunna hävda, att sådana, av teologiska renlärlighetsskäl dikterade bearbetningar ”i vår ekumeniska tid” kommer att te sig något mera problematiska än de tidigare gjorde. De kan ju nämligen uppfattas som ”censur”, eller som en uttalad ”kritik” mot den kyrkliga tradition, där originalet har uppstått och hör hemma. Det ”erkännande” av en annan kyrklig tradition, som man å ena sidan gör genom att i original eller översättning överta dess hymner, bryter man å andra sidan udden av, om man *samtidigt* företar dogmatiskt motiverade ingrepp i texterna. Även om detta inte är avsikten, kan ändringarna onekligen tolkas som ”censur” eller ”kritik”. I de fall, då ändringarna direkt kommer att motsäga originalet, blir detta mest uppenbart. Om en viss text till någon del anses oacceptabel för ett visst samfunds trosmedvetande, vore det därför kanske bättre, att inte alls uppta den än att uppta den under den uttalade kritik, som en dogmatisk revision ändå innebär.

Nu har redaktionen för Svenskt gudstjänstliv uppmanat mig att ge ytterligare prov från den latinska hymndiktningen. Kanhända kunde där

finnas något som vore värdefullt och som kunde berika den svenska lutherska församlingssången utan att där införa något för dess trosmedvetande främmande eller oassimilerbart? Jag vill gå redaktionens önskemål till mötes genom att här framlägga fyra hymntexter.

Den första är en julhymn av Prudentius (+405), fornkyrkans, jämte Ambrosius, störste diktare. Hans dikter har nog ursprungligen tillkommit som meditationspoesi för enskild läsning. Men mycket tidigt har man ur hans långa dikter ställt samman valda strofer för bruk som liturgisk hymn. Detta gäller också om den följande, med begynnelseorden *Corde natus ex Parentis*. Av den finns redan en svensk, men ganska kraftigt ”censurerad”, tolkning av J. A. Eklund, vilken fått sin plats i Den svenska tidegården. Min nyöversättning följer mycket närmare originalets text och innehåller dessutom en strof (min femte), som i allmänhet inte medtagits i de gamla liturgiska böckernas urval av strofer och som på ett tydligt sätt knyter samman inkarnationen med eukaristin. Den kan utmärkt väl sjungas till J. Neanders melodi (English Hymnal nr 241). Detta är mitt försök till tolkning:

Evigt född ur Faderns hjärta
innan världen än var till,
är han Alpha, alltings källa,
Omega, allt skapats mål;
från begynnelsen till änden
allt i honom har sin grund.

Avklädd himlens glans och skönhet,
iförd kroppens dödlighet,
kom han, för att rädda släktet,
fånget under syndens lag,
från dess långa, tunga trældom
under mörka makters ok.

Detta var en salig födsel,
då en jungfru underbart,
havande av helig ande,
födde oss vår Frälsare
och en himmelsk änglastämma
bar om världens räddning bud.

Hjälten, som i forntids dagar
siare bebådade,
Sonen, som i löftets tider
trons profeter förutsagt,
han nu träder fram i ljuset:
lovad vare löftets man.

Han är födan, han är brödet,
han än andens ljuvlighet,
ingen skall för evigt hungra,
som är gäst vid Herrens bord,
där finns mat till själens mättnad,
evigt liv och läkedom.

Låt oss så med klara stämmor
lova Faderns härlighet,
låt oss sjunga Kristi ära,
Jungfrumoderns ende Son,
låt oss i den helga Anden
prisa Gud, den evige.
Amen.

Karolingertiden var ur den liturgiska diktningens synpunkt en blomstrande rik tid. En stor samling hymner tillskrivs i källorna och i den äldre litteraturen Hrabanus Maurus (+856), abbot i Fulda och sedermera ärkebiskop av Mainz, men hans författarskap till dem måste nog betecknas som en aning osäkert. Bland dessa finns emellertid en himmelsfärdshymn i asklepideisk meter med begynnelseorden *Festum nunc celebre magnaue gaudia*, som länge funnits i tysk översättning och sjungits till en härlig melodi av C. Peter (se English Hymnal nr 182). Texten ställer in himmelsfärden inte bara i påskfestens mysterium som en helhet och enhet, utan riktar också uppmärksamheten mot den till himmelen upphöjde Konungens återkomst. Den lyder i mitt försök till tolkning så:

O vilken glädjerik, strålande högtidsdag,
låt oss med allt Guds folk sjunga vår Herres lov,
ty under änglasång har han som segrare
bestigit himlens höga tron.

Han, som i blodig kamp krossade dödens makt,
skänker nu mod åt dem, som ännu kämpar här,
han, som till härlighet lyftes från jorden opp,
en gång till dom skall träda fram.

Hör dina tjänare: led med din starka hand
oss genom natt och nöd fram mot din klarhets
dag;
då skall din stränga blick tränga i hjärtat in
och sanning segra över lögn.

Du är vår rikedom, mäktige Skapargud,
Kristus, du ende Son, Ande och Hjälpare,
du som med gudomsglans råder i evighet,
o godhet, o Treenighet. Amen.

Fulbert av Chartres (+1028) var inte bara ledaren för den kända katedralskolan i sin stad utan också en framstående diktare. Jag har till svenska försökt att översätta hans sapfiska pingsthymn med begynnelseorden *Organum mentis tibi, quaeso, nostrae*. Dess betydelse ligger väl bl. a. i att den besjunger Anden såväl i hans inomtrinitariska ställning som i hans verk utåt i kyrkan och själarna. Till hymnen finns en nykomponerad melodi av Lars Edlund, som väl uttrycker den nästan extatiska hänförelse, som präglar texten:

Stäm våra hjärtans instrument, o Herre,
låt dem få spela härligt till din ära,
vig våra läppar till din tjänst och dyrkan,
heliga Ande.

Du är den kärlek, som till ett förbinder
Fadern och Sonen i en evig enhet,
du av din gudom gjutet liv och anda
över allt skapat.

Du blott kan föda tro och helig lydnad,
du blott kan bjuda nåd och frid och frihet,
föra de vilsna ut ur lögn och fara,
ty du är sanning.

Öppna vårt hjärta, att därur må välla
renande tårar, låt din eld där brinna,
tänd där en låga, som av godhet flammnar
helt i din kärlek.

Låt oss besjunga Andens stora ära,
tillbedja honom, som likt ende Sonen
utgår ur Fadern och med dem regerar
nu och för evigt. Amen.

Får jag så slutligen rikta uppmärksamheten mot
en uppenbarligen på Irland tillkommen eukaris-
tisk hymn? Den latinska texten kan ha skrivits
redan på 500-talet och är i varje fall en av de
äldsta kända hymnerna, som besjunger eukaris-
tin, framför allt som livets bröd för den hungran-
de världen. Min tolkning, till vilken det finns en
enkel men enligt min mening kongenial melodi av
Lars Edlund, lyder så:

Låt i din godhet oss få del,
o Herre Jesus, av ditt liv,
ty du är vägen, sanningen
och livet för din skapelse.

Från himmelen du stiger ned
med evigt liv till hungrig värld,
i öknen är du livets bröd
och gläder hjärtat i dess nöd.

Se, den som kommer till ditt bord,
han går ej tom och hungrig bort,
och den som tror ditt löftes ord
skall aldrig mera känna törst.

Ditt sanna kött, allsmäktige,
är livets mat för hungrande,
och blodet som du gjuter är
en ljuvlig dryck för troende.

O saliga mysterium,
som räddar oss från död och dom
och fyller oss med helig kraft
till liv och lovsång i Guds namn.

Dig vare tack, Treenige,
o Fader, Son och Hjälpare,
ty du i himlens härlighet
regerar i all evighet. Amen.

Skulle inte texter och melodier av detta slag –
med sin "liturgiska objektivitet" och sin ton av
jublande tillbedjan – kunna berika svenskt guds-
tjänstliv?

Alf Härdelin

Hur ny är ny psalm?

Alla kan väl vara ense om att en ny psalmbok bör innehålla psalmer som speglar vår egen tids andliga erfarenheter och tolkning av den kristna tron. Det är onekligen spännande att i det liggande psalmboksförslaget se det bästa (?) av nutidens psalmdiktning samlat och inordnat tillsammans med den äldre psalmskatten. Och det inbjuder till jämförelser. Hur ny är egentligen ny psalm – i ämnesval och stil?

”De fyra stora”

På detta finns naturligtvis inget generellt svar. Det är många olika författare som givit sitt bidrag, var och en med sin egen profil. När det gäller materialets omfattning ligger fyra i särklass, nämligen Anders Frostenson, Britt G. Hallqvist, Olov Hartman och Bo Setterlind. Först därför några kommentarer till dessa fyras produktion.

I motivvalen är yrkesteologen Hartman den originellaste och djärvaste. Ibland genomför han sina idéer i en ganska obändig språkform, t. ex. 38 ”För att du inte tog det gudomliga” eller 598 ”Se här bygges Babels torn”. Men ibland är språket ädelt avklarnat, t. ex. 74 ”Du som gick före oss” eller 166 ”Sorlet har dött”. Hartmans psalmer är alltid teologiskt mättade och väl genomtänkta. Någon gång förefaller psalmen dock inte riktigt ”färdig”, och det gäller speciellt fredspsalmen 601 ”En vapenlös Kristus”. Det framhålls inte alls på vilket sätt ”en vapenlös Kristus” är ”farlig”, och det är oklart vilken mening första versens slutrader har i sammanhanget: ”I den härliga staden skall ej lämnas sten på sten”.

Yrkespoeten Setterlind är faktiskt den av de fyra som är mest påverkad av den traditionella

psalmstilen (t. ex. 303), vilket kan förvåna med tanke på stridsskriften ”Psalmer i atomåldern” för några decennier sedan. Men visst har Setterlind givit flera goda bidrag, och i ett fall även valt ett mycket nutidspräglad tema, nämligen miljöförstörelsen (nr 287). Setterlinds minst övertygande bidrag är nog nr 49, ”Det är sant att Jesus lever”. Innehållet är synnerligen klichéartat och formen rent dålig med platta rim/assonanser och effektsökande upprepningar. Strof 3 förefaller teologiskt tveksam i sitt sätt att tala om Jesu lidande i presens. Bildanvändningen i nr 309 är också ganska tveksam, med ”ett hjärta” som ”vilar” och ”själen som lyser (?) i Herrens förvar”.

Yrkesöversättaren och barnboksförfattaren Hallqvist har på sitt fräscha enkla lyriska språk skrivit flera psalmer som bör särskilt lämpa sig för barn. Men hon har också några verkliga fullträffar som passar alla åldrar, såsom treenighetspsalmen ”Måne och sol” (nr 21) eller 172 ”De skall gå till den heliga staden”, båda utsökt tonsatta av E. Hovland. Hennes nr 285 ”Det finns djup i Herrens godhet” har blivit något av klassiker bland nyare psalm.

Nr 388, efter ett original av F. Kaan, ställer vid sidan av ”Noa, räddad ur sin ark” även ”Mose, lyft ur floden opp” som symbol för det kristna dopet. Detta är veterligen en ny användning av berättelsen om Mose, men den förefaller fullt rimlig och försvarbar. Mer tveksam blir man när det i samma psalm heter att ”vårt namn står skrivet i hans hand”, en konstig bild. Bröllopspsalmen nr 416 är nog Hallqvists minst lyckade bidrag till ny psalm, med dess rent komiska utmyning om äktenskapets fröjder: ”när det skymmer i vårt hus, skaparkraft vill Herren ge oss, mod och lust att . . . (ja, vad?! jo:) . . . tända

ljus”!

Slutligen kan konstateras att Hallqvists förmåga att skriva enkel lyrisk vers med naturligt ”flyt” inte alltid fungerar lika bra i ett rent beställningsarbete som när hon behandlar ett tema hon verkligen är inspirerad av. Treenighetspsalmen 337 ”Vår Gud, till dig du skapat oss” innehåller en knagglig vers långt under Hallqvists vanliga standard. Här har hon tydligen fått i uppdrag att skriva ny text till en god koral vars hittillsvarande text (nr 23 i nuvarande psalmbok) ansetts föråldrad. Den nya psalmen är också tänkt att kunna fungera som laudamus i högmässan. Den har knappast tillräcklig slitstyrka för detta ändamål. Bl. a. undrar man varför Hallqvist i en helt orimlad vers använder sig av så onaturlig ordföljd.

Frostenson – nestorn

Frostenson är nestorn bland svenska psalmförfattare, representerad redan i 1937 års psalmbok med några mycket älskade psalmer som ”Jesus från Nasaret”, ”Som spridda sädeskornen”, ”Tung och kvalfull” (förslaget nr 39, 71 och 102). Många nya texter är också utmärkta och flitigt använda, såsom nr 15 ”Halleluja! Sjung om Jesus”, 87 ”Våga vara den du i Kristus är” (som psalm om livet i dopet kunde den ev. placeras bland doppsalmerna), 289 ”Guds kärlek är som stranden”, 345 ”Gud har skapat allting”. Frostenson när han är som bäst är den som på ett enkelt och naturligt men ändå lyriskt vackert språk, medvetet distanserat från klassisk psalmretorik, skildrar Guds verklighet mitt i livet, i vardagens olika situationer. Det är sannolikt att Frostenson genom sin insats har fått det att ”lossna” för en del yngre psalm- och visdiktare.

Samtidigt är det ofrånkomligt att hans produktion är mycket ojämn och att han på ett mindre lyckligt sätt kommit att dominera hela arbetet med ny psalm och, inte minst, revisionen av äldre psalm. Detta förhållande bottnar i Frostensons mångåriga dubbla roll som psalmförfattare och medlem (från början ordförande) i psalm-

kommittén. Den hårda kritiken i 1982 års kyrkomöte ledde som bekant till att ett stort antal Frostenson-texter utmönstrades och att Frostenson själv lämnade kommittén. Men fortfarande finns det ingen individuell författare som har haft sin hand med i så många psalmer i förslaget som Frostenson. Och fortfarande finns det ett stort antal Frostenson-texter som är klart undermåliga. Det gäller både originalpsalmer och bearbetningar.

Frostenson behärskar inte alltid konsten att använda bibliskt bildspråk i sin psalmdiktning – jag belyser denna problematik i en särskild artikel i denna volym. Men han är dessutom ibland oerhört slarvig med språket och gör sig skyldig till elementära syntaxfel. Nattvardpsalmen 73 innehåller t. ex. i v. 2 två bisatser som hänger i luften, utan förankring i någon huvudsats: ”Du själv den gåva Gud oss gav”, ”ett saligt byte som här sker”; i senare fallet är dessutom ordet ”som” placerat på melodins punkterade kulminationston. I båda fallen vore det mycket lätt att ändra: ”Du själv är gåvan Gud oss gav”, ”ett saligt byte här oss sker”. Varför vakar inte åtminstone psalmkommitténs övriga medlemmar när Frostenson slarvar? Det är en förolämpning mot kyrkfolket att släppa fram texter som inte ens genomgått elementär kriorättning. Liknande syntaxfel nyinför Frostenson stundom också i revisionen av äldre psalm, t. ex. 392:2 (felaktig syftning) eller 407:5 (”nu sker och i all evighet”, verb saknas). Både språkligt felaktig och dessutom oklar är formuleringen i en av Frostensons översättningar 204:2 ”Ingen enda väntar möta honom mer”.

I andra fall är Frostensons formuleringar platta eller ytterligt valhanta. Nr 31 har som omkväde ”Hans barmhärtighet och nåd genom alla släkten går”. Det måste bli rent olidligt att fem gånger upprepa denna språkligt helt omöjliga formulering. Språklig valhänhet, och en konstig blandning av framtid och nutid utmärker nr 600, ”Det vi kan göra för rätt och fred”, särskilt sista versen: ”När Herrens dag har grytt skall allt bli nytt, och Jesus finns bland oss i dag.”

342 slutar helt platt med "gör oss glada när vi får vara tillsammans", en variant av "Ju mer vi är tillsammans, dess gladare vi blir". Frostenson älskar att strö vissa klichéer omkring sig, såsom "glada tillsammans", "gör mig fri", "gräset", "utan krav", och han drar sig inte för att föra in sådant ens i gamla ärevärdiga medeltida texter som Wipos påsksekvens (469 sista raden: "gräset") eller Hrabanus Maurus' *Veni creator spiritus* (50: "kärlek utan . . . krav").

Anakronismer av detta slag känns besvärande, och ytterligare ett exempel kan ges från en text som Frostenson genom sin översättning nylanserar för förslaget. I en psalm som uppges gå tillbaka på Johannes Damascenus från 700-talet ger det ett absurt intryck att läsa om hur "stadens parker lövas". Själva ingressen till psalmen klingar synnerligen frostensonskt: "Kom med glädje och med sång, sjung om liv och frihet." I fortsättningen kan man igenkänna ett och annat motiv ur den fornkyrkliga poesin, såsom att Kristus liknas vid solen, men detta har fått en närmast pekoralistisk formulering: "Som en sol stod Kristus opp".

Övriga författare

Jag går vidare till några nya psalmer av andra författare än de fyra jag hittills har nämnt. K. Sundéns psalm om Johannes döparen, 432, "Hör du rösten" har klara förtjänster men är fundamentalt oklar i v. 3: "Ställd i världen törstar anden. Se ur öknen går Johannes . . ." Redan bilden av anden som "ställd" i världen förefaller mindre lyckligt formulerad, dessutom är det inte fullt tydligt vems ande som åsyftas och vad detta har för samband med att Johannes går ut ur öknen.

Anna Greta Wide har i nr 435 "Mitt i vintern var det" placerat Jesu födelse i ett utpräglat nordiskt vinterlandskap. Men nu för tiden, med alla turistresor till Israel, vet alla människor att Jesus föddes i ett land med varmt klimat. Vilken tid på året det skedde är f. ö. obekant. Samma författares nr 568, "Famn som bär" har ett gan-

ska otydligt bildspråk och en egendomlig utmynning i v. 3 som ger sken av att det är naturnödvändigt att man förnekar "dig" (vem "dig" är sägs inte uttryckligen).

Inför Margareta Melins särskilt i barn- och ungdomskretsar flitigt brukade "Vi sätter oss i ringen" (nr 603) måste man fråga sig om det inte är en alltför idealiserad beskrivning att "vi är en massa syskon som tycker om varann". Att kärleksbudets maning att älska nästan som sig själv är riktad till alla är *en* sak, men därmed är inte sagt att budets maning omedelbart och överallt har blivit uppfylld. Dessutom ålägger oss budet knappast att "tycka om" alla människor, "tycka om" har faktiskt att göra med personliga preferenser, som det inte kan anses oetiskt att låta gälla olika människor i olika grad.

En författare som i förslaget medverkat med flera goda nya psalmer är Eva Norberg. Huvudintrycket är dock att psalmkommittén behandlat hennes författarskap omotiverat snävt. I PoV finns två utmärkta psalmer som inte kommit med i kommitténs slutförslag, nämligen nr 681 "Änden på allting är alltid mig nära" och nr 839 "Kom folkslag och raser". Däremot kan man vara mer tveksam till att hennes i och för sig fina dikt nr 360 placeras i en psalmbok. Det är här snarast fråga om en vaggvisa som en far eller mor sjunger för sitt barn.

En psalm som också bör få komma med är Jan Arvid Hellströms fina påskpsalm "Du räckte ut din hand och trodde", av oförklarlig anledning placerad inte i själva psalmboksförslaget utan i supplementet, som nr 737. Hellström är i övrigt bara representerad med en enda originalpsalm i förslaget – jämför det rikliga sortimentet av undermåliga Frostenson-texter! I supplementet finns f. ö. ytterligare en påskpsalm som absolut bör tas med i själva psalmboken, nr 735 "Tänk om någon känt igen oss" – faktiskt en av Hartmans allra bästa psalmer, som Bäck gjort en ovanligt sångbar melodi till. (Det föreslagna omkvädesarrangemanget är ett helt onödigt påhitt.)

Gud i vardagen

Finns det några speciella motiv som är karakteristiska för ny psalm, särskilt i jämförelse med den äldre psalmskatten? Visst finns det det. Jag har redan nämnt Hartmans förmåga att dra in vår aktuella mänskliga verklighet i sin psalmdiktning och låta den belysas och kritiskt granskas utifrån bibelordet, och Frostensons förmåga att placera in Gud och hans gärning mitt i vår vardag. Det finns också andra psalmdiktare som uppvisar liknande grepp. Ny psalm ger också större utrymme för människors frågor inför sin livssituation och inför de svar som kristendomen erbjuder. Denna öppnare attityd i flera nyare psalmer och visor ser jag som något positivt, och skulle snarast ha sett det som önskvärt att man sträckt sig ännu längre i den riktningen. Men det förefaller som om den senast arbetande psalmmittén varit ganska restriktiv gentemot sådana tendenser, kanske vägled av en viss snävhet från tidigare kyrkomötens sida gentemot den mer "öppna" typen av psalm och visa.

Ibland har kyrkomötet faktiskt uppträtt med renlärighetsnit på otillräckliga grunder och gjort censurerande ingrepp av delvis löjeväckande slag i psalmförslagen. För att bara nämna ett exempel: i "Jag behövde en nästa", Frostensons tolkning av S. Carters omtyckta visa om det medmänskliga engagemanget, hade Frostenson i första versionen formuleringen "din tro och din ras . . . gör detsamma". Kyrkomötet genomdrev en ändring till "ditt språk och din ras": vilken tro man hade gjorde minsann inte detsamma, argumenterade kyrkomötesmajoriteten dogmatiskt fyrkantigt och småskuret. Visans poäng är dock inte att tron generellt sett är oviktig, men däremot att plikten att bistå en nödställd nästa gäller oberoende av tros- och rasgränser. Visans formulering syftar direkt på Jesu liknelse om den barmhärtige samariten, där det är en huvudpoäng just att en människa med avvikande tro ställs fram som föredöme i nästankärlek. Kyrkomötets ändring innebär därför inte bara en förvanskning av visans text utan ett svek emot den underlig-

gande bibeltexten. Det är bra att psalmmittén och Frostenson inte lämnat saken i det läge den försattes i genom kyrkomötet. I den reviderade versionen i kommitténs slutförslag (nr 97) heter det: "Varken tro eller ras eller namn gäller frågan." Denna formulering är ju mer välgaraderad än den tidigare. Jag vill livligt hoppas att kyrkomötet tar denna version och inte upprepar sin tidigare fadäs.

Den kravlösa kärleken

Men det finns också anledning rikta kritiska frågor till motivvalen i ny psalm. Ett av de flitigast förekommande motiven är den kravlösa kärleken. Frostenson älskar formuleringen "utan krav" – i nattvardspsalmen 73 heter det t. ex. att nattvardens gåva "räcks åt alla utan krav". Behöver nattvarden numera inte ens tas emot i tro? Och behöver människan inte längre pröva sig själv inför kommunionen? Det här med "värdig" och "ovärdig" nattvardsgång har visserligen överbetonats i pietistisk fromhet, men inte kan vi uppge den bibliska och i luthersk fromhet centrala tanken att nattvarden mottas antingen till dom eller till frälsning!

Ett annat exempel: i nr 359 sjunger Setterlind att "Någon du känner är din bästa vän, är beredd att ge dig allt utan att begära någonting igen". Det sägs inte uttryckligen vem denne bästis är, men psalmen är i varje fall placerad under rubriken "Jesus, vår Herre och broder". Setterlinds beskrivning av sin bästis tycks dock ha föga gemensamt med den Jesus som möter i evangelierna och som säger: "Om någon vill gå i mina spår, måste han förneka sig själv och ta sitt kors och följa mig" (Matt. 16:24, Mark. 8:34).

Intentionen bakom formuleringar som de här kritiserade är säkert att på ett modernt sätt uttrycka den evangeliska erfarenheten av frälsning av nåd allena. Men om evangeliet om den rena nåden framställs utan sin bakgrund i Guds heliga lag och dess krav blir synen på frälsning och rättfärdiggörelse förvanskad. I stället för den heliga kärleken som dömer synden men förlåter

den, tycks vi möta den för några decennier sedan mycket omhuldade, numera av insiktsfulla barnpsykologer övergivna synen att föräldrar inte skall ställa några krav på sina barn över huvud taget (och följaktligen vår himmelse Fader inte heller på sina barn). Detta slags kravlösa kärlek har avslöjats som en illusion: barn upplever inte verklig kärleksfull omvårdnad och trygghet av föräldrar som inte ger vägledning, ställer krav och sätter gränser – de upplever det som att föräldrarna struntar i dem. Man kan fråga sig om kyrkan som ofta tidigare har hamnat på efterkälken i sin strävan att anpassa sitt budskap efter tidens strömningar.

Balansen mellan krav och gåva i utläggningen av det kristna budskapet är en känslig fråga, där olika fromhetstraditioner har sina skilda sätt att nyansera. I den lutherska reformationen var "frihet från lagen" för den rättfärdiggjorda människan ett tema som drevs med stor frimodighet och dristighet, men en viktig poäng var hela tiden att denna frimodiga förkunnelse av "evangelium" skulle dialektiskt relateras till lagen och dess krav. I ett läge där Luther såg sin förkunnelse missuppfattad i den riktningen att lagen och dess krav över huvud inte skulle förkunnas, såg sig Luther föranlåten att i sina s. k. *Invocavit*-predikningar betona betydelsen av lagens förkunnelse. Nyare psalm bör naturligtvis inte okritiskt reproducera äldre ståndpunkter, vare sig från reformationstiden eller någon annan tid utan just försöka uttrycka de urgamla kristna erfarenheterna på vår tids språk och inplacera i vår tids sociala, intellektuella och ideologiska sammanhang. Men påfallande är att den svenske förkunnare som i modern tid starkare än någon annan haft hela sin lidelse inriktad på att ge en aktuell framställning av rättfärdiggörelse av tro allena, Olov Hartman, i sin psalmdiktning ingalunda har fallit för greppet med den kravlösa kärleken.

Driver man läran om den kravlösa kärleken får det konsekvenser både för gudsbild, kristologi och människosyn. Låter man gudsbilden präglas av kärleken, så tar man förvisso fasta på ett centralt kristet motiv. Men om heligheten i

gudsbilden blir försvagad eller undanskynd, leder det lätt till att Gud uppfattas som alltför mänsklig. (Jämför härtill Gustaf Auléns tal om helighetens "vaktjänst" gentemot en alltför förmänsklig bild av den gudomliga kärleken.) I kristologin måste på motsvarande sätt broders tanken (mycket dominerande i ny psalm) balanseras av tanken på Kristus som Gud och Herre. Vad människosynen beträffar är det påtagligt att den är mycket mer optimistisk i nyare psalm än i äldre, och delvis finner jag det berättigt. Klassisk psalm har ibland en tendens att formligen vältra sig i jämmer och syndaelände. Men det är fundamentalt viktigt att se ondskan som en realitet med kosmiska dimensioner och påtagligt närvarande i all mänsklig gemenskap och inte minst i mitt eget liv. Att denna bakgrund med onskans realitet är så påtaglig i Hartmans psalmdiktning är säkert nyckeln till att han aldrig förfaller till att förkunna en jolmig kravlös kärlek.

Dop och nattvard

Ytterligare några iakttagelser: nästan alla nya psalmer om *dopet* talar om hur vi överlämnar våra barn i Guds famn och ber honom ta hand om dem. Centrala teologiska motiv som att dopet innebär död och uppståndelse med Kristus, och att dopet är grunden för ett kristet liv i daglig kamp mot synden och i ständigt mottagen ny förlåtelse, lyser alldeles med sin frånvaro. Dessvärre har nästan inga äldre psalmer med dessa motiv bevarats heller. Av denna anledning har jag själv gjort ett försök att nytolka mellanpartiet i Spegels påskpsalm nr 111 i vår nuvarande psalmbok – se nr 382b bland mina revisionsförslag!

I fråga om *nattvarden* har nyttkomna psalmer tillfört värdefulla motiv, såsom nattvardens sociala konsekvenser, det internationella ansvaret o. d., mera sällan markerat i äldre psalm. (Å andra sidan har en del av de äldre, fina nattvardspsalmerna blivit ovarsamt reviderade. Sakramentsrealismen i nr 391 – 392 har t. ex. otillbörligt försvagats, och det är svårbegripligt varför vi

inte i psalmerna kan få sjunga om Kristi kropp och blod, som utdelas i nattvarden, när vår liturgi så tydligt talar om detta.)

Till sist: det är slående att nästan alla författare av ny psalm, eller snarare de som helt dominerar detta område i psalmförslaget, är personer över 60 år. Var finns de unga författarna? Jag har

talat med flera yngre författare som klagat på dålig kontakt med psalmkommittén. Man har skickat in bidrag som aldrig har blivit kommenterade eller ens noterade som mottagna. Är detta sant, så är det djupt beklagligt. Bredden i förslagens utbud av ny psalm och visa har då blivit mindre än som hade varit möjligt och önskvärt.

Ragnar Holte

Kristus i Kreml-muren?

Om bildanvändningen i psalmboken

I sin roliga och läsvärda pekoralsamling "Pegas på villovägar" (Stockholm 1943, 1965²) diskuterar Olle Strandberg inledningsvis vad som utmärker pekoralet. Svaret blir att pekoralet för-syndar sig mot vissa elementära krav som kan ställas på all poesi. Dessa krav gäller diktens (a) tankeinhåll, (b) bildanvändning, (c) språkliga utformning. Ur en ärevördig källa anför Strandberg några lagar angående "stilens renhet". Den som rör problemkrets (a) föreskriver "tankarnas redbarhet, deras fullkomliga bestämning, deras ljusa och osammantrasslade gång till ett visst syftemål". Rörande (b) påbjuds "bildernas behörighet, inbördes omotstridighet, måttade bruk, utsirade framställning och klarhet för inbillningen". Lagar för språkanvändningen (c) gäller både "språkets rättskrivning till ordbruk, ordställning" och "vändningarnas naturlighet och lediga rörelser".

Det har slagit mig att exakt samma slags lagar måste anses gälla för psalm och kyrkovisa. Lagen om "tankarnas redbarhet" får dock här en speciell innebörd genom att tankarna också måste ha en god teologisk halt, och lagen om bildanvändning får sitt tunga tillämpningsområde i användningen av bibliska metaforer. Jag kommer i det följande att speciellt uppmärksamma bildanvändningen i psalmboksförslaget. Avancerade metaforglidningar och kombinationer av inbördes motstridiga bilder är klara indicier på att en psalm bör betraktas som pekoralt, och uppträder sådana oarter i kombination med brott mot "språkets rättskrivning" och tankarnas "osammantrasslade gång" blir den pekoralistiska prä-geln än tydligare markerad.

Luther och Wallin

Martin Luther och Johan Olof Wallin, två inbördes mycket olika psalmdiktare, har en egen-skap gemensam, och det är förmågan till mäster-lig användning av bibliskt bildspråk i sina psalmer. Tag Luthers geniala sammanfattning av sin reformatoriska teologi i "Nun freut euch lieben Christen gmein", nr 37 i nuvarande psalmbok och nr 32 i förslaget. Varken Olavus Petri eller Anders Frostenson har i sina respektive bearbetningar förmått följa Luther hela vägen på hans nästan Halsbrytande färd genom den bibliska frälsningshistorien, där hela mänsklighetens öden under syndafall, försoning, rättfärdiggörelse och uppståndelse blir till ett liturgiskt presens i psalmdiktarens/psalmsångarens "jag"- "mig". Det är "jag" som är fången under Satan och väcker Guds barmhärtighet, det är till "mig" som han sänder Sonen att ta upp kampen mot denna personifierade ondska. Det är på "min" sida Sonen sluter upp i kampen, och för "min" skull han skenbart dukar under för ondskan och guter sitt blod i döden (själva hjärtat i psalmen, skandalöst bortopererat av Frostenson). Det är också hos "mig" som Kristus allfort är närvarande med sin Ande även efter sin uppståndelse. Det är genomgående en rik och djärv användning av bibliskt bildspråk, men allt är fast inordnat under den övergripande teologiska tankegången.

Både i teologin och i själva greppet är Wallin mycket olika Luther, men också hos honom är det bibliska bildmaterialet rikt och ändå fast inordnat under den övergripande tankegången. Psalmen "Upp, psaltare och harpa" har partier som nu kan förefalla retoriskt svulstiga, men bildanvändningen i mellanverseerna 3–5 är näs-

tan ööverträffad i vår psalmbok: här framställs gudsfolket, som via brudbilden också är den individuella "själen", i mötet med brudgummen, och i skådandet och försmaken av evigheten, efter förebilden av Moses skådande på avstånd av det förlovade landet. Här finns också de odödliga raderna om hur Sauls harpa stillar stormarna i Sauls bröst. Det är ett helgerån att stympa denna psalm så som skett i förslaget nr 326 (se mitt alternativa revisionsförslag på annan plats i årsboken).

Wallin visar mitt i sin rika bildanvändning en utpräglad känsla för "bildernas behörighet, inbördes omotstridighet, måttade bruk". Som psalmboksredaktör var Wallin särskilt hård i sin censur av förslag som blandade ihop för många bilder. Samuel Hedborn råkade illa ut, när han i en psalm hade placerat en blomma i sanden bredvid en klippa, lät både blomman och klippan bli Kristus-symboler och dessutom gjorde blommandoften till en hälsoflod och en tredje Kristus-symbol. Wallin opererade bryskt bort klippan helt och hållet, gjorde blomman till en symbol för världens förtvinade hopp, och behöll enbart hälsofloden som Kristus-symbol – resultatet kan vi se i nr 33 i 1937 års psalmbok. Augustin Mannerheim, som haft en speciell känsla för Hedborns psalmer, har i förslaget nr 349 gjort en fin och varsam restauration av Hedborns psalm och visat att det går att rädda både blomman, doften och hälsofloden som Kristus-symboler – men klippan är och förblir bortopererad.

Wallins goda känsla för rimlig bildanvändning sviker honom dock ibland när han av dogmatiska skäl ändrar i äldre psalmer. Olavus Petris psalm "O Jesu Krist som mandom tog" (nr 40 i 1937 års psalmbok) tecknar hotet om evig förtappelse genom bilden av ett öppet helvete med en djävul som försöker dra människorna ner till sig. Wallin ersatte djävulen med "mörkrets makt" men behöll egendomligt nog helvetet, varför originalets bild bryts sönder. "Mörkrets makt" kan förblinda och fångsla människorna men knappast "ta dem till sig". Och när Ellen Andersdatter i sin himmelspsalm "Eja, mitt hjärta" skildrar hur hon i sin

uppståndelsekropp träder fram för den himmelska tronen för att iföras bröllopskruden, ändrade Wallin utifrån sin nyplatoniska kristendoms-tolkning "min krop skal skina" till "min själ skall skina" och märkte inte hur tokigt det blev att sedan iföra denna själ en "skrud". Av en psalmkommitté som uttalat intentionen att i fråga om äldre psalm gå förbi Wallins bearbetningar till originalen väntar man sig att sådana här rena fadäser av Wallins penna skall var avlägsnade. Men båda de nämnda ställena kvarstår oförändrade i förslagens nr 33 och 325. Själen som ikläder sig bröllopskrud har t. o. m., otroligt nog, spritt sig till ny psalm (se i det följande om Frostensons nr 397).

Eklund contra Wirsén

1930-talets främste psalmboksredaktör J. A. Eklund kom ju aldrig att dominera 1937 års psalmbok på samma sätt som Wallin hade dominerat den tidigare psalmboken. Men åtminstone i några fall gjorde Eklund i likhet med Wallin bearbetningar i inlämnade manus i avsikt att rensa bildspråket från pekoralistiska vändningar. Det mest slående exemplet är nr 299 i vår nuvarande psalmbok, "Jag nu den säkra grunden vunnit", förslaget nr 245. Den närmaste förlagan var här en översättning av C. D. af Wirsén utifrån ett tyskt original från 1726 av J. A. Rothe, "Ich habe nun den Grund gefunden".

Eklund förbättrade Wirséns text betydligt. Framför allt söker Eklund konsekvent fasthålla bilden av den fasta grunden, medan Wirséns version slutar i en mindre jordbävning: grunden "skall mig stödja, lyfta, liva, så länge hjärtat i mig slår". Det är väl uppenbart att bilden av "grunden" inte passar ihop med något enda av dessa tre verb, och i Rothes original står också något helt annat, nämligen:

Auf diesen Grund will ich stets bauen,
so lang ich hier auf Erden bin.
Der Gnade Gottes will ich trauen,
fällt alles andre gleich dahin.

Detta är en oerhört stark formulering, i ordagrann översättning: "På denna grund vill jag alltid bygga, så länge jag befinner mig här på jorden. På Guds nåd vill jag förtrösta, om också allt annat rasar samman." Rothe ger därmed en värdefull utläggning av sin bild av grunden: att bygga på grunden är att förtrösta på nåden.

Eklunds version kan verka vara skriven i ren polemik mot Wirsén; Wirsén bryter sönder och fördärvar Rothes bild, Eklund återställer den men når ändå inte fram till en lika stark formulering som originalet har:

På denna grund jag vill förbliva,
så länge jag i livet är;
från den skall intet mig fördriva,
så länge jorden än mig bär.

I psalmkommitténs förslag finner vi till vår hjälpnad att Wirséns klart pekoralistiska vändning har gjort come back:

På denna grund vill jag förbliva
i alla mina levnadsår.
Den skall mig stödja, lyfta, liva,
så länge hjärtat i mig slår.

Psalmkommittén har tydligen ansett sig stå i valet att antingen godta Eklunds version oförändrad eller att göra en ny bearbetning där varje spår av Eklund avlägsnades. (Se diskussionen om upphovsrätt, i min artikel "Kan gammal psalm bli ny?") Man har valt det senare alternativet, men resultatet, av Hallqvists penna, är inte godtagbart. Inte bara för att hon har återinfört Wirséns jordbävningsvers utan över huvud för en genomgående vacklan i bildanvändningen, och ett slags psykologiserande tolkning av "grunden" till skillnad från den objektiva status bilden har i originalet. Man kan t. ex. inte säga att grunden är "trygg", en annan sak är att den ger trygghet. Och varför i v. 2 införa det sentimentala "Ett hjärta finns som sig förbarmar"? (Rothe har där: "Es ist das ewige Erbarmen, das alles Denken übersteigt").

Hade psalmkommittén varit trogen mot sina egna principer, skulle den naturligtvis ha gått direkt till Rothes original i stället för till Wirséns dåliga översättning. Då hade vi kunnat slippa även den pekoralistiska vändning som Wirsén har infört redan i psalmens ingress och som både Eklund och Hallqvist lämnat intakt: "Jag nu den säkra grunden vunnit, som håller hoppets ankar kvar." Bilden av ankaret ger närmast intrycket av att det är havsbotten som utgör den säkra grunden. Något sådant står inte alls hos Rothe; han säger sig ha funnit den grund som garanterar hans eviga frälsning: "Ich habe nun den Grund gefunden, der ew'ges Heil für mich enthält."

Knudsen – Nivenius

Psalmkommitténs bristande vaksamhet mot motsägelsefull användning av bibliska bilder är kanske inte så märklig, när kommitténs flitigaste medarbetare genom många år A. Frostenson visar rikliga prov på sådan bildanvändning i sin egen produktion (se en rad exempel i det följande) och när kommitténs senaste ordförande O. Nivenius själv levererat ett av de mest flagranta exemplen härpå, nämligen i sin från norskan översatta nr 617, "Faraos härar hann upp oss vid stranden".

Denna psalm använder texten om Israels uttåg genom Röda havet som en bild för dopet men kombinerar den med en helt annan bild, nämligen dopet som död, begravning och uppståndelse med Kristus, Rom. 6. Exodus-motivet har Paulus använt i 1 Kor. 11:1–4, men där sägs ingenting om död och uppståndelse, utan endast att Israels barn blev sammansvetsade med Mose genom den gemensamma räddningen ur faran. Bilden av räddning ur dödsfara är klart oförenlig med bilden av faktisk död och uppståndelse, och det finns ingen bibeltext i vilken de förenas. I nr 617 heter det bl. a. att "vi som var döda gick ut ur vår grav". Men Exodus-berättelsens poäng är ju att Israels barn inte alls dog drunkskändöden utan gick torrskodda genom havet, medan där emot Faraos och hans här fick sin grav där. För

att genomföra den tilltrasslade tankegången tvingas författaren direkt förvanska själva Exodus-texten. Det påstås att vandrarna nås av "ropet" om "vägen till havet, till döden i dopet" som "enda möjligheten". Men i berättelsen i 2 Mos. 14 förekommer ingen som helst uppmaning till folket att besinningslöst rusa ut i havet, undan Faraos här.

Nej, den motstridiga bildanvändningen i nr 617 är verkligen fullt i klass med "kyrkans skepp, fast grundat på hälleberget", och "tidens tand, som läker alla sår, skall låta gräs gro även över denna grav". Att psalmen fått så pass gott mottagande som skett kan bara förstås som ett vittnesbörd om att vi inom kyrkan blivit så vana vid en slapp och dåligt genomtänkt användning av bibliska metaforer att örat nästan förlorat förmågan att uppfatta sådana motsägelser.

Hartman och Setterlind

Den nya psalmens oöverträffade mästare när det gäller användningen av bibliskt bildspråk är Olov Hartman. För att bara nämna ett av många tänkbara exempel: nr 598 "Se här bygges Babels torn". Hartman håller psalmen igenom konsekvent fast vid grundbilden av babelstornet, symbol för språkförbistring, främlingsskap och fientlighet mellan människor. Men han gör en djärv och originell kombination med nytestamentliga motiv. Det glömda "brodersordet" blir till en ratad byggsten svarande mot hur Guds Son förkastas enligt Matt. 21:42. Den som finner den stenen finner "himmels hörnsten", och när himmelriket börjar storma in är babelstornets fall nära. Observera att fastän Hartman håller sig så nära bibeltexterna gör han nya och originella kombinationer och tolkningar, där vår aktuella mänskliga tillvaro på närgånget sätt speglas och granskas.

Det är en betydande kvalitetsskillnad mellan en genomtänkt originalpsalm av Hartman och en pastisch av Bo Setterlind – främst kanske just i användningen av bildspråket. Tag den senares nr 303 "Det finns en väg till himmelen" – ett

anslag väl känt från traditionell psalm och väckelsesång. "Den vägen är den helga (!) tron" – t. o. m. språket klingar traditionellt, ålderdomligt. I v. 2 förefaller det visserligen vara en originell bildanvändning att "Det finns en väg till Herrens bön" – men är det inte alldeles obegripligt? Vad är det nu för väg som avses? Man blir inte klokare av att få veta att "som Jesus själv den strålar skön" – det är ju bara retorisk grannlåt! I v. 3 möter vi sedan den närmast pekoralistiska vändningen "det går en bro från tro till ro". Det får dock medges att raden verkar oskyldigare i sitt sammanhang i psalmen än när den lösryckt slås upp på annonspelare i en riksomfattande reklamkampanj för söndagsgudstjänsten. Då blir associationerna oundvikliga till den gamla guldgrävarsångens "så härligt frälst – jag mår så gott"!

Frostenson

Frostenson har i sin ymniga produktion åtskilliga exempel på originell och god användning av bibliskt bildspråk. Enligt min uppfattning är en av Frostensons finaste psalmer överhuvud nr 268 i nuvarande psalmbok, "I mörker sjönko lyckodrämmens tempel". I den håller han konsekvent fast vid bilden av den förlorade sonen och ger den en tolkning med innehållsligt djup och poetiskt lyft. Psalmerna har inte kommit med i det nya psalmboksförslaget, och kanske har inte Frostenson själv velat ha den med, den är väl aningen udda i hans produktion och i synnerhet i relation till den starka förenkling av stilen som han drivit i sin senare utveckling. Kanske har den inte heller använts så mycket – men det beror nog i så fall på dess ganska otjänliga melodi.

Ett exempel på djärv men hållbar kombination av bilder ger Frostenson i PoV 661: "Ont föder ont". Det onda är både en flodvåg som väller genom världen och en sådd av ogräs som sprids med vinden (det senare en originell variation på ogrästemat i Matt. 13:24–30). Det blir en kosmisk strid mellan ont och gott, där "mörkrets

välde bryts av korsets kraft". Detta är en helt annan typ av psalm för fasta/passionstid än våra traditionella passionspsalmer, med deras individualistiska försjunkande i olika moment av Kristi lidande. Kampen mot det onda som en strid med kosmiska dimensioner är en klart biblisk tanke som i nuet får en ny existentiell innebörd. Det är obegripligt att psalmkommittén inte tagit med denna psalm i det slutliga förslaget.

Men varför beklaga förlusten av två Frostenson-texter, när psalmkommittén givit oss så många andra i stället!? Jo, därför att åtskilliga av dem som tagits med är klart undermåliga – inte minst i fråga om bildanvändningen! Jag skall här ge en rad exempel på oskicklig bildanvändning i Frostensons psalmdiktning. Nr 443 "Guds rådslut" ger en förvirrande mångfald av bilder. Utgångspunkten är berättelsen om bröllopet i Kana, men växlingen mellan dåtid, nutid och framtid är minst sagt förvirrande, och konkurrerande bildspråk stör helheten, som att Anden, som svävar "likt en duva över vattnen" uppmanas att tända "lamporna i natten" (!?) eller att hemmet liknas vid ett fågelbo (själva utmyningen av psalmen, därtill språkligt valhänt och oklart formulerat). Och vad menas med att en "skärva" av Guds härlighet glimmar i kalkens vin?

Treenighetspsalmen 339 "Som ett klockspel" har ett närmast pekoralistiskt anslag i liknelsen av treenigheten vid ett klockspel, men framför allt genomförs temat på ett mycket valhänt sätt. V. 2 anspelar på ett klassiskt teologiskt motiv, om gemenskapen mellan gudomspersonerna som mönsterbildande för mänsklig gemenskap, men inledningsraden "Längtan, röster, ögons ljus" hänger på ett obegripligt sätt i luften – för förf. kan väl inte avse att utlägga gudomspersonernas gemenskap på detta vis? V. 3 är lika valhänt och svårbegripligt. Utmyningen i v. 4 "Spela samman oss som går . . ." är en språkligt omöjlig konstruktion. Nr 481 "Gud, när du andas över vår jord" har en refräng med tämligen ogenomskådligt bildspråk: "O Gud, du andas över vår jord. Djupt i vårt inre skälver ljuset, skapandets Ande".

Nr 397, "Kläd dig, själ, i högtidskläder" är troligen tänkt som ett slags svensk motsvarighet till Johan Francks "Schmücke dich, o liebe Seele", med vilken den har vermsmått och melodi gemensam men som den klokt nog inte utges vara översättning av. Själva bilden av en "själ" som tar på sig "högtidskläder" är ganska orimlig i och för sig, men om nu själen trots allt efterkommer maningen att bereda sig på detta sätt när hon skall träda (?) inför "nådens tron", så möts hon av det överraskande budskapet: "framlagd åt dig bröllopsskruden". Skall hon då ta av sig sina högtidskläder och i stället iföra sig bröllopsskruden? Frostenson har blandat ihop flera olika bibeltexter med klädsymbolik; i ingen av dem är det dock "själen" som klär på sig något. Som framhållits ovan, är denna bisarra tanke möjligen en influens från Wallins nyplatonskt förvanskade omdiktning av Ellen Andersdatters "Eja, mitt hjärta". Nr 397 har dessutom grava språkliga brister. I andra raden saknar ledet "framlagd åt dig bröllopsskruden" ett predikat: det går inte att supplera hjälpverbet "är" från första ledet, när både subjekt och objekt är olika. Samma språkliga fel finns i v. 3: "Han är Herre över jorden – vänt mot folken altarbordet". Här är för resten ny bildkollision: ett bord utmärks just av att det är lika tillgängligt från alla sidor och inte "vänt" åt något bestämt håll; ett altare kan vara "vänt" mot församlingen om det är arrangerat enligt medeltida tradition, men därmed har det just upphört att fungera som "bord". Hela andra halvversen av v. 1 utgöres av en språkligt omöjlig konstruktion, som genom relativsatsens långsökta syftning med nödvändighet måste leda till missförstånd. Var det inte Frostenson som satte sin ära i att formulera sig enkelt och naturligt?

Nr 399 syftar tydligen på berättelsen i 1 Mos. 18 om hur Abraham tar emot en bordsgäst som visar sig vara Jahve själv, men man får vara mycket initierad för att få detta klart för sig, de mindre initierade torde bara bli förbryllade av det löjväckande omnämmandet av "kamrat" Abraham. Värst är emellertid att omkvädet i psalmen

är språkligt helt omöjligt: "Gud är en av oss vid detta bord" kan bara förstås som att "en av oss" nattvardsgäster är denne Gud, jfr från passionsberättelsen "en av er skall förråda mig", och lärjungarnas reaktion: "inte är det väl jag, Herre?"

Nr 398 "Tyst, likt dagg som faller" arbetar med en avancerad metaforblandning. I första versen är hjärtat ett "bord av brist och nöd" på vilket Sonens "vin och bröd" dukas, i v. 2 är människan tyngd av bördor ända till jorden och tänkes tydligen i denna obekväma ställning företa vandringen till "staden". Det sägs ingenting om att människan vid ditkomsten åtminstone blir avlastad bördorna och åter kan räta på ryggen. I stället nås hon av den skrämmande informationen att samme Kristus "som oss måttat här" är inmurad som hörnsten i själva stadsmuren, om vilken man dessutom får veta att den bär "namn på Guds apostlar". Frostenson har här gjort en fullkomligt grotesk sammanblandning av två bibliska bilder. Enligt den ena (Ef. 2:20, 1 Petr. 2:4–5) är alla kristna levande stenar i ett andligt tempel där Kristus är hörnstenen. Enligt den andra (Upp. 21:10–27) har det himmelska Jerusalem en stadsmur på vilken bl. a. apostlarnas

namn är skrivna, men något tempel finns inte i staden, "ty Herren Gud, allhärskaren, är dess tempel, han och Lammet". Kristus är alltså enligt denna bild den som med sin närvaro uppfyller hela staden. Frostenson har i stället murat in honom i hörnet av stadsmuren, ungefär som man i Kreml låter avgångna politiska ledare begravas i stadsmuren – varigenom de förvisso upphör att med sin närvaro uppfylla staden.

Kristus i Kreml-muren – är det en alltför elak association? Kanske, men observera att Frostenson helt klart faller på eget grepp. Det som gör det så helt omöjligt att använda hörnstensbilden i samband med bilden av stadsmuren är ju att stadsmuren framställs inte som en mur med levande stenar utan som en verklig mur, understruket genom att enbart apostlarnas *namn* står inskrivna på den. Det är oroande att psalmkommittén inte haft blick för fadäser som denna. Hur bibliskt bildspråk används och utläggs är av absolut fundamental betydelse i en psalmbok. Det är ofrånkomligen nödvändigt att utmönstra psalmer med pekoralets kännetecken: att ej beakta "bildernas behörighet, inbördes omotstridighet, måttade bruk . . . och klarhet för inbillningen".

Ragnar Holte

Kan gammal psalm bli ny?

När psalmkommittén startade sitt arbete 1969 koncentrerade den sig länge på uppgiften att få fram psalmer och visor från vår egen tid. Först senare började man på allvar ta itu med uppgiften att revidera äldre psalm. Detta är en både grannliga och kontroversiell uppgift. Det finns många skiftande uppfattningar i frågorna om äldre psalm över huvud skall revideras och efter vilka principer det i så fall skall ske.

En ytterlighetsståndpunkt har som bekant intagits av J. A. Eklunds efterlevande, åtminstone vad gäller den begränsade frågan om revision av J. A. Eklunds psalmer. Enligt familjen Eklund skall de återges oförändrade, och familjen kan sätta rättslig kraft bakom sin uppfattning. Men om Eklunds upphovsrätt är rättsligt skyddad och även bör (?) vara det, borde då inte samma synsätt tillämpas på alla psalmförfattare? Även om inte alla författare omfattas av lagstiftningen, borde vi väl moraliskt sett ha samma förpliktelser mot alla?

En motsatt ytterlighetsståndpunkt låg bakom psalmkommitténs förslag till revision av äldre psalm från 1981. Där hade psalmer från olika epoker bearbetats tämligen hårdhänt och uniformerats till en ganska enhetlig stil. Det skulle vara ett enkelt språk, och rimmen hade i stor utsträckning ersatts med assonanser. Kommittén åkte på en ordentlig smäll i remissbehandlingen och i 1982 års kyrkomöte, och kyrkomötet utarbetade nya direktiv vad gäller revision av äldre psalm. Kyrkomötet fastslog att skilda tiders skilda stilideal borde respekteras i bearbetningarna och att t. ex. helrimmade originalpsalmer borde behålla rimmen också i bearbetningarna.

Men skall man verkligen ändra i äldre psalmtexter? Ja, den uppfattningen har i varje fall själv-

klart legat bakom alla psalmboksutgåvor som kommit ut i vårt land sedan 1500-talet, det århundrade då psalmen eller kyrkovisan slog igenom. En psalmbok är inte en antologi i kristen lyrik utan skall ge material för lovsång och tillbedjan i samtidens gudstjänstliv. Den principen måste gälla även för psalmboksarbete i vår tid.

Psalmkommitténs slutbetänkande är betydligt mer varsamt när det gäller revisionen av äldre psalm än förslaget av 1981. Men det finns fortfarande mycket att kritisera. Det finns t. ex. alltför många exempel på ändringar som gör att äldre och nyare formuleringar bryter sig mot varandra på ett mycket stillöst sätt inom en och samma psalm. Finner man att det är nödvändigt och genomförbart att språkligt modernisera en psalm, måste man se till att överföra psalmens *helhet* i den modernare språkdräkten. Det är inte acceptabelt att inleda en 1600-talspsalm med det talspråksaktiga "Nu lät oss fröjdas med *varann*", när man i en senare vers behåller det ålderdomliga "nu helvetet är *nederlagt*" (nr 471, reviderad av G. Bexell). Och det är fullständigt vettlöst att i en psalm med ålderdomligt språk tro att man gör den mer lättbegriplig genom att endast ändra verbens pluralformer. Tag t. ex. nr 549 v. 3: "Bojor vi *drager* av den lott vi *ärver*". Det är hela satsen som är svår, och formen "drager" är fortfarande ålderdomlig, eftersom den moderna singularformen av verbet är "drar", och eftersom "drager" dessutom är en germanism (av "tragen") för "bär". Pluralformen är alltså den minsta svårigheten i sammanhanget, och genom dessa ändringar har man bara åstadkommit en allmän stilsänkning av psalmen, eftersom man brutit sönder Wallins mästerliga rimflätning. (Jfr mitt alternativa revisionsförslag till denna psalm.)

Men det är naturligtvis inte bara språkliga problem som möter vid revisionen av äldre psalm. Värre än språkliga brister är egentligen brister i tankestrukturen. Det förekommer ibland att en klar tankestruktur i originalpsalmen fördärvas genom en oskicklig revision. Som exempel kan anföras Frostensons revision av "Mitt hjärta, fröjda dig", nr 535 i förslaget. Till denna psalm har jag på annan plats i årsboken lämnat ett alternativt förslag, och i kommentaren till detta påpekar jag bl. a. att de tre första verserna bildar en enda lång sammanhängande maning till bön, riktad av psalmens subjekt till det egna "hjärtat". Frostenson bryter på inte mindre än tre ställen den sammanhängande maningen med ovidkommande inskott, varför den i originalversionen väl genomtänkta psalmen har förvandlats till en dålig och plottrigt osammanhängande psalm.

Ett annat problem utgör teologiska förskjutningar i texterna. Även om, som redan framhållits, en psalmbok inte är detsamma som en antologi av kristen lyrik från olika tider och traditioner, är det värdefullt med historisk och ekumenisk bredd. Givetvis måste det finnas gränser för vad som är teologiskt tolerabelt, men det är önskvärt att dessa gränser inte sätts snävt, och framför allt är det angeläget att det som är teologiskt karakteristiskt och centralt i de olika fromhetstraditionerna inte undertrycks i bearbetningarna. Huvudregeln vid presentationen av äldre psalm bör vara att man går till originalversionen, förbi senare bearbetningar, men därmed ej sagt att denna regel bör gälla undantagslöst. Det finns också många exempel på att en psalmförfattare utifrån tankar i en originaltext skapat en ny psalm som är lödigare än originalet. Psalmkommittén har haft en berömvärd intention att gå till originaltexterna förbi senare bearbetningar, men resultatet har inte alltid blivit övertygande.

Liksom man ibland föredrar en nyare version framför originalversionen i det traditionella psalmbeståndet, bör visst utrymme ges för möjligheten att också i nutida revisionsarbete göra relativt vittgående nytolkningar av vissa förlä-

gor. Bland de bearbetare som psalmkommittén anlitat är det främst Olov Hartman som arbetat på det sättet. Hartmans bearbetningar är genomgående bra, men i vissa fall har resultatet snarare blivit en ny psalm, om också inspirerad av originalet. Psalmkommittén har i några fall därför ställt en mer originaltrogen version vid sidan av Hartmans (eller ev. en version som håller sig till en traditionell bearbetning).

Revisionsförslaget från 1981 var nästan totalt dominerat av Anders Frostenson, och det var hans bearbetningar som kritiken framför allt riktade sig emot. Kommittén har nu utbytt en hel del av Frostensons bearbetningar mot nya förslag, och i vissa fall har han själv förbättrat sina tidigare förslag. Men också kommitténs slutbetänkande innehåller ett antal helt undermåliga bearbetningar av Frostenson.

I slutfasen av revisionsarbetet har kommittén framför allt anlitat Britt G. Hallqvist. Hon medverkade redan i 1981 års förslag med i allmänhet goda bearbetningar. Nu tycks hon ha arbetat under högt tryck. Mycket är fortfarande bra eller åtminstone acceptabelt, men ibland har hon gjort missgrepp av besvärande slag. Det är verkligen viktigt att de nytillkomna bearbetningarna i slutförslaget blir lika noggrant granskade som det tidigare förslaget och inte antas "av bara farten" därför att man vill ha en snabb lösning på psalmboksfrågan.

Andra bearbetare som anlitats och nått goda resultat är Karl-Gustaf Hildebrand, Jan Arvid Hellström och Augustin Mannerheim.

I fortsättningen diskuterar jag varje epoks psalmer för sig.

Fornkyrkliga och medeltida hymner

Först vill jag framhålla att det enligt min mening är skandalöst att utesluta *Te Deum*, nr 603 i nuvarande psalmbok. Även om Hartmans metrisk omdiktning av den gamla hymnen, nr 1 i förslaget, är mycket bra gjord, bör originalhymnen finnas kvar i psalmboken. Det gör väl ingenting att den bara kommer att sjungas vid spe-

ciella tillfällen – detsamma gäller t. ex. *Veni sancte Spiritus*, förslaget nr 362. Men varför i all sin dar har man föreslagit en ny och mycket svårare melodivariant till denna antifon? Den nuvarande har gammal svensk hävd ända från medeltiden, och bör kvarstå oförändrad.

Flera fornkyrkliga och medeltida hymner har översatts av Frostenson. Alf Härdelin gör på annan plats i årsboken en kritisk granskning av Frostensons insats på detta område, och själv ger jag ett alternativt revisionsförslag, med kommentar, till *Veni creator spiritus*. Jag vill dock framhäva att Frostenson svarat för några översättningar som bättre träffar originalets innehåll än de som vi kritiserat. Detta gäller t. ex. hans tolkning av *Urbs beata Hierusalem*. Den bör absolut stå i själva psalmboken och inte i supplementet, där den nu placerats som nr 751, och den gregorianska alternativmelodin från PoV bör bibehållas.

Ett annat exempel är Frostensons tolkning av Wipos påsksekvens *Victimae paschali laudes*, nr 469 "Lovets offer". Helst hade jag visserligen sett att man sluppit det obligatoriska frostensonska "gräset", men i övrigt sluter sig Frostensons tolkning mycket väl till originalet (obs feltryck i v. 4: "handduk" skall vara "huvudduk"). Enligt gammal praxis interfolieras själva sekvensen med "skottverser" ur 1100-talssången "Christ ist erstanden". Bland minst tre existerande svenska översättningar har man valt den klart sämsta: ett verkligt praktpekoral i sin arkaiserande stil och sina nödrim:

Orig. enl. EKG
Christ ist erstanden
von der Marter alle;
des solln wir alle froh sein,
Christ will unser Trost sein.
Kyrieleis.

Förslaget nr 469
Krist är uppstånden,
fri från nöd och vänden.
Så må all sorg nu fara.

Krist vår tröst vill vara.
Kyrieleis.

Hildebrand
Du är uppstånden
ur din bittra vända.
Döden är betvungen.
Så låt oss alla sjunga:
Kyrieleis.

Frostenson
Kristus uppstånden!
Se hur dagen randas.
I honom fri från tvängen
jag lever, rörs och andas.
Kyrieleis.

Beträffande den anonyma översättningen i förslaget kan först konstateras att ordet "vänden" är en helt hemmagjord arkaism; en kontroll av passions- och påskpsalmerna i 1695 års psalmbok har givit vid handen att ordet ingenstans förekommer där. Och det må väl vara hänt att i gamla invanda psalmer ibland behålla äldre ordformer, men att nykonstruera arkaismer i texter som inte tidigare förekommit i psalmboken är en häpnadsväckande omdömeslöshet, som kommer hela arbetet med att modernisera språket i äldre psalm att framstå som inkonsekvent och meningslöst. Vidare är "så må all sorg nu fara" en klart pekoralistisk vändning. Och formen "Krist" är, som vi påpekat, svår att acceptera när ordet förekommer ensamt. Obs. att både Hildebrand och Frostenson undviker denna ordform. Frostensons version är synnerligen fri och frostensonsk, men den är innehållsligt adekvat och har poetiskt lyft. Den upptogs i PoV 76, nr 673, men har nu uppgivits eftersom man tydligen vill ha en mer originaltrogen version. I så fall är det oförklarligt att man inte valt Hildebrands tolkning, som förenar trohet mot originaltexten med klara konstnärliga värden (obs. den sinnrika korsvisa rimflätningen). De senare verserna hos Hildebrand har följande lydelse:

Låge du i graven kvar,
all världen då förlorad var.
Men du är uppstånden visst.
Vi lovar dig, o Herre Krist.
Kyrieleis.

Halleluja, halleluja,
halleluja.
Döden är betvungen.
Så låt oss alla sjunga:
Kyrieleis.

Tar man med påsksekvensen i psalmboken borde man också ha råd att ta med julsekvensen, PoV 654. Men Frostensons version av den är sämre än den version av Hallqvist-Hildebrand som står i Den svenska tidegården.

Slutligen några påpekanden rörande nr 502, "Morgonens rodnad", O. Mannströms mycket texttrogna och stilrena tolkning av den medeltida *Ecce iam noctis tenuatur umbra*. Det är mycket egendomligt att utgivarna inte uppger Mannströms källa utan låter hymnen framstå som originalpsalm av Mannström. Vidare bör observeras att psalmboksförslaget, antagligen av miss-tag, meddelar den i två textvarianter. En variant står under noterna, en annan som sammanhållen tryckt text. Förmodligen är den senare texten avsedd som kommitténs slutgiltiga förslag, men häremot måste med kraft hävdas att den textvariant som står under noterna måste få gälla. Mannströms översättning gjordes redan 1928 och det märks på språkdräkten. Men när Mannström, i nära anslutning till den latinska förlagan, använder tre konjunktiver i den mellersta versen, så är det fråga om utpräglade bönekonjunktiver. "Bönen förjage själens sömn och tröghet" etc. Psalmkommittén har i sin senare version ersatt samtliga dessa tre konjunktiver med indikativer. Detta sätt att söka göra psalmen mer tillgänglig får i sitt sammanhang rent barocka effekter. Indikativerna kommer bönerna att framstå som redan uppfyllda, vilket innebär en svårartad förvrängning av psalmens innehåll och anda. Kommitténs klappjakt på konjunktiver är

f. ö. inte konsekvent: i flera fall *nyinför* man konjunktiver i psalmer som tidigare saknat dem; jfr mitt revisionsförslag till nr 508 och min kommentar till Frostensons version av denna psalm!

Reformationstidens psalmer

Luther var nyskapande på kyrkovisans område. I en evangelisk-luthersk kyrka är det naturligtvis särskilt angeläget att Luthers egna psalmer återges i en god och mot originalets anda trogen gestalt. Man noterar dessutom med glädje, att sex av Luthers psalmer har kunnat föras in i sampsalmdelen.

Flera glädjeämnen kan noteras när det gäller förslaget återgivning av Luthers psalmer. Julpsalmen 125 "Från himlens höjd jag bringar bud" återges i en mycket fräsch tolkning av Alf Henriksson. Av två klassiska Luther-psalmer har man valt att ge två versioner, en som bevarar dem i deras traditionella svenska gestalt, och en version framgången ur en frisk nytolkning av originaltexten. Det gäller "Vår Gud är oss en väldig borg" – nr 237 (Wallin-versionen oförändrad) och nr 482 (nytolkning av O. Hartman) och pingstpsalmen Kom, helge Ande, Herre Gud – nr 51 (Wallin-versionen varsamt översedd av B. G. Hallqvist) och 480 (nytolkning av Frostenson). Hartman-versionen av den förstnämnda psalmen tillför den onekligen nya aspekter och värden, medan man kan vara mer tveksam om behovet av Frostensons alternativ till pingstpsalmen.

Den psalm i vilken Luther gav sin bästa sammanfattning av sin reformatoriska teologi är "Nun freut euch lieben Christen gmein", förslaget nr 32. Olavus Petri (?) gjorde den första svenska översättningen av denna psalm, men dessutom skrev han (?) en egen psalm som förefaller direkt inspirerad av Luther-psalmen, nämligen "O Jesu Krist som mandom tog". Båda meddelas i förslaget i nytolkningar av Frostenson.

Bäst har han lyckats med Luther-psalmen, men ingressen är verkligt dålig, med tilltalet till

”Guds församling” samt nödassonansen ”nu” – ”Gud”, alltför flitigt förekommande hos Frostenson (bl. a. även i ingressen till den nyssnämnda pingstpsalmen av Luther, nr 480). Jag föreslår följande förändring av ingressen, som därigenom också kommer närmare Luthers ”Nun freut euch, lieben Christen gmein”.

Frostenson

O gläd dig, Guds församling, nu,
kom, låt oss med varandra
av allt vårt hjärta tacka Gud
och sjunga allesamman
om kärleken som han oss gav,
om frälsning, ljuvlig, underbar,
som kostat Gud så mycket.

Holte

O gläd er nu och tacka Gud,
kom, kära kristna, samman.
Låt oss som hört Guds glädjebud
här sjunga med varandra
om kärleken som han oss gav,
om frälsning, ljuvlig, underbar,
som kostat Gud så mycket.

Frostenson utesluter Luthers tredje vers, men i övrigt sluter sig hans psalm nära till originalet ända till slutet av v. 5 (originalets v. 6). Där inträffar en typisk frostensonsk urspårning – han bryter på sitt karakteristiska sätt sammanhanget i tankegången med ett ovidkommande inskott:

... er sollt mein Bruder werden.
Gar heimlich fuhr't er sein Gewalt,
er ging in meiner armen G'stalt,
den Teufel wollt er fangen.

... och han blev här min broder.
Han blev en människa som jag,
och han är med mig varje dag,
mig för allt ont bevarar.

Luther utlägger inkarnationen: syftet med Jesu

jordeliv är att han genom sin död skall besegra djävulen. Frostenson talar plötsligt i stället om nutid och ändrar Kristi kamp mot onskans makt till ett ”mig för allt ont bevarar” – en total förvanskning av Luthers tankegång, och ur hans perspektiv en verklighetsförfalskning; det är ingalunda fallet att den kristne enligt Luther är befriad från allt ont som möter i livet.

Det citerade partiet leder hos Luther direkt över i v. 6 (orig. 7) där Kristus förklarar sin beredskap att nedkämpa djävulen för att denne (obs.) ej skall kunna skilja lärjungen från hans Herre. Sedan kommer originalets v. 8 som själva hjärtat i hela psalmen: den närmare utläggningen av försoningens innebörd. Denna vers har Frostenson helt enkelt strukit!!! Det är en katastrofal stympning av hela Luthers tankegång, det hjälper då föga att de båda avslutande verserna sluter sig väl till originalet. Det kan inte vara rimligt att återge Luthers mest centrala teologiska psalm i detta stympade skick. Anspråket på att ha återupplivat originalet, förbi Olavus Petris översättning, framstår i detta ljus som ganska svagt grundat. I flera avseenden träffar Olavus Petri originalets anda bättre.

Ännu mer katastrofartad är dock Frostensons bearbetning av Olavus Petris (?) originalpsalm nr 33, ”O Jesu Krist, som mänska blev”. Men jag sparar kommentaren här till den sammanställning av mina samtliga alternativa revisionsförslag, som jag ger på annan plats i årsboken.

En del andra av reformationstidens psalmer har Frostenson lyckats bättre med, t. ex. Luthers psaltarparafra ”Aus tiefster Not”; dock är det fantasilöst att inleda den med det direkta citatet ur psaltarpsalmens ingress ”Ur djupen ropar jag till dig”, förslaget nr 547. Det intressanta är att se hur Luther tolkar ”ur djupen” som ”ur djupaste nöd” (bibehållet i nuvarande psalmboks nr 278) till skillnad från den från reformert tradition hämtade parafrazen av samma psalm, nr 548 ”Till dig ur hjärtegrunden”.

Tolkningen av Speratus' psalm nr 348 ”O Gud, du av barmhärtighet” vilar på ett ambitiöst arbete med originaltexten. Att Kristi kärlek ”löste

oss ifrån vår rädsla inför kraven” v. 3:3–4, är dock en alltför frostensonsk psykologiserande vändning.

Nattvardpsalmen ”Jesus Kristus är vår hälsa”, nr 390, en Luther-psalm efter en latinsk 1300-talssång, har setts över av Frostenson. 2:2 bör sista ordet vara ”finnas” (för att rimma på ”minnas”, jfr Jes. 55:6 i 1917 års bibel). Sista versen har onödigt ålderdomliga formuleringar, bl. a. inkonsekvent nog en pluralform av verbet. Versen kan lätt ändras, t. ex.: ”Dig, vår Fader, vill vi lova för din gränslöst goda gåva. För så stor barmhärtighet bär vi dig tack i evighet.”

P. Ebers ”När vi i högsta nöden står”, nr 550 i förslaget, är egentligen en botpsalm, men Frostenson har i sin bearbetning avlägsnat psalmens botkaraktär, och man frågar sig varför den fortfarande är placerad under rubriken ”bättring” – ”omvändelse”. Det har blivit en ganska blek psalm av det hela. Med den gestalt Frostenson har givit psalmen är det bättre att utesluta den.

Till följande psalmer har jag själv lämnat alternativa förslag med kommentarer: Luthers ”Nun bitten wir den heiligen Geist” (nr 363), Thymus’ botpsalm ”Vänd bort din vrede” (nr 549) och Decius’ ”Allein Gott in der Höh sei Ehr”, det s. k. ”tyska gloria”.

Luthers Credo-psalm, nr 26 i nuvarande psalmbok, är en klassiker som bör bibehållas, även om den inte kommer att användas särskilt ofta.

1695 års psalmbok

Ett stort antal av psalmerna i den karolinska psalmboken var psaltarparafrafer. Endast ett fåtal av dem har kommit med i 1985 års förslag, och det är förklarligt. Numera söker man i stället finna vägar att låta Psaltarens originaltexter fungera som psalm.

Till tempelpsalmen 84 meddelar dock förslaget två olika parafrafer ur den karolinska psalmboken. Nr 407 ”O Gud, det är en hjärtans tröst” återger ett original av Gesticus-Svedberg, 408 ”Så skön och ljuvlig är” ett original av H. Spegel.

Det är ingen tvekan om att Spegels psalm är överlägsen Gesticus-Svedbergs. Frostensons bearbetning av Gesticus-Svedbergs psalm är inte lyckad, och den innehåller en besvärande språklig felaktighet i sista versen. Skall den med i psalmboken måste den få en mycket bättre bearbetning. Men man kan fråga sig om psalmen verkligen är värd detta. Nog förefaller den åter spegla en ganska föråldrad syn på gudstjänsten.

Spegels psalm har i sin originalversion 11 verser, som på ett poetiskt och charmfullt sätt åter speglar den klassiska luthersk-ortodoxa synen på ordet och på gudstjänsten. 1981 års revisionsförslag presenterade psalmen i en ganska avskalad och charmlös gestalt, nerskuren till fem verser och med alla tidstypiska element i den avlägsnade. Nu har Britt G. Hallqvist låtit sin poesi flöda, så att hon har fyllt de fem verserna från 1981 års förslag med delvis nytt innehåll. Resultatet har blivit en bra psalm, men den har föga gemensamt med Spegels. En formulering som ”en öppen famn din kyrka” är hallqvistsk och modernt folkkyrklig men har ingenting gemensamt med ortodoxins kyrkosyn. Nog försvarar psalmen sin plats i en psalmbok, men den bör betecknas som en originalpsalm av ”Britt G. Hallqvist 1984 efter H. Spegel 1694”.

Spiegel är ortodoxins store svenske psalmdiktare. Det är ganska få av hans texter som kommit med i förslaget, och den gestalt de fått är inte alltid tillfredsställande. K.-G. Hildebrand har dock nått mycket fina resultat med de tre texter han fått sig anförtrödda, särskilt nr 327 ”Lovad vare Herren”.

Nattvardpsalmerna 391–392 har bearbetats av Frostenson. De behöver dock ses över ytterligare. Frostenson har fördärvat rimflätningen i dem, men framför allt har han tagit bort sakramentsrealismen. Originalens fulltoniga bekännelse till Kristi lekamens och blods reala närvaro i nattvarden återger ett centralt motiv i klassisk luthersk teologi, och ett omistligt sådant. 392:2 har en felaktig syftning.

Beträffande nr 243, ”Vi kristna bör tro och besinna” hänvisar jag till ett eget revisionsförslag

med kommentar.

Man kan förvåna sig över att förslaget tagit med en så pass blek Spegel-text som morgonpsalmen 498 men uteslutit flera teologiskt intressanta och värdefulla psalmer. Frostensons bearbetning är ett ganska halvhjärtat moderniseringsförsök, så t. ex. har han bibehållit den för modern språkkänsla omöjliga och ur rimsynpunkt fallgropsaktiga ingressen "Vi tackar dig (dej!) så hjärtelig (!). Den här psalmen erbjuder speciella svårigheter i sin samordning av text och melodi, liksom nr 554 "Min synd, o Gud" som har samma melodi. Psalmerna har extremt korta versrader, och den nu föreslagna rytmiska originalversionen av melodin gör betydligt längre cesurer mellan versraderna än den utjämnade (tråkigare) formen. 554, även den bearbetad av Frostenson, är innehållsigt betydligt värdefullare än 498, men den textversion som Frostenson givit den är *omöjlig* med sina överklivningar. V. 8, sjungen till den rytmiska melodin, ger rent parodisk effekt: "Till korset så . . . jag flyr och får . . . i dina sår som blöder . . . o Jesus kär . . . den frid som bär . . . i livet och i döden.

Två Spegel-psalmer som uteslutits i förslaget har jag själv gjort bearbetningsförslag till, nämligen nr 98 "Ack, hjärtans ve" och 111 "Jesu, du dig själv uppväckte". I båda fallen har jag gjort ett mycket begränsat urval av verser (och i ingendera fallet behållit inledningsversen), och påskpsalmen 111 har i min tolkning blivit en psalm om livet i dopet. Bland mina revisionsförslag står de under numren 460 b och 382 b.

Bland mina revisionsförslag finns också alternativa bearbetningar, med kommentarer, av S. Columbus' aftonpsalm nr 510 "Nu haver denna dag", av Olearius-Ållons nr 535 "Mitt hjärta, fröjda dig", liksom av Ellen Andersdatters "Eja, mitt hjärta", avsedd som ersättning för Wallins hårda bearbetning nr 325 "I hoppet sig min frälsa själ förnöjer".

Andra av den karolinska psalmbokens överättningar är också bristfälligt bearbetade i förslaget. I Förtsch-Svedbergs "Uti din nåd" (nr 240) har den enkla naturligheten i första versen

förflyktigats genom instoppande av småord, och formuleringen "från nu och intill evig tid" är konstlad. Botpsalmen 551 kommenterar jag i artikeln "Mannerheim contra Hallqvist". Adventspsalmen 107 "Gör porten hög" har Frostenson ändrat främst i vv. 2–3, resultatet övertygar inte. Däremot har Britt G. Hallqvist nått ett verkligt fint resultat med nr 104 "Gläd dig, du Kristi brud".

Förtsch skrev originalet även till "Se, Jesus är ett tröstrikt namn", nr 42. I bearbetningen av denna omtyckta psalm tycks man ha tillämpat principen "sila mygg och svälja kameler". Man har ändrat "igenom" till "genom" men behållit det teologiskt problematiska "du som är både Gud och man". I äldre svenska används "man" snarast jämförbart med engelskans "man", och formuleringen är säkert inte avsedd att klinga så manscentrerat som den gör för vårt öra. Motsvarande gäller uttrycket "tog mandom", som t. ex. i förslagets nr 33 ändrats till "blev mänska". Poängen med inkarnationen i klassisk teologi är inte att Kristus blev man utan att han blev människa. Formuleringen "Gud och man" borde konsekvent ändras, men den kvarstår även i nr 464, "Vi tackar dig, o Jesus god". Bearbetaren av denna psalm är Britt G. Hallqvist, som tydligen inte varit tillräckligt teologiskt medveten när det gäller detta slags språkbruk. Hallqvist har t. o. m. nyinfört formuleringen i sin nytolkning av Ch. Wesleys julpsalm nr 123 – och det är naturligtvis särskilt förkastligt att använda detta gamla språkbruk i en nylanserad psalm.

Ytterligare några 1600-talspsalmer som uteslutits i förslaget önskas åter: Olearius-Svedbergs nattvardpsalm "Dig, Jesu, vare evigt pris" talar innerligt och utan sentimentalitet om kommunionens kristusgemenskap. Gerhardt-Spegels morgonpsalm "Vak upp, min själ, giv ära", är en mycket finare morgonpsalm än den ovan nämnda nr 498 i förslaget, och över huvud är Gerhardt 1600-talets störste lutherske psalmdiktare. (Den ende som möjligen skulle kunna göra honom rangen stridig är Nicolai – bearbetningarna av dennes psalmer diskuterar jag i arti-

keln "Mannerheim contra Hallqvist".) Slutligen vill jag framhäva Meyfarts fina himmelspsalm "Jerusalem, du högtbelägna stad". Den räknas internationellt som hörande till lutherdomens stampsalmer och finns i Lutherska Världsförbundets sångbok "Laudamus", där den meddelas på tyska, engelska och svenska. Förslaget innehåller flera himmelspsalmer som är mindre värdefulla än denna, t. ex. nr 321. I vår nuvarande psalmbok har de här nämnda numren 201, 429 och 596. Givetvis kan ingen av dem tas med oarbetad.

1819 års psalmbok

Denna psalmbok brukar ju kallas Wallin-psalmboken p. g. a. J. O. Wallins starkt dominerande ställning både som psalmförfattare och som bearbetare. Förslaget innehåller ett ganska rikligt sortiment av Wallins originalpsalmer, och den gestalt de nu presenteras i skiljer sig synnerligen fördelaktigt från förslaget av 1981. Som exempel kan nämnas en av Wallins finaste psalmer, nr 351 "Huru länge skall mitt hjärta". Den starkt nedskurna, teologiskt och stilistiskt otillfredsställande Frostenson-versionen har nu ersatts av en mycket diskret bearbetning av Britt G. Hallqvist.

Den ståtliga ingångsportalen till Wallinska psalmboken, "Upp, psaltare och harpa", meddelas i förslaget i hårt stympad gestalt (nr 326) och med de finaste verserna uteslutna. Se mitt alternativa förslag till denna psalm, där jag behållit men lätt bearbetat fyra av originalets sju verser (förslaget har bara behållit två).

Om man väljer att utöka den nämnda Wallin-psalmen på detta sätt, så behöver det inte leda till en ökning av psalmbokens Wallin-material totalt sett. En Wallin-psalm som känns starkt föråldrad till innehåll och form är nr 570, "Glädje utan Gud ej finnes". (Den föreslagna melodin är f. ö. rent bisarr i sin tråkighet – har man velat understryka just glädjelösheten?)

Psalmer med evighetslängtan är ett favoritte-

ma hos Wallin, och hans nyplatonskt färgade kristendomstolkning kommer klart fram både i originalpsalmer och bearbetningar. Av denna anledning har jag föreslagit att Wallins omdiktning av Ellen Andersdatters av luthersk-ortodox fromhet präglade psalm nr 325 skall utgå och har utarbetat en alternativ version som söker träffa originalets anda. Däremot skall givetvis nyplatonismen inte opereras bort ur Wallins egna originalpsalmer, och som sådan får man betrakta nr 319 "Så skön går morgonstjärnan fram" även om den är inspirerad av en Nicolai-text. I detta fall har Hallqvist gjort sig skyldig till en fruktansvärd förvanskning av Wallins psalm, och det vore en katastrof att godta den i den föreslagna versionen. Men jag diskuterar detta närmare i min artikel "Mannerheim contra Hallqvist".

Ytterligare en text som måste räknas som Wallinpsalm även om den inspirerats av en i detta fall dansk förlaga, är aftonpsalmen nr 508 "Den ljusa dag framgången är". Här är det Frostenson som fördärvat Wallins text. Alternativt förslag finns bland mina bearbetningar.

Som Wallin-psalm får slutligen också räknas nr 136 "Du går, Guds Lamm, du milda", eftersom Wallin förhöll sig synnerligen fritt till förlagan av C. C. Sturm. Olov Hartman har gjort en utmärkt nytolkning av Sturms originaltext under nr 353, och den psalmen har en helt annan karaktär än Wallins, varför båda försvarar sin plats i psalmboken. Frostenson har emellertid dessvärre åstadkommit en otrolig plattityd i sin bearbetning av Wallins psalm. För att undvika uttrycket "oss, från Gudi skilda", har han stuvat om ordningsföljden i första versens första hälft, och resultatet har blivit en antiklimax: "att oss med Gud förena som förr från Gud var skilda". Även ordningsföljden "rena" – "oskyldiga" – "milda" blir en antiklimax, i stället för Wallins stegring. Ett mycket enklare sätt att ändra första versen är följande:

Du går, Guds Lamm, du milda,
oskyldiga och rena,
att dem från Gud var skilda

med Gud igen förena.
Ditt hjärta bär vår sveda
att våra hjärtan freda.
Pris vare dig, o Jesus!

En annan av Wallin-psalmbokens stora diktare är F. M. Franzén. Hans påskpsalm "Vad ljus över griften" har fått en fin och diskret bearbetning av Karl-Gustaf Hildebrand, nr 146. I den storslagna adventspsalmen nr 103 har Hallqvist gjort hela förslaget diskretaste och fyndigaste ändring: "Bered en väg" i stället för "Bereden väg". Men ändringen har inte tilltalat alla. För egen del finner jag den genial, men vissa andra ändringar finner jag mer diskutabla. Jag diskuterar detta närmare i artikeln "Mannerheim contra Hallqvist".

I Franzéns nattvardpsalm "O Jesus, än de dina", nr 70, fäster man sig vid författarens omöjliga bildanvändning i v. 4: "hjärtat" som var "den armes tillflykt" m. m. "nalkas trogna bröst". Kanske man kunde tänka sig att låta versen utgå.

Bland Hallqvists bearbetningar finns också Afzelius' psalm "Dig skall min själ sitt offer bära", nr 22. Jag finner att hon har förkortat psalmen på ett olyckligt sätt och ger därför också här ett alternativförslag.

Till sist vill jag önska åter en i förslaget utesluten psalm ur 1819 års psalmbok: Hedborns julpsalm nr 59. Det är den enda psalm i psalmboken som utlägger det i klassisk teologi centrala temat om Kristi tre ämbeten, som konung, präst och profet. Psalmen känns faktiskt inte heller särskilt mycket föråldrad. Om Hedborns psalmer se även artikeln "Mannerheim contra Hallqvist".

1937 års psalmbok

J. A. Eklund var det största namnet bakom 1937 års psalmbok, även om hans ställning på intet sätt är jämförbar med Wallins i den tidigare psalmboken. Som bekant har Eklunds psalmer och bearbetningar berett kommittén speciella problem genom att Eklunds efterlevande hävdad

hans författarintegritet till den grad att de vägrat godkänna några som helst ändringar i hans texter.

När 1981 års revisionsförslag framlades kom debatten att koncentreras på P. O. Nissers inte alls oävena moderniserande omdiktning av Eklunds "Fädernas kyrka". Psalmskommittén har ett synnerligen bisarrt sätt att ta "hämd" på familjen Eklund. Den föreslår nämligen att Eklunds originellaste och teologiskt mest betydande originalpsalm skall utgå helt: det gäller nr 417 "Gud gav i skaparorden". Kommittén motiverar med att familjen Eklund vägrat godta L. Lindmans bearbetning av psalmen. Men Lindmans bearbetning är verkligen ingenting att knyta någon prestige till: hans inte särskilt omfattande ändringsförslag är nästan genomgående försämringar, särskilt det fantasilösa införandet av första versens rim "rike" – "like" även i slutversen. Visst innehåller psalmen en del ålderdomliga formuleringar, men värre finns i andra psalmer, och det är helt orimligt att utesluta den (verserna 4–5 kunde dock gärna utgå).

Vad gäller "Fädernas kyrka" så har man däremot tagit med den oförändrad, som nr 372, tydligen under influens från ett visst opinionstryck. Men varför skall det vara så nödvändigt att ha denna text med i en psalmbok? Den är från början inte skriven som psalm utan som kamp-sång för den unglyrkliga korstågsrörelsen. Den är ett fint och intressant tidsdokument, men det är svårt att tänka sig denna text så fylld av storsvuln svenskhet brukad som psalm i gudstjänster idag. Och psalmboken är ju, som tidigare påpekats, inte avsedd att vara en antologi i kristen lyrik.

Bland andra Eklund-psalmer som kommittén generöst tagit med finns en med utpräglat peko-ralistiska vändningar: nr 341 "Guds väg i dunkel ofta går" (efter ett original av W. Cowper). Vad sägs om bilder som "outgrundlighetens schakt", eller Guds "kärleksflod" ur "moln, där åskor gå", eller, framför allt: "bakom en mulen himmels bryn Guds fadersöga ler".

Ytterligare kan noteras, att en Eklund-text

från 1910 föreslås nyinförd som nr 321, "Det dukas i himlarnas rike". Det är svårt att förstå att denna nu något ålderdomligt klingande text, som ratades av psalmbokskommittén 1937, skulle ha vunnit i attraktion femtio år senare. Finns det behov av himmelspsalmer kunde man som redan framhållits ha övervägt att i stället behålla och restaurera nr 596 i 1937 års psalmbok, "Jerusalem, du högtbelägna stad".

Eklund-översättningen "Jag nu den säkra grunden vunnit" diskuterar jag i artikeln "Kristus i Kreml-muren?"

I Grundtvig-psalmen "Gammal är kyrkan", nr 56, har Hallqvist fördunklat bildspråket i v. 2 genom att föra in bilden av ett "tempel . . . i vårt hjärta". Det tempel Grundtvig talar om är Jesu uppväckta kropps tempel (Joh. 2:21) som blir till ett alla troendes tempel (Ef. 2:20, 1 Petr. 2:4–5). Versen måste ovillkorligen ändras, förslagsvis på följande sätt:

Dock har han själv för kärleks skull
uppväckt och rest ur stoft och mull
här mitt ibland oss sin boning.

En kategori psalmer som snabbt föråldras är barn- och ungdomspsalmer. De har ofta felet att så tydligt vara skrivna av vuxna för att lära ut lämpliga attityder och tänkesätt snarare än att se frågorna från de ungas synpunkt. Detta fel gäller även Jeanna Oterdahls julpsalm "När Jesusbarnet låg en gång", nr 117. Det påstås där att anledningen till att julstjärnan fortfarande lyser för oss är att Jesus växte upp och blev en stor stark förståndig karl. Teologiskt är detta både magert och besynnerligt, och barnvänligt är det minst av allt. Det som får barn att glädjas åt den kristna julen är väl inte minst att det för en gångs skull är ett barn som står i centrum i vuxenvärldens högtidsfirande. Men Oterdahl har tydligen känt ett behov av att ge ett slags vuxenvärldsali-bi för att motivera detta förhållande. Ett sådant behov känner säkert inte barnen. Psalmerna bör utgå!

Bland övriga psalmer från 1900-talet fäster

man sig vid det ålderdomliga språket i den teologiskt goda pingstpsalmen 479 "Nu stunden är kommen". Varför har man återgivit den helt oarbetad?

Till sist ett par psalmer som önskas åter: Nr 300 i nuvarande psalmbok, "Den rätt på dig, o Jesu, tror" är enda psalmen av Anders Nohrborg, en betydande gestalt i 1800-talets kyrkliga fromhetsliv. Den bör behållas (melodi enl. SOU 391). Helt obegriplig ter sig uteslutningen av Sam Rönnegårds "När stormens lurar skalla". Den är en fin utläggning av den kosmiska kampen mellan gott och ont och behövs verkligen på Mikaelidagen, där den saknar fullgod ersättare.

Sampsalm-materialet

Redan 1937 års psalmbok tog in en rad psalmer ur väckelsetraditionen. En rad ytterligare psalmer därifrån togs in i PoV 76–82. Genom sampsalmsprojektet utökas materialet ytterligare. Både väckelsen inom Svenska kyrkan och frikyrkorna är representerade.

I fråga om sampsalmsmaterialets väckelse-sånger gör man den reflektionen, att kravet på språklig översyn av texterna tydligen inte framstått som lika självklart som för annan psalm. Finner verkligen någon det i vår tid adekvat att tilltala Jesus "huldaste, uppstungna hjärta"? Formuleringen förekommer i Rosenius' nr 251, "Var jag går i skogar, berg och dalar". Jag är själv ganska förtjust i denna sång men finner den vara i trängande behov av en genomgripande översyn. Jag har också själv gjort ett förslag härtill, det finns bland mina övriga bearbetningar här i årsboken.

Det kan inte vara rimligt att betrakta dessa texter som mer sakrosankta än andra kristna klassikers. En del av dem innehåller f. ö. rena språkliga felaktigheter, såsom "ängsla vill" (nr 250), "bli tillbaka" (nr 300).

Visst utgör mycket av detta material värdefulla tillskott i Den svenska psalmboken, men kvaliteten växlar ganska mycket. Några av de svagaste texterna/melodierna kunde gärna utgå

helt, såsom 211 och 262. Det vore olyckligt om diskussionen om Sampsalm skulle bli fylld av prestige och låst i de positioner som en mycket begränsad kommitté har intagit. Talet 325 för gemensamma psalmer är ganska högt, och kanske skulle alla parter egentligen bli mer tillfredsställda med en något reducerad samling. Varför inte jämnt 300 nummer?

Sammanfattning

Kan gammal psalm bli ny? Jag vill tveklöst svara ja: många psalmer framträder i en ny och fräschare gestalt efter revision, och psalmboksför-

slaget innehåller många exempel på detta. Men det finns också ett antal bearbetningar som är klart undermåliga. Det vore djupt olyckligt om det nuvarande psalmboksförslaget skulle antas oförändrat, därför att man önskar en snabb lösning på psalmboksfrågan. Redan finns ett antal alternativa bearbetningsförslag till några av de sämsta i psalmkommitténs förslag, och ännu finns det tid att med ledning av vad som framkommit under remissbehandlingen sammanställa ett nytt modifierat psalmboksförslag som underlag för kyrkomötetes ställningstagande hösten 1986. I varje fall finns denna tid när min artikel skrivs i februari 1986.

Ragnar Holte

Mannerheim contra Hallqvist

En intressant och talangfull bearbetare av äldre psalm är författaren Augustin Mannerheim, som 1982 utgav boken "Gamla Psalmisters Röst. 21 överföringar utförda och kommenterade" (Pro Veritate, Uppsala). En del av förslagen avser psalmer som inte tidigare förekommit i vår psalmbok och som inte heller har upptagits av psalmkommittén. De flesta utgör dock alternativa bearbetningar till psalmer i psalmkommitténs förslag. Under 1985–86 har Mannerheim i flera artiklar företagit kritisk granskning av psalmkommitténs slutbetänkande och därvid särskilt angräpat en rad bearbetningar av Britt G. Hallqvist. I den här uppsatsen vill jag främst uppehålla mig vid de senare artiklarna, men först något om förslagen i den tidigare boken.

Förslagets Mannerheim-texter

Utan tvekan måste man säga att psalmkommittén har behandlat Mannerheim oberättigat snävt. Det är bara tre av hans bearbetningar som funnit nåd för psalmkommitténs ögon. Det gäller två psalmer av Samuel Hedborn och en av Erik Lindschöld.

Hedborns psalmer blev delvis hårt bearbetade av Wallin, men Mannerheim har med övertygande resultat gått till originaltexterna. Nr 349 "En blomma uti öknen stod" har jag kommenterat i artikeln "Kristus i Kreml-muren?" och understrukit det fina sätt på vilket Mannerheim restaurerat originalets idé med blomman och dess doft som Kristus-symbol. Jag hade dock gärna sett att Mannerheims ursprungliga inledningsrad hade behållits: "En blomma fin i öknen stod".

Vidare har Mannerheim restaurerat Hedborns nattvardspsalms "Mitt hjärta slår så underbart", nr 394 i förslaget. Även här får Hedborn själv

komma till tals, förbi den ursprungliga bearbetaren Wallin. Det gör också att vi har fått tillbaka en redan av Franzén (och väl även av Wallin) kritiserad vändning. Ur Hedborns psalm citerar jag: "... Och fram jag träder nu för Dig: Jag vet ej, om Du känner mig? Jag usle är i synder snärd ...". Franzén invände att Jesus känner alla. Men uppenbart har Hedborn haft i tankarna Jesu ord till de ovisa jungfrurna i Matt. 25:12: "Sannerligen, jag känner er inte." Meningen är alltså känna=kännas *vid*. Hos Hedborn är det en vändning framgången ur syndanöd ("Jag usle är i synder snärd").

Hos Mannerheim är sammanhanget något fördunklat genom att versen om syndanöden inte tagits med, men i varje fall talas det i nästa vers om styng i samvetet. Emellertid är slutförslagets formulering av raden absolut ett missgrepp: "Jag vet knappt om du känner mig." Associationerna blir helt felaktiga: tankarna går till ytlig, tillfällig bekantskap i stället för till Sonens livsavgörande accepterande. Mannerheims ursprungliga förslag följer ordagrant Hedborn: "Jag vet ej om du känner mig." Wallin tog bort varje tvetydighet och drämde i med: "Förskjut ej mig, förskjut ej mig!" – Det bör naturligtvis inte bibehållas, men själva idén med böneform är inte dum.

Jag har märkt att människor är delade i sina reaktioner på Lindschölds aftonpsalm nr 511 i Mannerheims bearbetning, "Nu i tysta skuggan fången". Nog är det en mycket udda psalm, med djärva poetiska bilder, såsom "väva ... guld-bokstäver" m. m. Själv tycker jag avgjort att psalmen håller och att den har stor charm – och Mannerheims bearbetning fångar originalets anda på ett fint, intuitivt sätt. Men jag tror att eventuella negativa reaktioner i hög grad orsakas av att texten skär sig något så rent otroligt mot

den sällsynt fyrkantiga och opoetiska melodin. Intrycket blir ett helt annat om man i stället använder den av Mannerheim själv föreslagna Crüger-melodin. Jag tycker det vittnar om en oförskämd hänsynslöshet från psalmkommitténs sida att nonchalera bearbetarens eget melodiförslag. Därtill kommer att koralen ifråga har kvalitéer som gör att det från rent musikaliska synpunkter vore värdefullt att öka vår nuvarande koralsskatt med denna melodi.

”Gamla psalmisters röst”

”Gamla psalmisters röst” innehåller bl. a. även en bearbetning av Hedborn-psalmen ”Höga majestät”, och här har Mannerheim haft ett direkt uppdrag av psalmkommittén att restaurera psalmen och anpassa den till originalversionen av koralen. Hedborns originaltext har större omedelbarhet och friskhet än Wallins något pompösa bearbetning, och denna karaktär understryks om man återinför den av Wallin strukna andra versen. Psalmkommittén har emellertid i sista instans valt att behålla den utjämnade koralvarianten och Wallins text endast lätt översedd av Hallqvist (nr 328). Frånsett någon diskutabel detalj anser jag att Mannerheims lösning är att föredra. Man undviker också olägenheten att en och samma koral förekommer i skilda versioner till olika psalmer — det gäller ju här koralen till Nicolais ”Wachet auf!”, som jag nedan återkommer till.

Jag är inte beredd att deklarerar preferens för Mannerheims alternativ varje gång psalmkommittén valt en annan version, men i ett par fall ytterligare anser jag Mannerheim klart bättre. Särskilt gäller detta tolkningen av Johann Francks klassiker ”Jesu, meine Freude”, nr 356 i förslaget. Jag vill i detta fall inte beteckna Frostensons version som undermålig, men Mannerheims är i sitt djärva grepp betydligt mer intressant och givande. Jag förstår inte heller varför man har valt att lägga J. Schmedemans pietistiskt individualiserade version till grund. Francks original är enligt min mening klart överlägset och

betydligt mer ”i tiden” genom sitt sätt att framföra kristusgemenskapen som en realitet mitt i en samtid fylld av oro och krigslarm. Mannerheim har i detta fall arbetat ganska fritt med mellanverserna i avsikt att överflytta psalmen från det 30-åriga krigets tid till vår egen — och lyckats bra, enligt min mening.

Vidare vill jag peka på Paul Gerhardts fina psalm ”Kommt, ihr traurigen Gemüther”, nr 551 i förslaget. I detta fall har Frostenson givit oss en version som är klart oacceptabel. Gerhardts psalm är en enda lång sammanhängande utläggning av Hosea kap. 6. Frostenson bryter totalt sönder psalmens enhet genom att bl. a. i vers 2 på synnerligen schablonartat sätt föra in stoff från Jesaja (om fångnas frihet) och NT. Mannerheims bidrag är i detta fall kanske inte ett av hans allra bästa, men i varje fall klart överlägset Frostensons. Jag vill gå så långt som att hävda att det är bättre att stryka psalmen än att ta med den i Frostensons stympade och vanställda version.

Även i fråga om Gerhardts berömda aftonpsalm ”Nun ruhen alle Wälder” finns mycket att säga till förmån för Mannerheims version. Säkert är att den är trognare mot originalets anda än Hallqvists version, som idylliserar och för in egna älsklingsmotiv, som ”Nu sover barnen gott”. Men det är ett flyt och en enkel naturlighet i Hallqvists vers som gör att man ändå tar hennes version av psalmen till sig med glädje. — Andra psalmer till vilka Mannerheim har beaktansvärda alternativ är nr 170 ”Den stora vita skaran” och nr 189 ”Bliv kvar hos mig”.

Franzén-psalmen ”Bereden väg”

Men nu till Mannerheims kritik från 1985–86 av några Hallqvist-bearbetningar. Två artiklar fanns i Svensk pastoraltidskrift nr 44 och 46 1985, en senare i Vår lösen 2/3 1986.

Mannerheim kritiserar först Hallqvists version av Franzén-psalmen ”Bereden väg”. Den diskreta ändringen från ”Bereden väg” till ”Bered en väg” tilltalar inte Mannerheim alls. Själva har jag i min artikel ”Kan gammal psalm bli ny?”

betecknat Hallqvists ändring som genial; och jag menar verkligen att det är en stor vinning att slippa pluralformen av verbets imperativ. Mannerheim hävdar dock att införandet av obestämda artikeln innebär en betydelseförskjutning från "bana väg" till "iordningställ en väg". Själv föreslår han: "Nu bana väg för Herran, sjunk, höjder, djup stå opp". En sådan total textändring är jag dock för min del inte beredd att acceptera, och vad jag förstår håller inte Mannerheims invändning mot "Bered en väg". Franzén själv tycks avse båda nyanserna ("bana" – "iordningställ"): jfr v. 2 "strö palmer, bred ut kläder". Och även 1917 års översättning av Jes. 40 (som ju här ligger bakom) talar om att bana "en jämn väg", alltså med obestämd artikel. Dock förefaller mig "sjunk, höjder" bättre än Hallqvists "berg, sänker". I fortsättningen är Hallqvists ändringar mer tveksamma; framför allt får Franzén betraktas som tillräckligt stor psalmdiktare för att man inte skall behöva korrigera honom enbart för viss ojämnhet i metern: v. 2 "Se, han är här, ditt hopp" är mycket svagare än "Sjung ditt uppfyllda hopp". Och i v. 6 har ändringen av "inviger" medfört ett störande Stockholms-rim "äger" – "seger", därtill en störning i psalmens dynamik och en störande bild. Jag tycker även Mannerheims alternativa ändringsförslag är onödiga, bättre återgå till originalets text på dessa punkter.

I 3:3 är Mannerheims förslag nog bättre "Kring dig skall folken bida", men däremot inte "se" i stället för "nå" i följande vers, även om Franzén skrev så i sin första version. Det gör folken bara till åskådare av frälsningen utan att själva kunna få del av den. Mannerheims bredsida mot Hallqvists slutvers kan jag inte alls förstå. Envar som besökt den blomstrande och folkrika staden Jerusalem inser ju det orimliga i att sjunga "Jerusalem är öde", och Mannerheims förslag "Jerusalem är jämnat" gör saken än värre. Som sammanfattning av kontroversen Mannerheim-Hallqvist kommer jag i detta fall fram till följande kompromissförslag:

- 1 Bered en väg för Herran!
Sjunk, höjder, djup, stå opp!
Han kommer, han som fjärran
var sedd av fädrens hopp,
rättfärdighetens förste,
av Davids hus den störste.
Välsignad vare han
som kommer i Herrens namn!
- 2 Guds folk, för dig han träder,
en evig konung, opp.
Strö palmer, bred ut kläder,
sjung ditt uppfyllda hopp.
Guds löftesord är sanna,
nu ropa: Hosianna!
Välsignad vare han
som kommer i Herrens namn!
- 3 Gör dina portar vida
för Herrens härlighet.
Kring dig skall folken bida
att nå din salighet.
Kring jordens länder alla
skall denna lovsång skalla:
Välsignad vare han
som kommer i Herrens namn!
- 4 Ej kommer han med härar
och ej med ståt och prakt,
dock ondskan han förfärr
i all dess stolta makt.
Med Andens svärd han strider
och segrar när han lider.
Välsignad vare han
som kommer i Herrens namn!
- 5 O folk, från Herren viket
i syndig lust och flärd,
ge akt: det helga riket
är ej av denna värld,
ej av dess vise funnet,
ej av dess hjältar vunnet.
Välsignad vare han
som kommer i Herrens namn!

6 Den tron som han bestiger
är i hans Faders hus.
Det välde han inviger
är kärlek blott och ljus.
Hans lov från spåda munnar
blott nåd och frid förkunnar.
Välsignad vare han
som kommer i Herrens namn!

7 Se, furstar kan fördrivas
och riken störta kull
och höga tempel rivas
och allt bli stoft och mull,
men Kristi rike varar
och sig alltmer förklarar.
Välsignad vare han
som kommer i Herrens namn!

F. M. Franzén 1812, 1817*

Nicolai-Runeberg

Mannerheim angriper i fortsättningen Hallqvists översättning av Ph. Nicolais fina psalm "Wie schön leuchtet der Morgenstern", nr 483 i förslaget. Förslaget är här J. L. Runebergs underbara tolkning från 1937 års psalmbok. Mannerheim söker direkt från originalet presentera en alternativ tolkning. Jag vill för egen del säga, att jag inte är beredd att släppa Runebergs version och att jag närmast är benägen låta den kvarstå oförändrad trots en del ålderdomliga formuleringar. Som Mannerheim med rätta påpekar, har Hallqvists ingrepp fört med sig innehållsliga förskjutningar och skapat nya språkliga svårigheter. I v. 1 är "mot dig min famn är sträckt" en tveksam bild. Senare halvversen har fått svår syftning, eftersom "ljuvlig" nu bara kan syfta framåt, p. g. a. subjektsväxling i föregående led. I v. 2 har det inkarnerade Ordet ersatts med det förkunnade ordet, en innehållslig uttunning. I v. 4 har förändringarna medfört en nyinförd konjunktiv och innehållsligt störande förändringar. I v. 5 blir bruden plötsligen "barn i huset", en ganska orimlig bildväxling. Det är illa att fördärva en sådan fin text som Runebergs, det

bör övervägas om det går att göra några språkliga förenklingar som inte får dessa önskade konsekvenser. Eljest är det som sagt bättre att återge Runebergs text oförändrad.

Nicolai-Wallin

Även Wallins "Så skön går morgonstjärnan fram", förslaget nr 321, är inspirerad av Nicolai-psalmen men får närmast betraktas som Wallinpsalm. Mannerheim kritiserar med rätta Hallqvists förändringar i denna text, och här har jag för min del återigen stannat för en kompromiss som det bästa alternativet, eftersom jag inte kan acceptera Mannerheims alla alternativa ändringsförslag heller. Jag vill understryka att Wallins nyplatonism kommer mycket klart fram i denna psalm, och klarast och renast gör den detta i följande avsnitt, som Hallqvist totalt försvanskat i sin bearbetning (slutet av v. 4). Det är den platoniska idévärlden vi möter i kristen omtolkning:

Wallin:	Hallqvist:
Salig, salig skall jag röna allt det sköna, sanna, höga, som här doldes för mitt öga.	Salig hör jag sången tona, bär min krona, ser det höga, som här doldes för mitt öga.

Om det är verbet "röna" som föranlett ändringen, så måste man säga att det är ett alltför högt pris att betala för utbytet av detta verb, när man får in bilder som förändrar och förvirrar själva tankegången. Det är mycket bättre att behålla Wallins text oförändrad i denna vers. Det finns också andra mindre lyckade ändringar: i v. 1 skall själen enligt Hallqvist svinga sig "till" fadersskötet, enligt Wallin "i" fadersskötet. Hallqvists formulering ger association till stavhopp.

Andra versens avslutning skär i öronen i sin modernism: Kristus har kommit "för att frälsa oss till frihet, liv och hälsa". Wallins vers präglas av utkorelsemotivet. En mindre ingripande för-

ändring är följande förslag, från fjärde raden: "I nåd du, Herre, upptog mig bland alla dem som gavs åt dig, och ingen du borttappat. Du led döden, kärleksfulle, att jag skulle även frälsas och bland de utvalda hälsas."

Slutet av v. 3 är groteskt förvanskat av Hallqvist:

Wallin:	Hallqvist:
Modern, brodern	Modern, brodern
där ej gråta;	där ej gråter.
makar såta,	Makar åter
ömma hjärtan	möts och finner
där ej hinnas	kärlek som för
mer av smärtan.	evigt brinner.

Det strider totalt både mot Wallins nyplatonskt färgade evighetslängtan och mot Jesu undervisning om äktenskapet, att makar efter uppståndelsen skulle gå in i ett nytt uppflammande av den jordiska kärleken. Och som Birgitta Rengsmyr med rätta framhållit i Svensk kyrkotidning, skulle det uppstå en väldig röra i himmelen när människor skall uppsöka partners att älska, med tanke på alla skilsmässor. Jesus själv bemötte ju en liknande invändning (kvinnan som sex gånger blivit änka och själv dog, gift med en sjunde man): i himlen ges inte hustrur åt män och män åt hustrur. Däremot är det fullt adekvat att makar kan möta varandra igen efter uppståndelsen utan all smärta som varit förbunden med slitningar, skilsmässor o. d. Med lätt förändring av Mannerheims alternativförslag föreslår jag: "Make åter maka finner, smärtan dem ej mera hinner".

V. 4 har jag redan berört. Avslutningen i v. 5 är inte heller bra i Hallqvists version: Wallins överlåtelse åt Gud blir till en färd mot himlen. Mannerheims alternativförslag är här mycket fint. "Långt i fjärran natten rämnar. Jag till Gud mig överlämnar."

Min diskussion har givit följande resultat:

- 1 Så skön går morgonstjärnan fram
och bådard, klar och lyckosam

den stora dagens möte,
då själen, över jorden höjd,
får svinga sig med helig fröjd
i himlafaderns sköte.

Tiden,
striden
snart skall slutas,
friden njutas,
hoppet vinna,
tro och kärlek målet hinna.

- 2 Jag skyndar till den staden fort,
det nya Salem, på vars port
min bön så länge klappat.

I nåd du, Herre, upptog mig
bland alla dem som gavs åt dig,
och ingen du borttappat.

Du led
döden,
kärleksfulle,
att jag skulle
även frälsas
och bland de utvalda hälsas.

- 3 Milt löses upp vart jordiskt band.

Jag vet att vid din trogna hand
jag i den glädjen hamnar
där vännen återfår sin vän,
och David, from och glad, igen
sin Jonatan omfamnar.

Modern,
brodern
där ej gråter.
Make åter
maka finner,
smärtan dem ej mera hinner.

- 4 Ej mer med blicken skum och svag

jag söka skall Guds anletsdrag
i världens dunkla spegel,
men Herrens klarhet ohöjd se
bland dem som voro tecknade
med Herren Guds insegel.

Salig,
salig

skall jag röna
allt det sköna,
sanna, höga,
som här doldes för mitt öga.

- 5 Min sällhetsdag, jag väntar dig,
jag är beredd, jag kläder mig
i vita högtidsdräkten.
Kom, Jesus! "Ja, jag kommer snart",
du svarar mig, jag märker klart
din röst i morgonväkten.
Ära,
ära
vare Herran!
Långt i fjärran
natten rämnar.
Jag till Gud mig överlämnar.

J. O. Wallin 1816*

Nicolais "Wachet auf!"

I Vår lösen-artikeln diskuterar Mannerheim Hallqvists nytolkning av Nicolais berömda "Wachet auf!" Denna psalm har vi i en mycket fri omdiktning av Wallin, vår mycket använda domssöndagspsalm "Vaken upp!", nr 317 i förslaget. Wallin har dock helt lämnat anknytningen till liknelsen om de tio jungfrurna, som utgör ledmotivet i Nicolais psalm. En modern nytolkning av originalet försvarar alltså väl sin plats vid sidan av Wallin-psalmen. Mannerheim levererar synnerligen besk kritik av Hallqvists tolkning och ger själv ett alternativt förslag av stort intresse.

Vid jämförelsen mellan förslagen slås jag av att Hallqvist denna gång är väldigt traditionell och inte så litet klichéartad i stilen. Mannerheims version är betydligt friskare och träffar betydligt bättre såväl formen som andan i originalet.

"Väktarns rop i natten skallar" är ingen bra öppning hos Hallqvist, och "Midnatt rår" är löjväckande, med sina oundvikliga associationer till de smygande tomtenisarna i den gamla barnvisan. Men värst är egentligen att hela situationen tycks missuppfattad av Hallqvist. I evangeliets

berättelse väntar tärnorna i brudens hus på att brudgummen skall komma och hämta henne till bröllopet. Att de kloka jungfrurna manas "stig fram" och att brudgummen "kommer ned" blir då obegripligt, och den sista raden i versen härresande felaktig: "Se, öppen står ännu hans port." Denna klichéartade vändning, alltför lik "Jag vet en port som öppen står", är helt *omöjlig* lagd i munnen på väktaren som vill annonsera brudgummens ankomst. Tärnorna skall ju inte var för sig ta sig till brudgummens hem utan åtfölja bruden. Att de oförståndiga jungfrurna gjorde ett desperat försök att i efterhand ta sig till bröllopsalen kan ju inte väktaren förutse, och som bekant lyckades de inte komma in genom porten.

Andra versen blandar in "Jesus Krist, kom till din kyrka!", en i sammanhanget helt främmande maning. När Jesus sedan blir "en vän och bror för var och en som tror" förstår man att Hallqvist över huvud inte har varit intresserad av Nicolais psalm. Och varför skall vi i sista versen *igen* – precis som i Wallin-psalmen – ställa "vår färd" till himlen? Nicolais text är faktiskt ingen naiv dalmålning!

Om Mannerheims första versioner av denna psalm var något trevande, så har han i följande icke tidigare publicerade slutversion enligt min mening åstadkommit en av våra finaste nytolkningar av äldre psalm över huvud. Originaltroheten i första versen är förbluffande. Han fångar lika fint första radens trumpetartade proklamation ("Vakna upp! . . . kallar") som andra och femte radernas ivriga berättarstil ("från väktartornet . . .", "så gäll . . ."). Och psalmens helhet känns helt övertygande.

- 1 "Vakna upp!" hörs ropet kalla,
från väktartornet när det alla,
"vak upp, du stad Jerusalem!
Denna stund är midnattstimmen."
Så gäll hörs väktarns röst från tinnen.
"Var är ni, kloka jungfrur fem?
Tag lamporna i hand,
träd ut: där kommer han.
Halleluja!

Till bröllop fort
bered er stort:
vår brudgum är snart vid er port.”

- 2 Sion hör vad väktarn sjunger.
Hon gläds och hjärtat känner hunger,
steg hör hon, vet det är en väns,
kommen hit från himmelsborgen
och stark av nåd; och över sorgen
det ljusnar, hennes stjärna tänds.
Kom då, Guds återglans,
vår skatt, kom Sonen hans.
Hosianna!
I mörker än
vi följer den
som bjöd till glädjefest sin vän.

- 3 Äran din! man högt förkunnar
med mänsko- och med änglamunnar
till harpors och cymbalers ton.
Pärlor tolv är portar nedan
din höga stad; nu står vi redan
i änglakören vid din tron.
Ej öga sett så skönt,
mer ljuvt ej öra rönt
sådan glädje.
Där renas vi
och enas i
en jubelsång som höjes fri.

Ph Nicolai 1599

A. Mannerheim 1986

Ragnar Holte

Frostenson contra Frostenson

Anders Frostenson har gjort omfattande insatser för psalmkommittén såväl i fråga om nydiktning som i fråga om revision av äldre psalm. Insatserna ställs i kritisk belysning i flera artiklar i denna årsbok. Speciellt brister i revisionsförslagen påtalas.

Nu är det faktiskt så att Frostenson i stor utsträckning har reviderat även sina egna psalmer. I vissa fall har det lett till påtagliga försämringar. Man frågar sig vad det är för märklig självdestruktiv kraft som driver Frostenson att fördärva sina egna produkter. Jag skall här dra fram fem i psalmboksförslaget ingående Frostenson-psalmer som innebär klara försämringar i förhållande till tidigare versioner.

”Jesus från Nasaret”

Den mest älskade av alla Frostensons psalmer är väl adventspsalmen ”Jesus från Nasaret”, nr 48 i nuvarande psalmbok och nr 39 i förslaget. Psalmerna har en genialt enkel uppbyggnad. Första versen fokuserar Jesus själv, verksam i nuet i sin dubbla uppgift att befria från det onda och ge av sitt goda. Vi förstår ju att det är människor som får välsignelse av Kristi verk, men de nämns inte. Kameran är helt fokuserad på Jesus ensam:

Jesus från Nasaret går här fram
än som i gången tid,
löser ur vanmakt, ur synd och skam,
skänker sin kraft och frid:
Himmelriket är nära.

Andra versen däremot vidgar bilden och låter oss se de olika slags människor som Jesus möter och som han hjälper just på det sätt envar av dem

behöver. Det är de fattiga, de slagna och de som mår psykiskt illa som får sin situation radikalt förändrad genom honom:

Fattiga ger han sin rikedom,
läker de slagnas sår,
själ, som var bunden och trött och tom,
frihet och glädje får:
Himmelriket är nära.

Tredje versen vänder plötsligt skeendet i riktning mot var enskild individ i den psalmsjungande menigheten. Nu går det inte att sitta som åskådare längre, nu måste jag själv ta ställning till erbjudandet om himmelriket, på det enda adekvata sättet: omvändelse/bot, och ”tro evangelium”:

Öppna ditt hjärta i bön och bot,
upplåt vart hemligt rum.
Red dig att taga Guds Son emot,
tro evangelium:
Himmelriket är nära.

Psalmerna har en enkel, klar stringens i uppbyggningen. Språket klingar nu efter femtio år något (men verkligen bara något litet) högtidligt, i varje fall jämfört med Frostensons egen senare psalmdiktning, men något svårbegripligt finns inte i texten – och den är väl insjungen.

Det finns verkligen inte någon som helst anledning att röra denna älskade text. Det är också bara två, till synes mycket små, ändringar som har gjorts, så små att de inte har kommenterats i kommentardelen. Dessvärre har båda ändringarna destruktiva effekter.

I första versen har ”skänker sin kraft och frid” ändrats till ”ger oss sin kraft och frid”. Kanske ville Frostenson undvika det höglitterära ”skän-

ker". Men ordet går väl in i den stilnivå som präglar psalmen i övrigt. Frostenson har ju inte utbytt "upplåt", "red dig", "taga". Vidare är det vacker språklig balans i relationen "löser" – "skänker" vid preciseringen av Jesu verks två sidor. Verbet "ger" återkommer dessutom två rader längre fram i psalmen. Vi får alltså en upprepningseffekt som originalet är välgörande befriat ifrån.

Kanske tyckte Frostenson det var en vinst att sångarna redan från början drogs in i skeendet: "ger oss . . ." – Men det är just detta "oss" som har destruktiv effekt, för det bryter sönder psalmens stringenta uppbyggnad! Nu är det inte längre Jesus ensam som fokuseras i vers 1, och Frostenson har med detta "oss" brutit udden av maningen till bot i vers 3. Om jag redan från början har del i Jesu "kraft och frid", vad skall det då tjäna till att göra bot?

Den andra ändringen kommer i vers 2: i stället för "själ, som var bunden . . ." skall vi nu sjunga "den (!) som var bunden och trött och tom frihet och glädje får". Frostensons/psalmkommitténs inställning till "själen" är dunkel och inkonsekvent; i flera psalmer har "själ" omotiverat strukits, men Frostenson kan ju även i sin nyaste psalmdiktning sjunga om "själen" och t. o. m. klä den både i "högtidskläder" och "bröllopskrud", ett inadekvat och helt obiblskt bildspråk. Bildspråket i "Jesus från Nasaret" är däremot helt adekvat både ur bibels och den mänskliga erfarenhetens synpunkt. Visst kan man känna sig både bunden och trött och tom i sitt inre, alltså må psykiskt illa! De tre adjektiven *kräver* emellertid kopplingen till "själen" för att bli meningsfulla, i varje fall det sista, "tom". Man kan helt enkelt inte säga "den som var . . . tom". Uttrycket kräver i så fall en supplerings med "i själen", "i sitt inre" e. d. Om Frostenson från början hade tänkt skriva "den som var . . ." skulle han aldrig ha fortsatt "bunden, trött och tom". Frostenson har brutit sönder sin egen bild.

Båda ändringarna i psalmen är alltså försämringar, och en återgång till originalversionen är helt nödvändig.

"Genom gatans trängsel"

Trettio år senare skrev Frostenson en ny psalm på temat Jesus som går fram mitt ibland oss, men den här gången placerar han in honom mitt i staden med allt dess larm och dess trängsel. Den nya psalmen har samma enkla genialitet som den tidigare, men den är ingen upprepning utan ger nya aspekter och kvalitéer. Anslaget i vers 1 är teologiskt centralt: han som en gång bar sitt kors (genom en stad!) anropas att komma till oss nu med sin försoning. Frostenson har därmed i själva upptakten tagit fasta på ett stadsmotiv i evangelierna, vilka i övrigt är så präglade av bilder tagna från det agrara samhället. Men i fortsättningen flyttar Frostenson djärvt in de agrara bilderna i stadens sammanhang. Där ligger vingården och åkertegen, och just under gatustenen gror vetekornet. Det är djärvt, men det håller, och det gör att psalmen får en djupdimension. Bilderna är suggestiva, ger hjälp att upptäcka Gud i vardagen. Vi får bildligt talat lust att lyfta på gatstenen för att få en glimt av det groende vetekornet. Bibelassociationerna väcker eftertanke: mitt i den moderna stadens verklighet vill Jesus ta oss i sin tjänst och ge oss arbetsuppgifter (vingårdsbilden), just där sås gudsordet ut (åkerbilden), just där bär det frukt i offervillig Kristus-efterföljd (det groende vetekornet, i dess viktiga associationssamband med första versens försoningsmotiv). Så här lyder psalmens (helrimmade!) originalversion från 1965:

Du som genom gatans trängsel korset bar.
Kom! Med din försoning mitt ibland oss var.

Kom på stenar nötta av miljoner steg.
Här din vingård ligger och din åkerteg.

Mitt i bullret kan ditt rikes stillhet bo,
under hårda stenen vetekornet gro.

Timmarna som störtar larmande förbi
tillhör dig – ej bara tyst och ensam tid.

Kom i middagstimman, kom i solens ljus!
Låt din stämma höras genom stadens brus.

Mitt i dagens brådska, i min arbetstid
jag ditt ljus behöver och din starka frid.

Det här är verkligen *ny psalm*, det är inte pastisch à la Setterlind. Vi skulle behövt ha mera sådan lödig nydiktning i den nya psalmboken, men framför allt måste vi ta vara på de geniala diktarintuitioner som finns dokumenterade. I stället har psalmkommittén gett oss en utslätad, förytligad och teologiskt uttunnad version av Frostensons psalm. Frostenson är själv ansvarig för slutprodukten, men jag undrar om det inte delvis är andra medlemmar i psalmkommittén som narrat honom in på avvägar. De bibliska bilderna är för svårfattliga, kan man tänka sig en förnumstig invändning. Tag bort dem, så blir psalmen mer användbar. Verkligen ett dåligt råd i så fall! Andra ändringar har förmodligen krävts av kommitténs musikexperter. Man hade hittat en 1800-talsmelodi som kunde användas om Frostenson ändrade texten litet här och var. Ändringarna har inkräktat menligt på dynamiken, "svunget" i psalmen. Öppningsversen i slutversionen lyder så här:

Genom gatans trängsel
bar du själv ditt kors.
Kom och var oss nära
mitt i stadens sorl.

Språkligt flyter detta bra, och anpassningen till den klart fyrdelade melodin har gjorts smidigt. Men det centrala teologiska motivet i versen har opererats bort, och det inre sammanhanget har därmed samtidigt gått förlorat. "Kom! med din försoning mitt ibland oss var" är oändligt mycket starkare och gör bilden av korsbärandet tydlig och meningsfull. Slutversionens relation mellan dåtidbild och nutidsbild är alltför lös och otydlig.

I andra versen har "åkertegen" strukits. Det heter i stället: "Här din vingård ligger, här vi dig kan se". Originallets koppling av vingård och åkerteg var logiskt klar och sammanhängande: två bilder för verksamheter som Kristus bedriver ibland oss, i båda fallen agrara bilder som

djävrt flyttas in i stadslivet. Borttagandet av den senare bilden skapar glapp i tankegången. Det är inte till vingården man går om man vill "se" Jesus, dit går man för att arbeta (och, om man strikt håller sig till bilden, är det inte troligt att vingårdens herre själv finns till påseende bland odlingarna där hans anställda arbetar). Att "se Jesus" är f. ö. en alltför vanlig kliché hos Frostenson.

Tredje versen i originalet har helt strukits!! Alltså den om Kristi rikes stillhet mitt i bullret, och vetekornet som gror under gatstenen. Att stryka denna djärva vers, absolut central i originalet genom associationen "vetekornet" – "försoning" (v. 1) – det är att göra brutal abort på en av Frostensons skönaste poetiska konceptioner.

I nästa vers heter det nu "timmarna i möda, hets och rusningstid . . ." Originallets formulering var mycket mer dynamisk. Samma omdöme måste gälla originalets näst sista vers. Den nyinförda bilden "stilla sökarljus" verkar konstruerad och out of place, och "röst som ej kan störas av trafikens brus" är inte alls lika starkt som "Låt din stämma höras genom stadens brus". Det förefaller som om Frostenson i efterhand har velat göra psalmen ännu mer "modern" genom att föra in uttryck som "trafiken" och "rusningstid", men genom att sitta och plöttra med sådana smådetaljer har han blivit trolös mot sin egen ursprungliga intuition och inspiration, där psalmen hade ett enastående helhetsgrepp och ett "svung" som i stor utsträckning har gått förlorat i den senare bearbetningen.

Det kan nämnas att originalversionen av denna psalm togs in i 1973 års upplaga av Den svenska tidegården, placerad som hymn på torsdagen "Under dagen". I "Veckans middagsböner" har den anvisats en mycket enkel men suggestiv melodi som framhäver originalversionens tvådelning snarare än fyrdelning av stroforna (och som därmed gör vissa av de senare textändringarna onödiga, framför allt ändringarna i första versen).

Medeltida adventshymn

Härnäst kommer jag in på några av Frostensons översättningar. Tolkningen av adventshymnen "Conditor alme siderum", förslagets nr 428, diskuteras kritiskt på annan plats i årsboken av Alf Härdelin. Jag håller med Härdelin om att Frostensons tolkning är ganska fri men bedömer den ändå inte lika negativt som han. Även i detta fall är dock Frostensons ursprungliga version från 1966 (intagen i Den svenska tidegården 1973) klart att föredra framför slutversionen från 1986. Slutversionens första vers innehåller den dåliga assonansen "Gud" – "nu", ymnigt förekommande i psalmboksförslagets Frostenson-texter (jfr 32, 480). Med en viss modifiering av ordföljden i originalet vore det bättre med: "vår Frälsare, vår Gud, för dig i bön vårt hjärta öppnar sig".

De största ändringarna har Frostenson gjort i verserna 4 och 5. Bl. a. har rimmen i dessa verser ändrats till assonanser, vilket medför en stilförändring här jämfört med hymnen som helhet, och slutversen innehåller rent omöjliga överklivningar:

O Fader vår. På denna jord
vill du vårt liv. Du ger dig själv
i Sonens kärlek, Andens dop,
och hit till oss din himmel sänks.

Innehållsligt förefaller den här texten totalförvirrad, och den befinner sig på ljusårs avstånd från det latinska originalet. *Vad* menas med: "På denna jord vill du vårt liv"? – Originalversionen innehåller det ålderdomliga "Hugsvalaren", som naturligtvis är diskutabelt. Men i övrigt är originalversionen klart att föredra också i dessa båda slutverser:

När världens afton faller på,
bered oss för din dom att stå.
Ur vantrons och ur vredens tid
oss fräls och ge oss evigt liv.

O Fader vår i himmelen,
med Sonen och Hugsvalaren
du delar makt och härlighet
i evigheters evighet.

Engelsk passionshymn

Över huvud förefaller det som om Frostenson på äldre dagar blivit mer vårdslös än tidigare när det gäller troheten mot de originaltexter han arbetar med. Ett mycket belysande exempel är hans behandling av den engelska 1700-talshymnen "When I survey the wondrous Cross", av I. Watts. Frostenson gjorde redan 1935 en översättning av denna hymn, känd för läsare av Den svenska tidegården, där den förekommer i fastetidens completorium.

Frostensons originalversion var en i detaljer relativt fri tolkning, som dock var trogen mot originalets *anda*. Se t. ex. hur fint han träffar poängen i v. 2:

Forbid it, Lord, that I should boast
save in the Cross of Christ my God;
all the vain things that charm me most,
I sacrifice them to His Blood.

Så må min ära all bli den
att ärans konung höra till.
Vad mig från honom skiljer än
vid korsets fot jag offra vill.

Hängivelse till den Kristus som offrat sig på korset och en viljeansats till efterföljelse och eget offer präglar både originalet och Frostensons tolkning. I den nya bearbetningen från 1976 har Frostenson avlägsnat sig helt från originalets anda och fyllt versen med sina egna älsklingsidéer. Formellt lägger man märke till den nyinförda verkligt dåliga assonansen "till" – "fri":

Ej större ära finns än den
att ärans konung höra till.
Jag ser vad som oss skiljer än
och ber dig, Jesus: Gör mig fri.

Jag vill i detta fall inte plädera för någon återgång till originalversionen i dess helhet. Den förefaller nog för vårt öra litet föråldrat retorisk i stilen, och den togs ju inte heller med i psalmboken 1937. Men nog tycker jag att i varje fall andra versens två senare rader kunde återföras till originalversionen från 1935. Det skulle ge följande lydelse:

Ej större ära finns än den
att ärans konung höra till.
Vad mig från honom skiljer än
vid korsets fot jag offra vill.

”Afrikansk”visa

Mitt sista exempel är Frostensons lilla ”afrikanska” visa ”Gud har gett åt fågeln dess vingar”, förslaget nr 342. Den har där den otroligt platta utmyningen ”gör oss glada när vi får vara till-

sammans”. När jag stötte på psalmboksförslaget version var jag närmast benägen att föreslå strykning av hela psalmen. Men någon påpekade för mig att Frostensons originalversion av psalmen, ur ”Kyrkovisor för barn”, är betydligt bättre. Jag återger här originalversionen i dess helhet (även om jag inte är säker på att vi bör återgå till ”barnen som gråter”). (Jag har ändrat pluralformen i 3:2.)

Gud har gett åt fågeln dess vingar.
Gud har gett åt blommorna färgen.
Gud har skapat himmelen, havet och bergen.

Gud har gett oss Jesus, vår Herre,
han som våra synder förlåter,
gör oss glada, tröstar de barnen som gråter.

Gud har gett oss Anden, som hjälper,
leder oss när vilsna vi vandrar,
lär oss älska, gör oss till ett med varandra.

Ragnar Holte

Revisionsförslag

18 Du ensam, himlens, jordens Gud

Försl. 1985 Allena Gud i himmelrik
1937:24 Allena Gud i himmelrik

1 Du ensam, himlens, jordens Gud,
är värd en evig ära.
Din kärlek, Fader, slösar du,
din nåd är alltid nära.
För söndrad, skuldyngd mänsklighet
en fredens väg du vill och vet:
ett liv i nåd och kärlek.

2 Guds Son har oss med Gud förläkt.
Tack, Jesus, du vår broder!
Ett mänskoliv så rent och rikt
du levat här på jorden.
Du älskat oss in i din död.
Så lär oss älska som du bjöd.
Du själv lyft av oss skulden.

3 Du helga Ande, till oss kom,
vår tro gör oförfärad!
Gör hjärtat till en helgedom
där Gud i allt blir ärad.
Låt Kristus rotas i vår tro,
låt kärlek växa, hoppet gro.
Gud, låt ditt rike komma!

N. Decius (Tech) 1526

Sv. övers. 1567

J. O. Wallin 1816

R. Holte 1985

(försl. 1985 A. Frostenson)

Kommentar:

Decius' förtyskning av den latinska mässans gloria jämte laudamus tillhör väl inte de verkligt stora reformationspsalmerna, men i varje fall

första versen har en slående språklig enkelhet och direktet, och melodin, en ombildning av en gregoriansk gloria-melodi, har givit psalmen stor livskraft. Idag brukas den här och var även i katolska församlingar på kontinenten, fastän till delvis nyskriven text.

Allein Gott in der Höh sei Ehr
und Dank für seine Gnade,
darum dass nun und nimmermehr
uns rühren kann kein Schade.
Ein Wohlgefalln Gott an uns hat;
nun ist gross Fried ohn Unterlass,
all Fehd hat nun ein Ende.

Tyvär har psalmen aldrig haft någon tillfredsställande svensk version, och redan från början har det olyckliga "Gud i himmelrik" hängt med. "Gud i himmelrik" vilar på ett dubbelt teologiskt/exegetiskt missförstånd: (1) Änglahyllningens "i höjden" är inget attribut till "Gud" utan hör ihop med hyllningsropet "ära". Detta markeras på nästan övertydligt sätt i NT 81 "Ära i höjden åt Gud", där ordföljden dessutom råkat bli exakt densamma som i den latinska mässans "Gloria in excelsis Deo". (2) "Höjden" är ingalunda teologiskt synonymt med "himmelriket" i NT. "Himmelriket", som bara förekommer i Matteusevangeliet, är däremot synonymt med det av Markus och Lukas brukade "Gud rike" eller "Guds herravälde" och är absolut ingen himmelsk ort där Gud bor. – "Gud i himmelrik" är därutöver språkligt oacceptabelt p. g. a. den underliga kortformen "himmelrik".

Originaltexten börjar monstergillt klart och koncentrerat "Allein Gott in der Höh sei Ehr". Den äldre svenska översättningen är jämfört

härmed pratig och metriskt otymplig. Pratigheten finns kvar i Wallins version och visar sig i den dubbla återgivningen av originalets "Ehr" med "lov och pris" (men inte ära över huvud taget!) och av "Fried" med "fröjd och frid". Wallin jämnade ut metern och förbättrade rimmen, men språket är rätt krystat och rimmen långsökta: "lov och pris tillhöra" – "med oss har velat göra". Wallin har också flyttat friden till det psykologiska känsloplanet, originalet talar konkret objektivt om frid/fred, men kanske litet väl optimistiskt och verklighetsfrämmande: "nun ist gross Fried ohn Unterlass, all Fehd hat nun ein Ende." Det stämmer knappast att vi gått in i ett permanent fredstillstånd där alla stridigheter upphört! I slutet av första versen når Wallin äntligen fram till en stark och koncentrerad utläggning av änglakörens "till människorna ett gott behag": "Ack, mänskan må väl glädjas vid Guds evigt goda vilja."

Det finns verkligen stort behov av att förse denna psalm med en helt ny text, men psalmkommittén har nöjt sig med att peta i den redan undermåliga svenska versionen. Bearbetaren, Frostenson, har lyckats göra det på ett sådant sätt att alla ändringar har lett till ytterligare försämring. I första versen lämnar han alla de dåliga partierna intakta för att sedan, hör och häpna, ge sig på den enda starka formuleringen, i själva versslutet. "Mänskan", föremålet för Guds goda behag, stryks helt, vilket fördunklar sambandet med den bibliska änglahyllningen. Som om det inte var nog pratigt redan i denna vers, med två synonymdubblingar, inför Frostenson en tredje genom att ersätta Wallins "Guds evigt goda vilja" med "Guds nåd och goda vilja".

Versen om Sonen utlägger hos Decius främst Kristi sonskap och försoningen men saknar motivet om hur Sonen fattas av medlidande med mänskligheten och stiger ned till dess räddning. Wallins "som . . . dig själv ej ville spara" uttrycker fint detta motiv, men i Frostensons version har detta förvanskats till: "All himlens glans du avstod från att oss till räddning vara." Med en sådan guldpapperskliché, kopplad till ett nödrim,

kan man inte göra denna psalm existentiellt relevant.

Någon vers om Anden fanns inte i Decius' original utan tilldiktades senare. Wallin har i typisk 1700-talsstil formulerat en bön att själen skall göras "from" och "förförad". Frostenson individualiserar bönen och bjuder oss på ett slags andlig ego-tripp: "gör mig (!) from, förförad . . ." – Och detta skall vara en variant av mässans laudamus!

I mitt förslag har jag velat avlägsna varje möjlighet till kvardröjande misstolkning i riktning mot "Gud i himmelrik" genom att markera att den Gud som tillkommer ära är både "himlens och jordens Gud", men originalets karakteristiska "allein" har jag hållit kvar ("du ensam"). I övrigt förhåller jag mig ganska fritt till förlagorna och har strävat till en version som kan tänkas fungera existentiellt i nuet. Fredstanken har befriats från sin individualistiska förträngning och kopplats samman med motiven skuld–försoning. Det bäriga i Wallins tredje vers är kvar och förstärkt. Nytt är bl. a. införandet av gudsrikesmotivet (i dess autentiska innebörd!) i slutraden.

Nuv. psalmbok nr 24:

- 1 Allena Gud i himmelrik Må lov och pris tillhöra För all den nåd han kärleksrik Med oss har velat göra. Han jorden skänkt stor fröjd och frid. Ack, mänskan må väl glädjas vid Guds evigt goda vilja.
- 3 O Jesu Krist, Guds ende Son, Som såg vår själfara Och att oss frälsa därifrån Dig själv ej ville spara, Du med din kärlek och din död Förlöser oss av syndens nöd, När vi på dig förtrösta.
- 5 O Helge And, gör själen from, Förförad och oförförad. Gör hjärtat till en helgedom, Där Gud i allt blir ärad. Giv stöd, giv tröst i all vår brist, Hjälp att vi tro på Jesus Krist Båd nu och alltid. Amen.

Förslag 1985:

- 1 Allena Gud i himmelrik
 * må lov och pris tillhöra
 för all den nåd han kärleksrik
 med oss har velat göra.
 Han jorden skänkt stor fröjd och frid.
 Så låt oss alltid glädjas vid
 Guds nåd och goda vilja.
- 2 O Jesus Krist, Guds ende Son,
 du såg vår nöd och fara.
 All himlens glans du avstod från
 att oss till räddning vara.
 Du med ditt blod, din bittra död
 befriar oss från synd och nöd.
 Förbarma dig, o Jesus.
- 3 O helge Ande, gör mig from,
 förnöjd och oförfärad.
 Gör hjärtat till en helgedom
 där Gud i allt blir ärad.
 Giv stöd, giv tröst i all vår brist,
 och hjälp oss tro på Jesus Krist
 i dag och alltid. Amen.

22 Dig skall min själ sitt offer bära

1937:15 Dig skall min själ sitt offer bära

- 1 Dig skall min själ sitt offer bära,
 o Fader, Skapare och Gud.
 Dig vill jag med mitt hjärta ära
 och dig med mina läppars ljud,
 med vördnad tänka på din nåd,
 din makt, ditt underfulla råd.
- 2 Gestalt och liv du själv har givit
 åt allt i himmel och på jord.
 Ditt stora, sköna namn du skrivit
 så i naturen som ditt ord.
 Där är din storhet uppenbar,
 o Skapare och Gud och Far.
- 3 En plan har du lagt ner i tingen.
 En gräns du satt för prövningen,
 men för vårt hopp, vår sällhet ingen,
 ty du, o Gud, är kärleken.
 Du hör allt vad vi beder här
 och oss på fadersarmar bär.

- 4 Ej mörker mer mitt hjärta hindrar
 att se och vörda dina spår.
 Var stjärna som på fästet tindrar
 är vittne om vad du förmår,
 och minsta blomman på min stig
 den är ett ord av tröst från dig.
- 5 Jag lyfter blicken mot det höga,
 jag litat på ditt löftesord.
 Du följer med ditt fadersöga
 det minsta kryp på denna jord.
 På gjädjens eller sorgens stig
 till slut du för mig hem till dig.
- 6 O Herre, dig jag vill åkalla
 när aftonstjärnan framgår skön.
 När morgondagens pärlor falla
 jag möter dig med tack och bön.
 Så lär mig hålla dina bud,
 o Fader, Skapare och Gud.

A. A. Afzelius 1814*

Kommentar:

Hallqvists överarbetning är bra, men helt omotiverat utesluta v 3, som i denna skapelsehymn är den som mest handlar om människan och fint uttrycker sambandet natur–nåd. Kanske har hon hesiterat för första radens "Du stadgat ordningen för tingen", som för vårt öra klingar statiskt, med associationer till "law and order". Men "ordningen" är i detta slags filosofiskt underbyggda skapelseteologi inte något statiskt utan innebär en inriktning av skapelsen mot ett mål, i enlighet med Guds plan. "Ordningen" är inte huvudordet i versen utan "gränsen" för prövningen och den felande "gränsen" för hoppet och sällheten. Jag har försökt framhäva poängen genom parallellställningen "En plan" – "en gräns".

Min ändring i v 2:1 är nödvändig om den nya melodiformen med en accentuerad not i första versraden skall användas.

Nuv. psalmbok nr 15:

- 1 Dig skall min själ sitt offer bära, O Fader, Skapare och Gud. Dig vill jag med mitt hjärta ära Och dig med mina läppars ljud, Med vördnad tänka på din nåd, Din makt, ditt underfulla råd.
- 2 Du liv och varelse har givit Åt allt i himmel och på jord. Ditt stora, milda namn du skrivit Så i naturen som ditt ord. I allt du dig förklarar har, O Skapare och Gud och Far.
- 3 Du stadgat ordningen för tingen, Du satt en gräns för prövningen, Men för vårt hopp, vår sällhet ingen, Ty du, o Gud, är kärleken. Du allt på fadershänder bär Och bönhör varje fromt begär.
- 4 Ej mörker mer mitt hjärta hindrar Att se och vörda dina fjät. Var stjärna, som på fästet tindrar, Är vittne om ditt majestät, Och minsta lilja på min stig Är, Gud, ett tröstfullt ord från dig.
- 5 Därför, o Fader i det höga, Jag i din hand mitt väl förtror. Jag vet ditt hulda fadersöga Ser ock den mask i stoffet bor. På glädjens eller sorgens stig, Du leder mig dock sist till dig.
- 6 O Herre, dig jag vill åkalla, När aftonstjärnan framgår skön. När morgondagens pärlor falla, Till dig jag höja skall min bön Och aldrig glömma dina bud, O Fader, Skapare och Gud.

Förslag 1985:

- 1 Dig skall min själ sitt offer bära, o Fader, Skapare och Gud.
Dig vill jag med mitt hjärta ära och dig med mina läppars ljud, med vördnad tänka på din nåd, din makt, ditt underfulla råd.
- 2 Du liv och varelse har givit åt allt i himmel och på jord.
Ditt stora, sköna namn du skrivit så i naturen som ditt ord.
Där är din storhet uppenbar, o Skapare och Gud och Far.
- 3 Ej mörker mer mitt hjärta hindrar att se och vörda dina spår.
Var stjärna som på fästet tindrar är vittne om vad du förmår, och minsta blomman på min stig den är ett ord av tröst från dig.
- 4 Jag lyfter blicken mot det höga, jag litar på ditt löftesord.
Du följer med ditt fadersöga det minsta kryp på denna jord.
På glädjens eller sorgens stig till slut du för mig hem till dig.
- 5 O Herre, dig jag vill åkalla när aftonstjärnan framgår skön.
När morgondagens pärlor falla jag möter dig med tack och bön.
Så lär mig hålla dina bud, o Fader, Skapare och Gud.

33 O Jesus Krist, som mänska blev

1937:40 O Jesu Krist, som mandom tog

- 1 O Jesus Krist, som mänska blev i rena jungfrulivet.
Det var din kärlek som dig drev – och oss blev hoppet givet.
Du såg vår synd och stora nöd och hotet om en evig död.
Helvetet stod oss öppet.
- 2 Men du beslöt förbarma dig och skynda till vår sida.
Oss ville satan dra till sig – du ville därom strida,
gav dig så här i världen ned och vann åt oss en evig fred genom din död och pina.
- 3 Du sade till oss: Kom till tro, jag er med Gud försonar.
Ja, du är Herren, mild och god, som oss i domen skonar.
Tror vi på dig och vad du sagt, finns här i världen ingen makt som oss från dig kan skilja.

4 Så är du nu vår broder kär,
 oss till stor pris och ära,
 och vill oss alltid vara när
 – vad kan vi mer begära?
 Vem älskar oss i samma mån?
 Vår broder är Guds ende Son.
 Vem kan oss nu fördärva?

5 Pris vare dig evinnerlig
 för allt din nåd har givit!
 Här är vi nu Guds barn med dig,
 sen du vår broder blivit.
 O mänska gläds, ge glädjen ljud,
 med allt Guds folk nu tacka Gud!
 Han är vår käre Fader.

Efter M. Luther?

O. Petri? L. Petri? 1526

J. O. Wallin 1816

A. Frostenson 1979, 1984

R. Holte 1982, 1985

Kommentar:

Till skillnad från nr 18 har vi här en av de verkligt stora reformationspsalmerna. Vare sig den direkt bygger på ett original av Luther eller bara är allmänt inspirerad av hans psalmdiktning återger den på ett levande och enkelt konstfullt sätt de centrala motiven i reformationsteologin. Det s. k. klassiska försoningsmotivet, för att använda biskop Gustaf Auléns benämning i hans internationellt ryktbara bok "Christus Victor", kommer här till klart uttryck: försoningen framställs som Kristi kamp mot och seger över fördärvets makter. I detta fall bör en revision söka sig så nära originalet som möjligt, förbi Adlerbeth-Wallins bearbetningar, och jag har faktiskt blivit förvånad över i hur stor utsträckning detta varit möjligt.

Frostenson har på några punkter haft goda idéer i sitt revisionsförsök, men som helhet är hans version klart undermålig både teologiskt och språkligt. Vad det sistnämnda beträffar vill jag framhålla att det svenska originalet (som jag här bifogar) är *helrimmat* – Frostensons associationer innebär en klar stilförsämring.

I v. 1 markerar originalet jungfrufödseln, som är en självklar del av reformationsteologin och därför bör tillföras psalmen igen. Frostenson har dock här följt Wallin, som kanske ändrat både p. g. a. pryderi (inför talet om moderlivet) och av språkliga skäl (det orena rimmet livet – bliva). Däremot kan inte "mandom tog" bibehållas, Frostensons lösning är här mycket bra. "Oss förestod" är språkligt tungt, jag föreslår "hotet om", som är språkligt smidigare och väl knyter samman med v. 2.

I v. 2 har Frostenson skjutit hela reformationsteologin i sank genom att operera bort det viktiga "strida" i 2:4 – och därmed det för psalmen helt avgörande klassiska försoningsmotivet. Tydligen befann han sig i rimnöd (annars är det ju inte alltid så noga med rimmen!), eftersom han hade fastnat för det i och för sig både teologiskt inadekvata och rytmiskt haltande "uthärda". Verben "uthärda" och "måste" förrycker den känsliga balansen i reformationsteologin mellan å ena sidan Kristus som driven av kärlek och förbarmande, å andra sidan utkorelsetanken som förutsätter ett fritt viljebeslut. Enligt originalet "lät" Kristus förbarma sig, jfr Wallin "täcktes", men Kristi vilja är ingalunda driven av någon necessitas (nödvändighet) så att han "måste" förbarma sig. – I linje med kampmotivet är enligt originalet freden något som Kristus aktivt "gjorde", redan försvagat i Wallins "beredde", helt avlägsnat i Frostensons "gav". Mitt förslag är "vann".

Ytterligare bör i v. 2 påtalas Wallins oacceptabla "mörkets makt", bibehållet av Frostenson. Man kan fråga sig varför Wallin behövde ersätta djävulen med en eufemism, när han hade behållit helvetet i 1:7. Originalets poäng är ju, att eftersom helvetet står öppet, är det risk att djävulen drar syndarna (ner) till sig. Genom att i stället tala om "mörkets makt" har Wallin fört samman två oförenliga bilder (vilket är ovanligt för honom!). "Mörkets makt" kan binda, fångsla, förslava, förblinda, men knappast "ta till sig" syndarna.

I v. 3 har Frostenson med rätta velat gå origi-

nalet närmare genom att avlägsna Wallins moralistiska förbehåll för rättfärdiggörelsen i 3:5–7. Däremot är det uppenbart att originalets ”vill oss skona” syftar på människans risk att bli förtäpad, i linje med hotet mot hennes frälsning i v. 1 och 2. ”Du från allt ont oss skonar” i Frostensons version innebär därför en förvanskning och dessutom en verklighetsförfalskning — för det är ju ingalunda fallet att den troende är befriad från allt ont som möter i livet. — Frostensons lösning av 3:5–7 förefaller mig mycket bra.

I v. 4 finner jag Frostensons nyinsatta ”tröst” oacceptabelt sentimentalt. I v. 5 slutligen är ”alla och envar” riktigt dåligt, och faktiskt inte nutids-svenska heller. Jag har sökt lösningar som ligger närmare originalets anda i båda fallen.

Originalen 1526:

O Jesu Christ som mandom togh/ j reena iomfru
liffue/ kerleken han tich ther til drogh/ wort hopp
wille tu bliffue/ tu sågh wår synd och stora nödh/
at oss stooth före en ewigh dödh/ heluetit stodh
oss öppet.

Thet lätst tu thå förbarma tich/ kunde thet ey
lenger lijdh/ at diäflen toogh oss så til sich/ ther
om wille tu strjdh/ gaff så tich här j werlden
nidh/ och gjorde oss en ewigh frijdh/ medh tinom
dödh och pino.

Och så sadhe tu oss thet til/ wij skulle haffua
troona/ ty tu äst bådhe godh och mil/ och wil oss
alla skona/ om wij sätie wor troo ther på/ ath thet
skal medh oss wara så/ som tu oss segher före.

Tu est worden wår brodher kär/ oss til stoor
prijs och äre/ och altjdh wil oss wara när/
hwadh kan man meer begiäre/? är thet oss icke
en stoor mon/ wår brodher är gudz eenda son/
hoo kan oss nw förderffua?

Prijs ware tich ewinnerligh/ som oss then nådh
bewiste ath wij äre gudz barn medh tich/ O käre
brodher Christe/ såå må nw hwar man wara
gladh/ och tacka gudh j allan stadh/ Han är wor
käre fadher.

Nuv. psalmbok nr 40:

- 1 O Jesu Krist, som mandom tog Att liv åt världen
giva, Din kärlek blott dig därtill drog, Vårt hopp du
ville bliva. Du såg vår synd och stora nöd: Oss
förestod en evig död, Och helvetet låg öppet.
- 2 Då täcktes du förbarma dig Och kunde icke lida, Att
mörkrets makt oss tog till sig; Du ville för oss strida.
Du kom till oss i världen ned, Beredde oss en evig
fred Med dinom död och pina.
- 3 Därjämte sade du oss till, Att då vi hava trona, Gud
all vår synd förlåta vill Och oss för straffet skona. Vi
oss förlåta däruppå, När vi med lydigt sinne gå Den
väg du föreskrivit.
- 4 Vår broder nu du vorden är, Oss till stor fröjd och
ära. Du vill oss alltid vara när Och oss allt gott
beskära. Vad rör oss världens hot och hån? Vår
broder är Guds ende Son, Ho kan oss nu fördärva?
- 5 Pris vare dig evinnerlig, Som oss din nåd beviste! Vi
äro nu Guds barn med dig, O Herre Jesu Kriste. Så
må nu var man vara glad Och prisa Gud i allan stad:
Han är vår käre Fader.

Förslag 1985:

- 1 O Jesus Krist, som mänska blev
att liv åt världen giva.
Det var din kärlek som dig drev.
Vårt hopp du ville bliva.
Du såg vår synd och stora nöd.
Oss förestod en evig död.
Helvetet låg där öppet.
- 2 Då måste du förbarma dig.
Du kunde ej uthärda
att mörkrets makt oss tog till sig,
fast vi var döden värda.
Du kom till oss i världen ned
och gav åt oss en evig fred
genom din död och pina.
- 3 Du sade till oss: Kom i tro.
Du från allt ont oss skonar.
Ty du är både mild och god,
du oss med Gud försonat.

Tror vi på dig och vad du sagt,
finns här i världen ingen makt
som oss från dig kan skilja.

4 Så är du nu vår broder kär
oss till stor fröjd och ära,
och varje dag du hos oss är.
Vad kan vi mer begära?
Finns någon bättre tröst att få?
Vår broder är Guds ende son.
Vem kan oss nu fördärva?

5 Pris vare dig evinnerlig!
Det var din nåd som gjorde
oss till Guds barn och ett med dig,
o Kristus, du vår broder.
Så gläds nu alla och envar
och prisa Gud för vad han gav.
Han är vår käre Fader.

50 Kom, Skaparande, Herre god

1937:133 Kom, Helge Ande, Herre god

Veni, creator Spiritus,
mentes tuorum visita,
imple superna gratia,
quae tu creasti, pectora.

Qui diceris Paraclitus,
donum Dei altissimi,
fons vivus, ignis, caritas
et spiritalis unctio.

Tu septiformis munere,
dextrae Dei tu digitus,
tu rite promissum Patris
sermone ditans guttura.

Accende lumen sensibus,
infunde amorem cordibus,
infirmi nostri corporis
virtute firmans perpeti.

Hostem repellas longius
pacemque dones protinus,
ductore sic te praevio
vitemus omne noxium.

Per te sciamus da Patrem
noscamus atque Filium,
te utriusque Spiritum
credamus omni tempore.

1 Kom, Skaparande, Herre god!
Besök vårt hjärta, ge oss mod.
Lys upp vårt mörker, hoppet stärk!
Du känner oss, vi är ditt verk.

2 Du själv den Högstes gåva är
och Tröstaren det namn du bär.
I själens torka du oss bliv
den nådens brunn som flödar liv.

3 O kärlek, fridens starka band,
Guds eld som sinnen slår i brand,
vårt hårda hjärta du bevek
att öva kärlek utan svek.

4 En mångfald gåvor du oss ger.
I dem vi klart Guds tecken ser.
Du lär med skilda tungors ljud
all jordens folk att prisa Gud.

5 Vår fiende ifrån oss driv.
Kom med din frid, hos oss förbliv.
Behåll oss till vår sista stund
i nådens saliga förbund.

6 Själv Gud, från Gud du utgått har.
Du lär oss känna Gud, vår Far,
och bär om Sonen glädjebud.
Dig ärar vi, treenig Gud!

Latinsk text 800-t. Veni creator Spiritus
M. Luther 1524
O. Petri? 1536
J. O. Wallin 1816
R. Holte 1985
(försl. 1985 A. Frostenson)

Kommentar:

Av samtliga latinska hymner är nog *Veni Creator Spiritus* den som brukats längst och flitigast i svensk tradition. Förslaget anger Rhabanus Maurus som författare, men katolska hymnforskare anser författaruppgiften osäker. Original-

texten utmärks av ett rikt bildspråk för att skildra Anden och dess gåvor. Luther upptog den i den reformatoriska psalmskatten och gav en ganska texttrogen översättning. De svenska översättningarna har handskats relativt fritt med materialet, och Wallin, som ogillade alltför stor anhopning av bilder, rensade psalmen från en del bildmaterial, men resultatet (nr 133 i 1937 års psalmbok) blev något blekt. Frostenson har sökt hämta fram en del material ur originaltexten och ur Luthers översättning, men resultatet är långt ifrån övertygande. Framför allt gör det hela ett splittrat intryck, bilder blandas friskt och styckas upp på olika verser. Uppenbar bildkollision, och dessutom språkligt otillfredsställande, är 2:3–4: "Guds eld och nådens brunn, vars djup allt liv, all kärlek strömmar ur." I v 3 förekommer Frostensons älsklingsformulering "kärlek utan ... krav", ett tämligen barockt inslag i en översättning av en medeltida hymn. 1:3 "Du från begynnelsen var med" är språkligt valhänt och teologiskt oklart. Frostenson åsyftar tydligen att återge Luthers formulering att Skaparanden från begynnelsen känner sina verk (originalet har bara "som du skapat"), men Frostensons text ger snarare intrycket att Anden själv har kommit till "i begynnelsen" och alltså tillhör skapelsen. — När vi vant oss vid en helrimmad version av denna hymn ter sig Frostensons vacklan mellan rim och assonanser besvärande.

I min bearbetning har jag försökt systematisera bildmaterialet och hålla samman olika motivkretsar inom de olika verserna. Så har ljusbilden från v 4 förts till v 1, nåden från v 1 förts samman med det levande vattnet i v 2. Bilderna för kärlek har från vv 2 och 4 sammanförts till v 3 och utökats med den bibliska bilden av kärlekens band. Originalets v 3 (där bilden av "fingret på Guds högra hand" utgått och ersatts med "Guds tecken", f. ö. Frostensons uppslag) motsvarar bearbetningens v 4. Vv 5 och 6 kommer ganska nära originalet. Jag har på några punkter återgått till Wallins formuleringar.

Nuv. psalmbok nr 133:

- 1 Kom, Helge Ande, Herre god, Besök vårt hjärta, giv oss mod, Förläna oss din helga nåd (:,:) Och var med oss i råd och dåd.
- 2 Den sanne tröstaren du är, Så kom och var oss alltid när. De hårda hjärtan själv bevek (:,:) Att öva kärlek utan svek.
- 3 Ditt ljus tänd i vårt mörka sinn, Giv tro och hopp i hjärtat in Och allt vad här oss fela må (:,:) Låt oss av dina nåde få.
- 4 I dina gåvor tusenfald, Du är Guds högra hand utvald. Du lär med skilda tungors ljud (:,:) All jordens folk att prisä Gud.
- 5 Vår fiende ifrån oss driv Och själv med friden när oss bliv. Bevara oss till sista stund (:,:) I nådens saliga förbund.
- 6 Gud Fader du oss känna lär Och vittnesbörd om Sonen bär. Till Gud du visar vägen bäst, (:,:) Du som av Gud utgången äst.
- 7 Gud Fader och hans ende Son Ske pris för himlagåvors lån, Som genom Andens nåd vi få. (:,:) O Gud, vår suckan ej försmå.

Förslag 1985:

- 1 Kom, Skaparande, Herre god. Besök vårt hjärta, ge oss mod. Du från begynnelsen var med. Vad vi behöver bäst, du ger.
- 2 Du själv den Högstes gåva är, och namnet Tröstaren du bär; Guds eld och nådens brunn, vars djup allt liv, all kärlek strömmar ur.
- 3 Låt hårda hjärtan fyllas av en kärlek utan svek och krav. Du all vår svaghet känner väl. Så stärk oss nu till kropp och själ.
- 4 Du många gåvor åt oss ger och låter oss Guds tecken se,

och genom dig när Faderns ord
till alla folkslag på vår jord.

- 5 Vår fiende ifrån oss driv
och med din frid hos oss förbliv.
Ge ljus, att vi din ledning ser,
och hjälp att inget ont oss sker.
- 6 Vår Fader vi lovsjunger här,
* och Sonen som uppstånden är,
och dig, vår tröstare, vårt ljus,
i dag och bortom tidens slut.

- 5 Evige Fader,
evig är din strålgång,
evigt är ljuset från Betlehem.
Här över barnet
evig lyser glorian.
O kom och tillbed Herren . . .

Latinsk text: *Adeste fideles*

J. Wader 1746, v 5 E. J. Borderies 1822

Eva Norberg 1974, 1984

(Smärre ändringsförslag R. Holte 1985)

122 Dagen är kommen

Försl. 1985: Nu dagen är kommen

- 1 Dagen är kommen,
kärlek triumferar.
Kom, låt oss skynda till Betlehem.
Hälsad av änglar
Kristus fötts på jorden.
O kom och tillbed Herren,
o kom och tillbed Herren,
o kom och tillbed Herren
Jesus Krist!
- 2 Gud av Gud Fader,
ljus av ljusens källa,
Människoson av Maria född.
Fadern sin kärlek
för all världen visar.
O kom och tillbed Herren . . .
- 3 Ordet blev mänska,
bodde mitt ibland oss.
Jesus, Guds frälsning, så är hans namn.
Sonen sig härlig
för all världen visar.
O kom och tillbed Herren . . .
- 4 Sjung halleluja,
sjung, ni änglaskaror,
sjung, alla helgon, sjung jordens folk.
Lov, tack och ära
vare Gud i höjden!
O kom och tillbed Herren . . .

Kommentar:

Eva Norbergs version av den populära och sångbara "Adeste fideles" är i stort sett bra, men den behöver överses, främst för att avlägsna en del rytmiska ojämnheter. Särskilt behöver *omkvädet* göras mer rytmiskt distinkt — jämför originalets mönstergillt klara *venūe adorāmus*, liksom engelskans *o come, let us adore Him*. Eva Norberg har valt frasen *o kom, låt oss tillbedja*. Denna fras har den naturliga språkrhythmen ˘˘˘˘˘˘˘˘, men den pressas nu in i metern ˘˘˘˘˘˘˘. Rent språkligt är det också tröttande med upprepningen "kom, låt oss" ideligen. Det rör sig ju om en nästan pedantisk omskrivning av första person pluralis konjunktiv. Ett enkelt imperativ är klart att föredra, särskilt när det, som här, kommer i förlängningen av den första uppmaningen i v 1:3 "Kom, låt oss skynda . . .". Mitt eget förslag innebär att originalets hela omkvädestext "Venite adoramus Dominum" blir vad som tre gånger upprepas, varefter man kompletterar med "Jesus Krist". — Andra rytmiska ojämnheter är "Så Gud sin . . ." i 2:4 och 3:4. Mina ändringsförslag, i 2:4 "Fadern" och i 3:4 "Sonen" går innehållsligt väl in i sina resp. sammanhang. — Slutligen föreslår jag att upptakten i v 1 stryks helt, den behövs för latinets inledningsord *Adeste* men är helt omotiverad med den svenska text som här valts, för det inledande "Nu" är ett helt onödigt utfyllnadsord. Stryks det får alla verser start direkt på den accentuerade halvnoten.

Innehållsligt reagerar jag mot 1:4 "Krist är född till jorden". Kortformen "Krist" är svår att

acceptera när ordet förekommer ensamt, och prepositionen "till" är egendomlig. Vill man markera rörelseriktning från himlen till jorden är "Kristus" fel ord. Kristus är inte en himmelsk titel utan benämning på ett högt jordiskt uppdrag. Det är inte heller ett "namn"; således fel använt också i 3:3. Hela 3:1–3 behöver ändras, även från rytmisk synpunkt, och det är bättre att anpassa 3:1–2 till nyöversättningen i NT 1981.

Förslag 1985:

- 1 Nu dagen är kommen,
kärlek triumferar.
Kom, låt oss skynda till Betlehem.
Hälsad av änglar
Krist är född till jorden.
 O kom, låt oss tillbedja,
 o kom, låt oss tillbedja,
 o kom, låt oss tillbedja
 vår Herre Krist.
- 2 Gud av Gud Fader,
ljus av ljusens källa,
Människoson av Maria född.
Så Gud sin kärlek
för all världen visar.
 O kom, låt oss tillbedja . . .
- 3 Ordet blev kött och
tog sin boning bland oss,
kom till vår jord. Kristus är hans namn.
Så Gud sig härlig
för all världen visar.
 O kom, låt oss tillbedja . . .
- 4 Sjung halleluja,
sjung, ni änglaskaror,
sjung, alla helgon, sjung jordens folk!
Lov, tack och ära
vare Gud i höjden!
 O kom, låt oss tillbedja . . .
- 5 Evige Fader,
evig är din strålgång,
evigt är ljuset från Betlehem.
Här över barnet
evig lyser glorian.
 O kom, låt oss tillbedja . . .

243 Vi kristna bör tro och besinna

1937:317 Oss kristna bör tro och besinna

- 1 Vi kristna bör tro och besinna
vad Kristus så nådigt har lärt,
då han oss här ville påminna
hur litet allt världsligt är värt.
Ty den som vill himmelen söka
kan ej blott det jordiska öka
och fästa sitt hjärta därvid.
- 2 Att tjäna två herrar tillika,
så skilda som mammon och Gud,
det kan ingen utan att svika
och vanvärda enderas bud.
O människa, välj till ditt bästa
vid vilken du tänker dig fästa
och giv honom hela din tro!
- 3 Sörj inte bekymrat för livet,
nog får du ditt dagliga bröd.
Det blir, som allt annat, dig givet:
Gud ser ditt behov och din nöd.
Se, Skaparen fåglarna föder
fast aldrig de sår eller skördar.
Är du ej förmera än de?
- 4 De fagrade liljor vi finner
där sommarens äng ligger grön.
De arbetar inte och spinner,
och dock deras dräkt är så skön
att Salomo, fast han var mäktig,
ej hade en klädnad så präktig
som de i sin blomningstid bär.
- 5 Vår Gud minsta grässtrå så kläder,
och ändå det varar så kort.
Dess friskhet och grönska oss gläder,
men snart är det vissnat och torrt.
Nu sluta att ängslas och klaga,
var ej i er tillit så svaga:
Gud har ej sin skapelse glömt.
- 6 Så flyr jag bekymren och sorgen
och lämnar mig, Fader, till dig.
Den dag som du ger mig i morgon
får själv bära omsorg om sig.
O Kärlek och Nåd utan like,
först vill jag nu söka ditt rike.
Allt annat du också mig ger.

H. Spegel 1686
 J. O. Wallin 1816
 A. Frostenson 1978
 R. Holte 1985

Kommentar:

Spegel är den svenska ortodoxins finaste och originellaste psalmdiktare. Frostenson har enligt min mening haft en riktig intention när han sökt gå närmare Spegels original förbi Wallins överarbetning och ändå ta tillvara Wallins bästa idéer. För att komma originalets friska och naturliga språk närmare kan det vara rimligt att släppa rimtvånget för sista versraden, och att även acceptera ett och annat orent rim (rimmet sorgen – morgon i min version av sista versen finns i psalmens originalversion). Rena assonanser som svaghet – Fader (Frostenson v 5) hör dock inte hemma i Spegels stil, och skimmer – spinner i v 4 är alltför frostensonskt. V 2 verkar ganska tafflig i Frostensons version, och det är obegripligt att han släpper det originella ”vanvårda”, ett uttryck som träffar djupt in i den moderna tidens slit- och slängkultur och miljöförstöring. Att ”bryta” ett bud – ja, det är ju det gamla vanliga uttryckssättet som vi bara slött går förbi utan att väckas till eftertanke på samma sätt som när det talas om att ”vanvårda” ett bud. – Så vitt jag kan förstå är det språkligt felaktigt med ”ängslas för i morgon”, v 6, och även ”bekymra dig inte för livet” är i varje fall missvisande (v 3).

Nuv. psalmbok nr 317:

- 1 Oss kristna bör tro och besinna Vad Kristus så nådigt har lärt, Då han oss här ville påminna, Hur litet allt världsligt är värt. Ty den kan ej himmelen söka, Som blott vill det jordiska öka Och blott har det timliga kärt.
- 2 Att tjäna två herrar tillika, Så skilda som Mamon och Gud, Det kan ingen utan att svika Och vanvårda enderas bud. O människa, välj till ditt bästa, Vid vilken du tänker dig fästa, Och honom ditt hjärta tilljud.

3 Misströstande sörj ej för livet, Nog får du ditt dagliga bröd. Det är dig av Skaparen givet, Han ser ditt behov och din nöd. Han kan sina tjänare pröva, Men aldrig skall han dem beröva Sitt bistånd, sitt huldrika stöd.

4 Dig hela naturen må lära För misstron att blygas med skäl. Ej fåglarna så eller skära, Men Herren försörjer dem väl. Du mera än dessa ju skattas, O skulle han låta dig fattas Din nödortf, bekymrade själ?

5 Se, lijorna kunna ej spinna, Dock livar dem himmelns fläkt. Vad färger och fågning vi finna I all deras talrika släkt! Själv Salomo, lycklig och mäktig, Bar icke en klädnad så präktig Som deras förtjusande dräkt.

6 Om Gud nu så gräset bekläder, Som blomstrar på marken så kort, I dag med sin vällykt oss gläder, I morgon är vissnat och torrt, Hur kunna dig världssorger smärta? Ack, skulle, o klenrogna hjärta, Den Allgode glömma dig bort?

7 Dig trogen i plikterna skicka; Spörj ej efter hedningars sed: Vad skola vi äta och dricka, Vad skola vi kläda oss med? Gud lovar för detta att sörja: Med hopp kan du arbetet börja, Med frid kan du lägga dig ned.

8 Så lämna all otidig möda Och var ej en fåfångans träl. Sörj icke för kläder och föda, Men sörj för din fattiga själ. Sök ivrigt och flitigt Guds rike Och hugna din torftiga like, Så får du det övriga väl.

Förslag 1985:

- 1 Vi kristna bör tro och besinna vad Kristus så nådigt har lärt, då han oss här ville påminna hur litet allt världsligt är värt. Ty den kan ej himmelen söka som blott vill det jordiska öka och fäster sitt hjärta därvid.
- 2 Att tjäna två herrar tillika, så skilda som mammon och Gud, det kan ingen utan att svika och bryta mot enderas bud.

- Ty om man vill älska den ena
så kan man den andra ej tjäna,
men glömmet, föraktar hans ord.
- 3 Bekymra dig inte för livet,
nog får du ditt dagliga bröd.
Det är dig av Skaparen givet,
han ser ditt behov och din nöd.
Se fåglarna får ju sin föda
fast aldrig de sår eller skördar.
Är du ej förmera än de?
- 4 Se liljorna, se deras skimmer
om våren när marken är grön.
De arbetar inte och spinner,
en dräkt har de ändå så skön
att Salomo, fast han var mäktig,
ej hade en klädnad så präktig
som de i sin blomningstid bär.
- 5 Vår Gud ger åt gräset dess kläder.
Det växer och varar så kort.
I dag med sin doft det oss gläder,
i morgon så vissnar det bort.
Hur kan du i klenetro och svaghet
då tro du är glömd av din Fader,
som kände han inte din nöd.
- 6 Så ängslas då ej för i morgon.
Var dag av sin plåga har nog.
Nej, öppna ditt hjärta för honom
som bland oss sin boning här tog.
Om före allt annat du söker
hans rike, skall allt du behöver
dig skänkas, och mera därtill.

251 Var jag går i skogar, berg och dalar

- 1 Var jag går i skogar, berg och dalar,
följer mig en vän, jag hör hans röst.
Han osynlig är men till mig talar,
talar stundom varning, stundom tröst.
Han, min Herde, gick för mig i döden,
men han lever i all evighet.
/: Han de sina följer, vårdar, föder
med oändlig trofasthet.:/

2 Allt vad jag på färden kan behöva,
allt för evigt har jag i min vän.
Allt som här mitt hjärta kan bedröva
känner han och tröstar mig igen.
När långt borta tycks mig vännen kära,
jag då minns hans ord: En liten tid,
/: sen en tid igen, och jag är nära,
då blir åter fröjd och frid.:/

3 När på Tomas Segerfursten tänker,
ser att tyngd och tvivlande han går,
skyndar han och honom nåden skänker,
visar märkena av sina sår.
Tomas påminns då om Jesu plåga,
ser i tron sin Herres marterskrud,
/: ropar, fylld av bön och kärleks låga:
O min Herre och min Gud!:/

4 Endast du, Uppståndne, kan mig frälsa,
endast du är med mig var jag går.
Dina sår är läkedom och hälsa.
Fäst min tro vid dig, att hem jag når.
Genom liv och död du, Herre, led mig.
Låt mig uppstå, klädd i renhets skrud.
/: Frälst och salig jag då evigt ser dig:
o min Herre och min Gud!:/

C. O. Rosenius 1847

V 3 Herrnhutisk förf. 1806

R. Holte 1985

Kommentar:

Flera av de gamla väckelsesångerna tycks uppleva en renässans. "Var jag går" lever väl mycket på den lättsjungna folkviseaktiga melodin, och på själva anslaget med vandringen i det svenska skogslandskapet. Men när man nu ser över så många äldre psalmer både innehållsligt och språkligt, inte är det väl då något helgerån att försöka arbeta också med dessa texter för att få fram en version som lättare kan vinna nya sångare? Jag har frågat flera av mina frikyrkliga vänner, och de har alla betygat att de finner Rosenius' originaltext till den här psalmen på många punkter omöjlig. Ömtåligast är tredje och fjärde versernas herrnhutiska sårmyстик. Jag har sökt att konsekvent hålla fast vid bilden av den Upp-

ståndne som visar sina sårmärken för Tomas tvivlaren och har därmed behållit själva grund-idén men sökt befria den från sentimentalitet och konkurrerande bildmaterial. Jag har bl. a. också avlägsnat motsättningen mellan att vännen ständigt följer sångaren i v 1 men ofta försvinner enligt v 2, liksom mellan skogslandskapet i v 1 och öknen i v 4.

Förslag 1985:

- 1 Var jag går i skogar, berg och dalar,
följer mig en vän, jag hör hans röst.
Väl osynlig är han, men han talar,
talar stundom varning, stundom tröst.
Det är Herden god. Väl var han döder,
men han lever i all evighet.
/: Sina får han följer, vårdar, föder
med osäglich trofasthet. :/
- 2 Allt vad vi till evig tid behöva,
allt för evigt har jag i min vän.
Allt som här mitt hjärta kan bedröva
känner han och hjälper det igen.
Väl försvinner ofta vännen kära,
men han sade själv: En liten tid,
/: sen en tid igen, och jag är nära,
då blir åter fröjd och frid. :/
- 3 När på Tomas Segerfurstens tänker,
ser att tyngd och tvivlande han går,
skyndar han och honom nåden skänker
att få se och röra vid hans sår.
Tomas, rörd av Jesu varma hjärta,
övervunnen av hans marterskrud,
/: ropar, fylld av fröjd och kärlekssmärta:
O min Herre och min Gud!:/
- 4 Följ mig, huldaste, uppstungna hjärta,
på den väg jag genom öknen går!
Låt min tro, i glädje och i smärta,
kunna vila städs vid dina sår!
Låt mig somna i ditt hulda sköte,
låt mig uppstå, klädd uti din skrud,
/: frälst och salig ropa vid ditt möte:
O min Herre och min Gud!:/

325 Eja, mitt hjärta så innerligt sig gläder

Försl. 1985 I hoppet sig min frälsta själ förmöjer
(=1937:599)

1937:598 Eja, mitt hjärta, hur innerlig är fröjden

- 1 Eja, mitt hjärta så innerligt
sig gläder.
I ljus förtröstan jag Herren Krist
tillbeder.
Med fröjd jag tänker:
nu dödens länker
är sönderbrutna, och Kristus skänker
mig livet.
- 2 Min hela tro jag till Jesus Krist
vill sätta.
Hans ord är sant, och hans väg är visst
den rätta.
Dig vill jag ära,
min Jesus kära,
du kungars kung! Må allt folk dig bära
sin hyllning.
- 3 När synden mig i ett sorgfullt mod
försänker,
i tron på Frälsarens dyra blod
jag tänker:
det blodet renar
närhelst jag felar,
mitt sorgsna hjärta det ensamt helar
och stärker.
- 4 Ej kan mig dödens och satans makt
bedröva.
Min Jesus har dem all deras kraft
berövat.
När jag insomnar,
han mig omfamnar
och för mig hem till den trygga hamnen,
i glädjen.
- 5 Liksom en fågel vid ljusan dag
sig gläder,
så glad i sällhetens rike jag
inträder.
Vid änglasången
och harpoklangen
den sista dagen jag ser uppgången
för evigt.

- 6 Jag då med klarare glans än guld,
än solen,
skall stråla, salig och ärofull,
för tronen.
Den gode Guden
som skänkt mig skruden
med sig för evigt den kära bruden
förenar.
- 7 En evig, jublande högtidsfröjd
det bliver
som fridens furste i himlens höjd
mig giver,
där Jesu vänner
med palm i händer
lovsjunger Lammet, som förut känner
de sina.
- 8 Eja, jag fröjdas att mot den dag
det lider,
då allt skall komma så väl i lag
omsider.
Allt mitt elände
får salig ände,
ty Herren Kristus skall sorgen vända
i glädje.
- 9 Håll mig beredd, Herre Jesus Krist,
att vänta
din uppenbarelse, när du sist
vill hämta
ur tåredalen
från jordekvalen
din brud till eviga fröjdesalen.
Ja amen.

Ellen Andersdatter 1639

O. Forsselius 1668

J. O. Wallin 1819

Anonym bearb. 1896, 1911

R. Holte 1985

Kommentar:

I äldre tid är det nästan unikt med en kvinnlig psalmförfattare. Man frågar dig då varför Ellen Andersdatters underbara psalm, med dess enkla friska skönhet, av psalmkommittén presenteras i två mycket hårda bearbetningar av karlar!? Var-

för lät man inte den annars så flitiga Britt G. Hallqvist försöka? Olov Hartmans bearbetning, nr 642, är mycket hartmansk, med alla hans goda kvalitéter, och kan stå i psalmboken som en lödig originalpsalm av Hartman. NB under förutsättning att man jämte den ger utrymme för en version som så nära som möjligt söker träffa egenarten i EA:s originaltext, väl bevarad i den äldsta svenska översättningen. I stället har man valt att bevara den stilistiskt konstlade och teologiskt förvanskade Wallinversionen. *Det är närmast skandalöst.* Wallins starkt nyplatoniskt färgade evighetslängtan är väl representerad i psalmboken i flera av Wallins originalpsalmer. Det finns då inget rimligt skäl att godta hans teologiska förvanskning av den klassiska luthersk-ortodoxa fromheten i EAs psalm. Medan det t. ex. hos Wallin är "min frälsta stjär" som "förmöjer sig" (hemska uttryck!), talar EA ingentans om "själen", däremot om uppståndelsekroppen. "Min krop skal skina fast ärefull för stolen" heter det i originalets v 10:3 – hos Wallin blir detta till "min själ (!) skall skina ärofull för stolen" – tyckte inte W det blev konstigt att sedan ikläda själen en skrud!? I sin i och för sig berättigade önskan att förkorta psalmen har W vidare utelämnat viktiga teologiska motiv, såsom betonandet av tron/förtröstan, syndasorgen, och, inte minst, det i äldre luthersk teologi så viktiga s. k. klassiska försoningsmotivet, med Kristi kamp mot och seger över fördärvsmakterna. Det motivet finns i EA:s v 9, en verklig nyckelvers i originalpsalmen, där texten definitivt vänds över i eskatologisk riktning:

Ej kan mig döden och satans magt bedröfwa,
min Jesus hafwer them all sin kraft beröfwat:
När jag insomnar, Han mig omfamnar,
Och för mig til then trygga hamnen, i glädjen.

Motivet har hos W reducerats till "himlaarvet han åt mig har vunnit", 2:2. Men även i 1937:598 har texten alldeles i onödan förändrats. Dvs. man ansåg det tydligen nödvändigt med rena rim, men sådana kunde inte vinnas utan att man konstrade till texten: "Mig icke dödens och sa-

tans makt Skall fälla. Hans dom, som båda har nederlagt, Skall gälla." Psalmens inledningsrad är av liknande skäl tillkonstrad i 1937:598. Originalet uttrycker sig språkligt rakt:

Eja! mit hjerta rätt innerlig
sig frögdar,
med lust och glädje så hjertelig
i högden,
när jag betänker,
at dödsens länker
the äro brutne, och lifwet skänkes
af nåde.

För att bättra rimmet har 1937:598 gjort "hjärta" till vokativ, kopplade med två patetiska "hur . . .", "vad . . .": "Eja, mitt hjärta, hur innerlig är fröjden, vad lust och glädje förunnas mig av höjden." Själv har jag sökt en annan lösning genom att koppla inledningsraden med tillbedjansmotivet ur originalets v 2, som jag inte i övrigt tagit med. — En nästan komisk detalj finns i versen om syndasorgen (598:7). Man brer på ordentligt med kvinnlig (?) sötma: Jesu blod kan "hjärtats sår som en balsam lena, så ljuvligt". Originalet säger dock något helt annat nämligen: "Min hjertans qwida kan det förmäna så kraftigt" (jfr min v 3: "stärker").

Redan 1937 har man tydligen, trots det starka Wallin-beroendet, känt otillfredsställelse med Wallin-versionen av denna psalm, eftersom man vid dess sida ställt 598, med alla originalets verser bevarade, men i delvis mindre lyckad bearbetning. Psalmens längd har dock gjort, att huvudsakligen de inledande och avslutande verserna använts; ville man sjunga en hel psalm har Wallin-versionen troligen segrat. Själv har jag gått en medelväg, återinfört teologiskt viktiga verser om tron, syndasorgen och fördärvsmakterna (2–4) men i övrigt i huvudsak följt Wallins urval av verser. W har ju även haft en del goda idéer (delvis övertagna i 598), och dem har jag behållit, inkl. hans sammankoppling av fågelns sång "vid ljusan dag" med inträdet i evigheten (599:3=min v. 5). Wallins *hårda förändring av versmåttet* till strikt jambisk meter har jag *inte* accepterat — det gör bara psalmen mer svår-sjungen till den vackra melodin.

Nuv. psalmbok nr 598:

- 1 Eja, mitt hjärta, hur innerlig Är fröjden, Vad lust och glädje förunnas mig Av höjden, Då jag betänker, Att dödens länker Har Kristus brutit och livet skänker Av nåde!
- 2 Med högsta lust jag min Herre Krist Tillbeder, Som mig min salighets krona visst Bereder. Han nåd mig giver Och trofast bliver; All nöd han fjärran ifrån mig driver För evigt.
- 3 Liksom en fågel vid ljusan dag Sig gläder, Så av Guds härlighet fröjdas jag Och kväder: Ditt folk dig äre, O Jesu käre, Och alla konungar dig hembäre Sin hyllning.
- 6 Jag all min lit uppå Jesus Krist Vill sätta. I trons förbidan jag väntar visst Med rätta, Att mitt elände Skall få god ände Och jag få glömma all nöd jag kände I tiden.
- 7 När synden gör mig ett sorgfullt mod Och kränker, I tron på Frälsarens dyra blod Jag tänker: Det kan allena Från synden rena Och hjärtats sår som en balsam lena, Så ljuvligt.
- 8 Mig icke dödens och satans makt Skall fälla. Hans dom, som båda har nederlagt, Skall gälla. När jag insomnar, Han mig omfamnar, Av honom buren jag säkert hamnar I friden.
- 9 Ack, där jag klarare då än gull, Än solen Skall skina, salig och fröjdefull, För stolen. Den gode Guden Mig skänker skruden, Som han har lovat att giva bruden Den kära.
- 12 En stor, oändelig högtidsfröjd Det bliver, Som fridens Furste i himlens höjd Mig giver, Där Jesu vänner Med palm i händer Lovsjunga Lammet, som noga känner De sina.
- 13 Eja, jag fröjdas, att mot den dag Det lider, Då allt skall komma så väl i lag Omsider. Min Jesus vände Allt mitt elände I fröjd och salighet utan ände Rätt snarligt.
- 14 Beredd mig håll, Herre Jesu Krist, Att vänta Din uppenbarelse, när du sist Vill hämta Från jämmerdalen Och jordekvalen Din brud till eviga bröllops-salen. Ja amen.

*Förslag 1985**=nuv. psalmbok nr 599:*

- 1 I hoppet sig min frälsta själ
förmöjer,
i tron jag till ett evigt väl
mig höjer;
ty jag betänker
att dödens länker
har Kristus brutit och mig livet skänker.
- 2 Med honom salighetens stig
jag funnit,
och himlaarvet han åt mig
har vunnit.
När jag insomnar,
han mig omfamnar,
och på hans armar jag i himlen hamnar.
- 3 Som fågelen vid ljusan dag
sig gläder,
så glad i ljusets rike jag
inträder.
Vid änglasången
och harpoklangen
jag skådar evighetens dag uppgången.
- 4 Och högre, klarare än gull,
än solen
min själ skall skina ärofull
för stolen.
Den gode Guden
iklärr mig skruden,
som själv han lovat åt den kära bruden.
- 5 En evig, oförgänglig fröjd
det bliver,
som fridens Gud i himlens höjd
mig giver,
där Jesu vänner
med palm i händer
lovsjunga Lammet, som de sina känner.
- 6 Ack, att jag dit ur sorg och strid
må komma,
där Gud församlar i sin frid
de fromma!
Min Jesus vände
snart mitt elände
i fröjd och salighet förutan ände.

- 7 Beredd håll mig, o Jesus Krist,
att vänta
din ljuva ankomst, när du sist
vill hämta
ur fåredalen,
från jordekvalen
din brud till dig i ljusa fröjdesalen.

326 Ditt frälsta folk skall sjungaFörsl. 1985 Upp, psaltare och harpa
1937:1 Upp, psaltare och harpa

- 1 Ditt frälsta folk skall sjunga
och bära fram för dig, o Gud,
med hjärta och med tunga
sin lovpsalm och sitt böneljud.
Ditt ord i våra bygder
må rikeligen bo
och bära frukt i dygder,
gudaktighet och tro.
Som havets sand otaligt
ditt folk föröke sig
och heligt och lycksaligt
i evighet lovsjunge dig.
- 2 Så kom i helig prydnad,
Guds eget folk, du Kristi brud.
I oskuld och i lydnad
möt här din Herre och din Gud.
Han är din brudgum bliven
att frälsa dig från fall
och är för dig utgiven,
att han dig helga skall.
I trohet och i renhet
giv hjärtat med din hand,
och vårda andens enhet
med kärlekens och fridens band.
- 3 Ej evigt är du vorden
i dessa Kedars hyddor fäst:
en liten tid på jorden
du går, en främling och en gäst.
Var trogen, o var trägen
i lov och bönesång,
så bliver himlavägen
ej villsam eller lång.

De frommas samljud tvingar
till tystnad kvalens röst.
När Davids harpa klingar,
det stormar ej i Sauls bröst.

- 4 Men glad som Mose skådar
från öknens sand, från mödans ban
det land som Herren bådär
på andra sidan av Jordan,
så själen sig förnöjer
av salighetens hopp
och tjust från jorden höjer
sin blick till himlen opp.
I tron hon ser och smakar
hur ljuvlig Herren är.
Hon vid hans ankomst vakar
och Gud en evig lovsång bär.

J. O. Wallin 1816
R. Holte 1985

Kommentar:

Med "Upp, psaltare och harpa" skapade Wallin en ståtlig ingångsportal till 1819 års psalmbok, och psalmen behöll sin ställning som nr 1 också i 1937 års psalmbok. Psalmen är ett av Wallins allra originellaste och finaste diktverk, men inledningsversen ger mer intryck av en litterär ingress till *psalmboken* än av en psalm med funktion i en gudstjänst. Versen förfelar sin verkan när psalmen inte längre placeras som nr 1. Inledningsversen och verserna 2 och 6 upplever vi nog – med vår förändrade litterära smak – som retoriskt svulstiga. De lödigaste verserna i psalmen är 3, 4, 5. Där finns de odödliga orden om hur Davids harpa dämpar stormarna i Sauls bröst, och det fina användandet av Moses skådande på avstånd av det förlovade landet.

Det är därför ett dåligt förslag att av psalmen behålla enbart verserna 1 och 7, för då stryker man de värdefullaste partierna av psalmen. Mitt förslag innebär i stället att vers 7 omplaceras till inledningsvers, följd av verserna 3, 4 och 5. Detta arrangemang har påkallat några mindre ingrepp, framför allt för att den nya psalmen skall få en lämplig ingress och en bra avslutning.

Inledningsraden i den nya vers 1 börjar med "Ditt frälsta folk", jfr originalets 1:12 "återlösta hjord". Vidare har "Guds eget folk" införts i den nya v 2:2, dels för att tydligare binda ihop med inledningsversen, dels för att avlägsna det mycket exklusiva "Sulamit" – ett ord som inte förekommer i 1917 års bibel. Enligt psalmkommittén är både "Sulamit" och "Kedars hyddor" omöjliga bibelallusioner i en modern psalmbok. För att göra psalmkommittén till viljes, utbytte jag i en första version på försök "i dessa Kedars hyddor" mot "i detta livets hyddor". I en paneldebatt där bl. a. även Birgit Gerhardsson, ledamot av psalmkommittén, deltog, ironiserade hon kraftigt över detta ingrepp i Wallins text – och vid närmare eftertanke finner jag att den här centrala versen bör stå så intakt som möjligt. Naturligtvis räknar jag då också med Birgit Gerhardssons stöd i kyrkomötet för att denna vers bevaras! Är detta inte hennes mening, blir ju angreppet på min ändring av versen helt omotiverat – jag gjorde ju ändringen för att rädda versen trots psalmkommitténs bannlysning av "Kedars hyddor", numera upphävd av Birgit Gerhardsson. (F. ö.: är "Pi-Ha-hirot" i nr 617 mindre exklusivt?)

Den nya avslutningsversens avslutningsrader är nydiktade, delvis med återknytning till den ursprungliga avslutningsversens slutrad.

Nuv. psalmbok nr 1:

- 1 Upp, psaltare och harpa! Upp, kraftens ord, du Andens svärd, Tveeggade och skarpa, Ur dvalan väck en syndig värld! Och, nådens milda lära, De väckta hjärtan bjud Att känna, älska, ära Barmhärtighetens Gud, Som huld i Sions gårdar Med Anden och sitt ord Alltsom en herde vårdar Sin dyra, återlösta hjord.
- 2 Han för de kvistar torra Ej hugga vill sitt vinträd ner. Han skonar ett Gomorra, Där tio fromma blott han ser. Där två och tre allena Ut i hans dyra namn Sin bön och sång förena, Han öppnar nådens famn Och hjärtan vederkvicker Och giver själar ro Och med sin sköld betäcker Sin frälsta kyrkas hopp och tro.

- 3 Så kom i helig prydnad, O Sulamit, du Kristi brud. I oskuld och i lydnad Möt här din Herre och din Gud. Han är din brudgum bliven Att frälsa dig från fall Och är för dig utgiven, Att han dig helga skall. I trohet och i renhet Giv hjärtat med din hand Och vårda andens enhet Med kärlekens och fridens band.
- 4 Ej evigt är du vorden I dessa Kedars hyddor fäst: En liten tid på jorden Du går, en främling och en gäst. Var trogen, o var trägen I lov och bönesång, Så bliver himlavägen Ej slipprig eller lång. De frommas samljud tvingar Till tystnad kvalens röst. När Davids harpa klingar, Det stormar ej i Sauls bröst.
- 5 Men glad som Moses skådar Från öknens sand, från mödans ban Det land, som Herren bådär På andra sidan av Jordan, Så själen sig förnöjer Av salighetens hopp Och tjust från jorden höjer Sin blick till himlen opp. I tron hon ser och smakar, Hur ljuvlig Herren är, När helig andakt vakar På alla känslor och begär.
- 6 Kom, Israel, att dyrka Din Gud på varje tid och ort, Men blive dig hans kyrka Ett heligt rum och himlens port. Ej större mänskofunder Och jordiskt känsloprål De helga sabbatsstunder, De höga föremål, Att Herren i ditt öra Ej ropar innan kort: "Jag vill ditt spel ej höra, Hav dina visors buller bort."
- 7 Dig skall ditt Sion sjunga Och bära fram för dig, o Gud, Med hjärta och med tunga Sin lovpsalm och sitt böneljud. Ditt ord i våra bygder Må rikeligen bo Och bära frukt i dygder, Gudaktighet och ro. Som havets sand otaligt Ditt folk föröke sig Och heligt och lycksaligt I evighet lovsjunge dig.
- mod inför vår egen död,
den dunklaste av strider.
Gud, var oss nådig.
- 2 Kom, ädla ljus, och tänd vår tro!
Låt Kristi ord i hjärtat bo,
med sin sanning liva,
all lögn fördriva.
Hjälp oss till vår sista stund
i Kristi tro förbliva.
Gud, var oss nådig.
- 3 Kom, kärlekseld, i hjärtat brinn!
Allt hat, all ljumhet övervinn.
Du blott kan oss lära,
som syskon kära
i försonlighet och frid
här leva till Guds ära.
Gud, var oss nådig.
- 4 Kom, Ande god, ge tröst och stöd!
Kom, led oss genom liv och död!
Lär oss bedja, vaka,
all synd försaka,
tjäna, älska Gud och sist
hans frid och sällhet smaka.
Gud, var oss nådig.
- V. 1 från medeltiden
M. Luther 1524
O. Petri? 1536
J. O. Wallin 1814, 1816
R. Holte 1985
(försl. 1985 A. Frostenson)

Förslag 1985:

V 1 och 7 enligt ovan.

363 Kom, helga Ande, hos oss bliv

Försl. 1985 O helge Ande, dig vi ber
1937:135 Dig, Helge Ande, bedja vi

- 1 Kom, helga Ande, hos oss bliv!
Ge mål, ge mening i vårt liv,
kraft i prövningstider,
när svårt vi lider,

Kommentar:

Luthers Ande-psalm "Nun bitten wir den heiligen Geist", efter en medeltida "leis", har i svensk tradition fått sitt versmått något förändrat, varför melodin också på några punkter avviker från originalet. Kommittén har dock givit den en mer rytmiskt livfull version än tidigare. Luthers originaltext hör väl inte till hans verkligt stora, och i vår nuvarande psalmbok lever psalmen mycket på det som Wallin tillfört den, bl. a. är hans flätning av de kvinnliga frasslutens rim sinnrik (tre frasslut rimmar på varandra).

Frostenson har genom sin bearbetning endast åstadkommit en allmän sänkning av stiltivån, bl. a. genom att bryta Wallins rimflätning och att delvis arbeta med assonanser. Kommentarens påståande att texten nu är anpassad till den rytmiska melodin stämmer inte, framför allt passar inte omkvädet "O Gud, förbarma dig" till det svenska melodislut som i 1695 års psalmbok sjungs till orden "Kyrie eleison".

Ett problem i psalmen är, innehållsligt sett, relationen mellan ytterverserna, som båda hamnar i ett besinnande av döden. Wallin-versionen hamnar dessutom lite väl abrupt i prövningar och strider redan i psalmens start. Jag har sökt ge ett större helhetsgrepp över psalmen och en tydligare progression. Besinning på prövningstider och död kommer i första versen, medan den fjärde däremot får en eskatologisk utmyning. De mellanliggande verserna handlar som tidigare om ljus – tro, med delvis nytt material, i v 2, och kärlekseld – syskonkärlek i v 3 (mest lik tidigare versioner).

Utan att gå in på detaljer vill jag beteckna Frostensons revisionsförsök som klart otillfredsställande.

En detalj: maskulinändelsen *helgø* Ande är inte alls så självklar i äldre svenska, och just i denna psalm har 1695 års psalmbok formen *Helgø* And. Nu när NT 1981 har "den heliga anden" finns det anledning ompröva psalmbokens språkbruk på denna punkt.

Nuv. psalmbok nr 135:

- 1 Dig, Helge Ande, bedja vi, Att med din kraft du står oss bi Under provotider Och svåra strider, Helst uti den yttersta, När det till änden lider. O Gud, förbarma dig.
- 2 O ädla ljus, gör med ditt sken Vår tro på Jesus sann och ren, Och den själv uppliva Att frukter giva. Hjälp oss att i denna tro Till änden faste bliva. O Gud, förbarma dig.
- 3 O kärlekseld, uppvärm vårt sinn, Allt hat, all ljumhet övervinn, Att vi leva läre Som bröder käre I förson-

lighet och frid Och Kristi sinne bäre. O Gud, förbarma dig.

- 4 O högsta tröst i all vår nöd, Oss uppehåll i liv och död. Låt oss ej försaka Att bedja, vaka Och betänka, att en gång Vi döden måste smaka. O Gud, förbarma dig.

Förslag 1985:

- 1 O helge Ande, dig vi ber att du oss tro och visshet ger och hos oss förbliver i svåra tider, mest när slutet närmar sig och vi skall lämna livet. O Gud, förbarma dig.
- 2 O ädla ljus, din klarhet ge, att vi kan Jesus Kristus se och i tro förbliver, ej honom sviker som har kallat oss och ger oss arvslott i sitt rike. O Gud, förbarma dig.
- 3 O kärlekseld, i hjärtat brinn, allt hat, all ljumhet övervinn. Kom och oss förvandla, att vi tillsamman i försonlighet och frid kan leva med varandra. O Gud, förbarma dig.
- 4 O högsta tröst i all vår nöd, tag bort vår fruktan, var vårt stöd. Hjälp oss i vår svaghet att bedja, vaka, nu och i den stund när vi den bittra död skall smaka. O Gud, förbarma dig.

382 B I mitt dop blev jag begravnen

Ej i försl. 1985

1937:111 Jesu, du dig själv uppväckte

Melodi=241 Bort med tanken, sorgsna hjärta

- 1 I mitt dop blev jag begravnen,
vigd att dela Jesu död,
och jag dödas än av kraven,
kan ej älska som Gud bjöd.
Tankar som förut jag skytt
stiger upp i mig på nytt:
bitterhet min kraft försvagar,
avund kärleken förjagar.
 - 2 I mitt dop får jag ock dela
den Uppståndnes nya liv,
och jag ber: tag, Herre, hela
mig i tjänst, i mig förbliv.
Men hur stor är onskans makt:
tröstens ord blir inte sagt,
tanklöst sviker jag min nästa,
kretsar blott kring eget bästa.
 - 3 Jag förkrossad måste bäva
för Guds dom och lagens röst.
Kan du, Herre Jesus, häva
denna sten ifrån mitt bröst?
Ja, din ängel stiger ned
och förkunnar mig din fred.
Skuldens börda här lyfts av mig,
ty din död försoning gav mig.
 - 4 Du är verkligen uppstånden,
du fullkomlig seger nått.
Ej i onskan är jag fången,
sen ur fängelset du gått:
också jag skall fri nu gå
och på domens dag bestå.
Hoppet ser Guds morgon randas,
fyller luften som jag andas.
- R. Holte 1985 efter H. Spegel 1694

Kommentar:

Nästan alla psalmförslagets psalmer om dopet handlar om hur vi bär fram våra nyfödda barn och överlämnar dem i Guds händer. Dopet som

grund för den kristnes vuxenliv, som en vigning till daglig död och uppståndelse med Kristus, finns nästan inte alls behandlat. Det värdefulla med Spegels påskpsalm, nr 111 i 1937 års psalmbok, är just att han utförligt behandlar detta tema i verserna 3–8. I nuvarande form gör dock psalmen ett starkt föråldrat intryck, och jag har därför förhållit mig synnerligen fritt till förlagan. Jag har även ändrat versmåttet i psalmens senare del, eftersom jag inte tyckte att melodin till nr 34 Vänligt över jorden glänsar, passar till denna psalm. Mitt förslag till psalmnummer anger ungefär var psalmen skulle kunna placeras.

Nuv. psalmbok nr 111:

- 3 Jag är väl med dig begravnen Genom dopet till din död; Jag är krossad av den staven, Mose lag, och det du bjöd; Men den onda vanart kvicknar Ofta i min själ på nytt, Vill det jag förut har skytt.
- 4 Gärna vill för dig jag vandra I förnyat leverne Och mitt sinnes lust förändra, Att din vilja städs må ske, Men mig hindrar världens vana, Köttets svaghet, satans list, Och jag märker mycken brist.
- 5 Hjälp fördenskull, Jesu Kriste, Med din Andes milda nåd, Att det liv, som Adam miste, Då han följde satans råd, Alltid må i mig förnyas, Styrkas och förökas så, Att jag livets väg kan gå.
- 6 Hjälp att jag ej mera följer Gamla mänskans välbehag Eller synden överhöljer Med en ursäkt, som är svag. Att du uppstod, det skall lära, Huru jag av synden bör Uppstå, så att jag ej dör.
- 7 När mitt hjärta måste bäva För ditt hot och lagens röst, Jesu, låt din Ande häva Denna sten ifrån mitt bröst, Denna tyngd av syndaskulden; Låt din ängel stiga ned Att förkunna mig din fred.
- 8 Ack, låt honom ljuvligt båda, Att du haver seger fått. Låt mig själv i trone skåda, Att du har ur fångslet gått Och detsamma för mig öppnat, På det jag därut skall gå Och på domedag bestå.

460 B Han trädde fram, ett skuldöst lamm

Ej i försl. 1985

1937:98 Ack, hjärtans ve

Han trädde fram, ett skuldöst lamm, och lät sitt blod
ut-gjuta. Där-för nåd och sa--lighet vi för hans skull nju-ta.

1 Han trädde fram,
ett skuldöst lamm,
och lät sitt blod utgjuta.
Därför nåd och salighet
vi för hans skull njuta.

2 O brudgum skön,
bland mannakön
finns ingenstads din like.
Men du blev utblottad, arm
– vi blev därmed rika.

3 Ack, ljuva mun,
all sannings brunn,
du, utan skuld, är slagen.
Du av vår mun är förrådd,
hånad och bedragen.

4 O sorg och nöd:
se Kristus död
och uppå korset dräpen!
Den har visst en själ av sten
som ej bliver häpen.

5 Men sedan han,
Gud, mänska sann,
led det han ej förtjänat,
oss nu, utan vår förtjänst,
saligheten väntar.

6 Ack, Jesus Krist,
vår tröst förvisst,
i tro vi dig nu bedja:
låt din pina, kors och död
lända oss till glädje!

J. Rist 1641

H. Spegel 1686

R. Holte 1985

Kommentar:

Spegels psalm "Ack, hjärtans ve" hör till dem som inte har kommit med i psalmkommitténs slutbetänkande. Det är synd, för den innehåller en rad verser som vittnar om Spegels stora kapacitet som psalmdiktare. Dessutom har den en mycket värdefull egen melodi, som likaså går förlorad om psalmen helt utesluts.

Av de ursprungligen 12 verserna har jag valt ut halva antalet, nämligen de som föreföll mig ha originellast och värdefullast innehåll, och föreföll mig kräva tämligen små ingrepp för att kunna bibehållas. Jag har använt mig av följande verser ur originalet och placerat dem i följande ordning: 5, 7, 6, 2, 9, 12.

Melodin har jag rytmiskt bearbetat i analogi med likartat uppbyggda i förslaget.

Numret 460 b anger ungefär var i psalmboken psalmen skulle kunna placeras.

Nuv. psalmbok nr 98:

- 1 Ack, hjärtans ve, Att jag skall se Guds egen Son försmådas Och Guds väsens beläte Under fötter trädas!
- 2 O sorg och nöd, Se Kristus död Och uppå korset dräpen! Den har visst en själ av sten, Som ej varder häpen.
- 5 Han trädde fram, Ett menlöst lamm, Och lät sitt blod utgjuta, Att vi nåd och salighet Må för hans skull njuta.
- 6 Ack, ljuvsta mun, All sannings brunn, Du är oskyldigt slagen Och utav vår mun förrådd, Hädad och bedragen.
- 7 O Brudgum skön, Bland mannakön Finns ingens städs din like. Likväl blev du blott och arm, Men vi därmed rike.
- 8 O huru säll Är visst den själ, Som detta rätt besinnar Och sig med en stadig tro Kristi död påminner!
- 9 Ty efter han, Sann Gud och man, Led det han ej förtjänste, Vi nu, utan vår förtjänst, Salighet förvänta.
- 12 Ack, Jesu Krist, Vår tröst förvisst, Vi dig i trone bedje: Låt din pina, kors och död Lända oss till glädje.

508 Den ljusa dag framgången är

Sv. ps. 1937:438.

- 1 Den ljusa dag framgången är,
och natten nu sig sänker.
Men nådens sol oss lyser här:
Guds Son sin närhet skänker.
Kom, o Jesus, var oss nära.

- 2 Du är den trogne väktaren
som kan oss väl bevara.
Du hjälper oss i frestelsen
och i all nöd och fara.
Kom, o Jesus, var oss nära.
- 3 O du vårt värn, vår fasta borg,
vi vill ditt namn åkalla.
Du i din mäktiga försorg
har kärlek för oss alla.
Kom, o Jesus, var oss nära.
- 4 Hos dem i ensamheten bo
som tröst och kärlek saknar,
och skänk oss alla nattens ro,
så att vi stärkta vaknar.
Kom, o Jesus, var oss nära.
- 5 I morgon skall vi då med fröjd
till dig vårt hjärta lyfta
och till vårt mål i himlens höjd
med tro och gärning syfta.
Kom, o Jesus, var oss nära.

H. Christensen Sthen omkr. 1589
J. O. Wallin 1814
R. Holte 1985
(försl. 1985 A. Frostenson)

Kommentar:

Det är ingalunda alltid som originalversionen av en psalm är att föredra framför senare bearbetningar. Ibland kan det inträffa att en psalmdiktare inspireras av en förlaga till att göra en mycket lödigare psalm än originalet. Detta är enligt min mening fallet med psalmen "Den ljusa dag framgången är". Genom att genialt förse den med ett omkväde med en bön om Jesu närhet har Wallin skapat en djupt andaktsmättad aftonpsalm. Psalmen bör sedan dess betraktas som Wallin-psalm och ingenting annat.

Det är en både häpnadsväckande och upprörande omdömeslöshet av Frostenson att försöka återuppliva den danska originalversionens teologiskt och språkligt hopplöst omöjliga "Glädje oss Gud i himmelriket". För det första har vi här precis samma teologiskt och exegetiskt felaktiga

användning av termen "himmelriket" som jag påtalat i min kommentar till psalmen "Allena Gud i himmelrik" (ovan nr 18). För det andra är ju omkvädets språkliga gestaltning fullständigt horribel. Och varför blir det plötsligt tillåtet med en konjunktiv, och till på köpet nyinförd i en psalm som tidigare saknat den, när man eljest i psalmboken formligen har haft klappjakt på konjunktiver? (Jfr den orimliga ändringen i "Morgonens rodnad", nr 502 v 2.) Och för det tredje: finns det verkligen någon levande varelse i detta land som kan känna någon andakt vid avsjungandet av omkvädet i fråga? Jag tycker detta är ett exempel på ett slags folkloristisk psalmarkeologi utan kontakt med den levande fromheten.

Nej, åter till Wallin-psalmen och dess grundidé! Omkvädet behöver något omgestaltas för att kännas spontant naturligt, och även i övrigt behöver psalmen överses, särskilt första versen. Jag hoppas mina lösningar vinner gillande.

Nuv. psalmbok nr 438:

- 1 Den ljusa dag framgången är, Och natten ren oss höljer; Men, nådesol, bliv du oss när, Du som ditt sken ej döljer. Bliv oss när, o Herre Jesu.
- 2 Du är den trogne väktaren, Som kan oss väl bevara Och hjälper oss i frestelsen Och i all nöd och fara. Bliv oss när, o Herre Jesu.
- 3 Du är vårt värn, vår fasta borg, När vi ditt namn åkalla, Och i din mäktiga försorg Vi trygga oss befalla. Bliv oss när, o Herre Jesu.
- 4 Låt oss ock i vårt stilla bo I natt din vård ej sakna; Förläna oss en ostörd ro Och låt oss glada vakna. Bliv oss när, o Herre Jesu.
- 5 Så vilja vi till dig med fröjd I morgon hjärtat lyfta Och till vårt mål i himlens höjd Med all vår vandel syfta. Bliv oss när, o Herre Jesu.

Förslag 1985:

- 1 Den ljusa dag framgången är och natten kring oss fallit.
Kom, Jesus Krist, vår Herre kär,
och stanna hos oss alltid.
Glädje oss Gud i himmelriket.
- 2 O Jesus Krist, du världens ljus,
oss hjälp att dig bekänna.
Ja, kom att i vårt hjärtas hus
din kärleks eld upptända.
Glädje oss Gud i himmelriket.
- 3 Du är den trogne väktaren.
När oss det onda hotar
vi söker hjälp. Du ger oss den.
Du svarar när vi ropar.
Glädje oss Gud i himmelriket.
- 4 Oss dagen möda ger och slit.
Det får vi alla märka.
Men natten skänker ro och frid
att trötta kroppen stärka.
Glädje oss Gud i himmelriket.
- 5 I morgon skall vi lova dig,
din trofasthet bekänna,
tills vi en gång i himmelrik
dig prisar utan ända.
Glädje oss Gud i himmelriket.

510 Nu denna nådens dag

Försl. 1985 Så har nu denna dag
1937:440 Nu haver denna dag

- 1 Nu denna nådens dag
allt efter Guds behag
sitt goda slut har fått,
och med sin ro igen
har natten, sömnens vän,
oss på sin bana nått.
- 2 O höga himmelsmakt,
du skapar jordens prakt.
Du skiftar himlens bloss,
och allt förvandlar sej.
Men du förvandlas ej.
Vik aldrig du från oss!

- 3 När ro i sinnet gjuts,
snart mina ögon sluts.
Sänd då din ängel blid
att hålla trogen vård
och vakta väl vår gård
till värn i vilans tid.
- 4 Min klädedräkt läggs av:
min synd, o Gud, begrav
i Kristi sidosår.
Så skall min skröplighet
bli vänd i härlighet
när jag av jord uppstår.
- 5 Gud, när i synd jag låg,
du nådigt till mig såg.
Men klädd i härlig skrud
jag, fri från synd, en gång
skall sjunga segerns sång
och tacka dig, o Gud.
- S. Columbus 1674
R. Holte 1985
(Försl. 1985 A. Frostenson)

Kommentar:

S. Columbus' fina aftonspålsalm "Nu haver denna dag" kom i 1695 års psalmbok in i en ganska hård bearbetning av J. Svedberg. Bearbetningen förtog en stor del av originalets charm. Svedberg ersatte den ursprungliga andra versen med två tämligen bleka verser och bearbetade också slutversen. Frostenson har i sin bearbetning, förslaget nr 510, gått till Columbus' original, men resultatet är utomordentligt dåligt. När Frostenson avser att återställa originalets andra vers missar han själva poängen att Gud genom att växla sina "Himle-bloss" åstadkommer underbara förändringar i sin skapade värld samtidigt som han själv är oföränderlig. Han vänder också ordningen mellan föränderlig – oföränderlig så att det uppstår en antiklimax när melodin stegras i näst sista raden. Vidare plagierar han uttrycket "ditt 'Varde ljus' " från Mariot-Posses treenighetspsalm, och utbyter slutradens originella vändning mot en tämligen sliten kliché:

Columbus
Du höge Himle Mackt
som neder jordens tractt
Mäd dijne Himle-bloss
Forändrar underlig
Sjelf oföränderlig
Wijk aldrig du från oss.

Frostenson
O höga himmelsmakt,
ditt "Varde ljus" du sagt.
Du skapat natt och dag,
själv oföränderlig
när allt förändrar sig.
Bliv alltid hos mig kvar.

I v 3 gör oss Frostenson till ett släkte cykloper genom att ändra "min ögon slutet till" till "mitt öga slutet till" – så otroligt dåligt! I slutversen är han så angelägen att få med det som står i Columbus' version och saknas i Svedbergs, att han missar ett helt avgörande led, som finns i båda versionerna. Klädedräktens avläggande i v 4 har nämligen sin fortsättning i den härliga skrudens påklädande i v 5.

Originalversionen är, med någon orenhet, helrimmad, varför Frostensons assonanser innebär en stillförsämring.

Stavningen "sej" i v 2:4 kan naturligtvis diskuteras. Numera *uttalar* man även i vardat språk "mig" och "sig" som "mej" och "sej" utan att man fördenskull ändrar stavningen. Jag har dock på försök skrivit "sej" för att markera rimmet och förebygga ett arkaiserande uttal.

Nuv. psalmbok nr 440:

- 1 Nu haver denna dag Alltefter Guds behag Sin ände även nått, Och natten, sömnens vän, Har nu för oss igen I ljusets rum uppstått.
- 2 O store Herre Gud, Vars röst och stränga bud Allt lyda måste här, Du skapte dag och natt. När dagen gör mig matt, Mig natten ro beskär.
- 3 O Gud, mig ej försmå, Låt mig din nåde få, Ty jag är svag och trött, Men mörkrets makt är stor. Dock du, i höjden bor, Gör, att jag sover sött.

4 Min ögon slutas till: Din ängel blid och mild Förordna du åstad Att hålla trogen vård Och stänga fastan gård Omkring min vilostad.

5 Min kläder klädas av: Min synd, o Gud, begrav I Kristi sidosår. Så skall min skröplighet Bli vänd i härlighet, När jag av jord uppstår.

6 Hur gladligt skall jag då Inför ditt anlet stå Uti en härlig skrud Och sjunga dig med fröjd Uti din himmels höjd, Min Herre och min Gud.

Förslag 1985:

1 Så har nu denna dag alltefter Guds behag sitt mål för färden nått, och natten, sömnens vän, är här hos oss igen, när ljuset från oss gått.

2 O höga himmelsmakt, ditt "Varde ljus" du sagt. Du skapat natt och dag, själv oföränderlig när allt förändrar sig. Bliv alltid hos mig kvar.

3 Mitt öga slutas till. Din ängel blid och mild, o Herre, till mig sänd att hålla trogen vård och att osynlig stå hos mig som vakt och värn.

4 Min klädedräkt läggs av: min synd, o Gud, begrav i Kristi sidosår. Så skall min skröplighet bli vänd i härlighet när jag av jord uppstår.

5 I himlen skall jag bli från alla synder fri och får lovsjunga dig som också när du såg hur jag i synden låg var mig en nådig Gud.

535 Mitt hjärta, fröjda dig

Sv. ps. 1937:337

1 Mitt hjärta, fröjda dig,
må själ och sinnen röras.
Låt andakt av din bön
allt upp i himlen höras.
Ty Fadern kallar dig
i Jesus Krist, sin Son.
Så bär i tro nu fram
din bön till nådens tron.

2 Bed till din Fader kär:
han själv befallt dig bedja.
Bed i din Broders namn:
han lovat för dig vädja.
Bed som din Tröstare
dig lär, med ord han ger.
Du kan helt säkert tro:
Gud hör allt vad du ber.

3 Du ser Guds hjärtelag:
så tvivla ej och tveka.
Hans ord, hans rika nåd
kan inget gott dig neka.
Vad dig omöjligt syns,
det vill hans fadershand
dig giva, ja, långt mer
än du ens tänka kan.

4 Så kommer jag, min Gud
i Jesu namn rätt glader
och säger i fast tro:
jag är ditt barn, min Fader.
Jag beder, tror och vet
att du min bön upptar.
Du vill, du kan, du gör
vad du mig lovat har.

J. Olearius 1671

G. Allon 1694

R. Holte 1985

(Försl. 1985 A. Frostenson)

Kommentar:

Originalpsalmen präglas av stor systematisk kraft och konsekvens. V 1–3 är en enda lång maning till bön, riktad av psalmens subjekt till

det egna jaget, "hjärtat". V 4 uttrycker så gen-svaret på den långa maningen. Sjäva maningen har också en strikt och genomtänkt uppbyggnad med klar progression. V 1 förankrar maningen i Guds egen kallelse. V 2 förstärker maningen ytterligare genom att framhäva de tre gudoms-personernas skilda slags stöd för bönen. Versen utmynnar i löftet om bönhörelse, och detta löfte görs sedan i v 3 till ytterligare ett motiv för maningen.

Bönhörelsemotivet i slutet av v 2 lyder i originalet: "Ty kant tu säkert tro, att Gud din suckan hör". Motivet avlägsnades i den wallinska psalmboken, antagligen för att "hör" rimmade alltför orent på "lär". Därmed missades ett viktigt led i psalmens progression. Någon konsekvens i fråga om rimmen uppnåddes inte heller, utan flera orena rim bibehölls, t. ex. "bedja" – "tillstädja" i v. 2. För vårt öra är naturligtvis "tillstädja" för-åldrat, men dessutom är det innehållsligt föga adekvat för att uttrycka Sonens medlarroll i bönen. — På några ställen balanserar psalmen s. a. s. på en knivsudd i sitt bruk av bildspråket, så när "hjärtat" manas att "träda" inför nådetronen (v 1) eller när den hänvisar inte bara till Guds "hjärtelag" utan också till hans "mun" (v 3). Att hjärtat skall låta "beveka" sig när det ser Guds hjärtelag är kanske väl sentimentalt för vårt öra (v 3).

Frostensons revisionsförslag bryter totalt sönder psalmens struktur och fördärvar därmed dess systematiska kraft. Den ömtåliga, i originalet strikt sammanhållna maningen bryts på inte mindre än tre ställen genom Frostensons oskickliga ingrepp. Redan i förra delen av v 1 skjuter han in ett löfte om bönhörelse och tar därmed i förväg ut det motiv i vilket den långa maningen skulle kulminera. Ingreppet sker dessutom mitt i psalmens inledande "uppvärmning" av sinnena till ett börens och andaktens sinnelag. "Uppvärmnings"-ingressen klipps bryskt av, och den kvarlämnade stumpen om själens och sinneas rörelse blir närmast meningslös. I v 2 bryts originalets utläggning om vad resp. gudomsperson gör för att stödja bönen genom en inskjuten för-

numstig upplysning om att Jesus är vår broder — originalet betraktar detta som bekant, precis lika bekant som att Gud är vår Fader och Anden vår Tröstare. I v 3 avbryts plötsligt psalmsubjektets tilltal till det egna jaget av ett "han som sin Son oss (!) gav", varefter tilltalet till det egna jaget fortsätter som om ingenting hade hänt. Men insatt i sitt sammanhang kan detta "oss" inte syfta på "oss kristna" utan kan bara syfta på jaget + jaget, vilket naturligtvis är orimligt.

Så dålig och plottrigt osammanhängande som psalmen blivit genom Frostensons insats förtjäna den inte att stå i Svenska kyrkans psalmbok.

Nuv. psalmbok nr 337:

- 1 Mitt hjärta, fröjda dig, må själ och sinnen röras, Låt andakt av din bön allt upp i himlen höras; Ty Fadern bjuder dig, dig kallar ock Guds Son Att träda tröste-lig inför sin nådetron.
- 2 Det är din Fader kär, som dig befaller bedja, Din Broder är ock den dig vill din bön tillstädja, Din Tröstare evad du bedja skall dig lär: Alltså med ödmjukt hopp till Gud din suckan bär.
- 3 Du ser Guds hjärtelag; låt dig därav beveka. Hans mun, hans dyra ord kan dig ej något neka. Vad dig omöjligt syns, det vill hans fadershand Dig giva, ja, ock mer än du ens tänka kan.
- 4 Så kommer jag, min Gud, i Jesu namn rätt glader Och säger i fast tro: Jag är ditt barn, min Fader. Jag beder, tror och vet, att du min bön upptar. Du vill, du kan, du gör vad du mig lovat har.

Förslag 1985:

- 1 Mitt hjärta, fröjda dig,
må själ och sinnen röras.
Den bön som här du ber
skall Gud i himlen höra.
Din Fader kallar dig,
och Jesus Krist, hans Son,
att gå förtröstansfull
med bön till nådens tron.

2 Det är din Fader kär
 som sagt att du skall bedja.
 Din broder Jesus är,
 han med och för dig beder.
 Hur du skall bedja rätt
 din Tröstare dig lär.
 så kan du säkert tro:
 av Gud du bönhörd är.

3 Du ser Guds hjärtelag,
 så tvivla ej och tveka.
 Han som sin Son oss gav
 kan inget gott oss neka.
 Vad dig omöjligt syns,
 det vill hans fadershand
 dig giva, ja, långt mer
 än du ens tänka kan.

4 Så kommer jag min Gud
 i Jesu namn rätt glader
 och säger i fast tro:
 Jag är ditt barn, min Fader.
 Jag beder, tror och vet:
 du ger min bön ett svar.
 Du vill, du kan, du gör
 vad du mig lovat har.

549 Vänd bort din vrede

1937:154 Vänd av din vrede

1 Vänd bort din vrede,
 Gud, som straffet sänder,
 vänd bort din vrede
 från bestörta länder!
 Vänd bort din vrede,
 du som har i händer
 livet och döden.

2 Skulden förtär oss,
 låt oss räddning finna.
 Väck oss och lär oss
 att vår tid besinna.
 Livet blott är oss
 skuggor som försvinna,
 stoft som förskingras.

3 Bojor vi draga
 av den skuld vi ärva.
 Knutna och svaga
 vi ditt verk fördärva.
 Minnen oss jaga,
 frestelser omvärva
 – låt oss ej falla!

4 Vi oss i varma
 böner här förena:
 Döm ej oss arma
 såsom vi förtjäna!
 Gud, dig förbarma!
 I din nåd allena
 finnes vår räddning.

5 För Jesu pina,
 för den törnekrona
 han för de sina
 bar att dem försona,
 låt nåden skina!
 Oss i kärlek skona!
 Var oss en Fader!

6 Jesus allena
 hela kan det brutna,
 med dig förena
 det från dig förskjutna
 genom det rena,
 från ditt hjärta flutna
 blodet och vattnet.

7 Låt oss ej falla,
 låt den förbön gälla
 som för oss alla
 Jesus hördes fälla!
 Dig vi åkalla,
 Gud, all godhets källa,
 trefaldigt store!

G. Thymus 1541
 J. O. Wallin 1813
 R. Holte 1985

Kommentar:

Melanchton-lärjungen G. Thymus' mäktiga bot-psalm har ännu i 1695 års psalmbok både en latinsk och en svensk textversion. Ett viktigt

inslag i den är att betona människolivets förgänglighet och intighet, enligt versionen från 1695 är vi människor "matk och aska", och än värre: "äre wi dock träck, en skugge och mullsäck, en jordklimp oren". Wallin mildrade det senare till att vi är "skuggor som försvinna, stoft som förskingras". Wallins version har ett högt konstnärligt värde med den rena patetiska stilen och den sinnrika rimflätningen a-b-a-b-a-b.

Psalmkommittén har inte sökt gå bakom Wallin-versionen till originalet eller äldre svensk översättning utan har utgått från Wallin-versionen.

Med enkla men o så tafatta medel har den anonyme bearbetaren dock lyckats totalfördärva Wallins praktfullt patetiska psalm. Att ändra verbens pluralformer till singularformer men i övrigt behålla ett mycket ålderdomligt språk gör inte psalmen mer begriplig, det bara fördärvar den förnämligt konstfulla rimflätningen. Se särskilt v 3: singularformerna mitt i det tunga språket i de båda första versraderna gör ett nästan komiskt intryck – så plötsligt ett stilbrott med det kort-huggna "Gud, vi är svaga!" – I mitt förslag har jag gjort tvärtom: jag har behållit verbens pluralformer men bearbetat några verser språkligt och innehållsligt, men med bevarande av den grundläggande stilen. Bl. a. har jag därigenom räddat över det av bearbetaren uteslutna förgängelsemötivet med "skuggorna" och "stoffet" (orig. v 4 = ovan v 2).

Nuv. psalmbok nr 154:

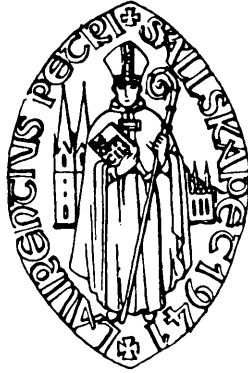
- 1 Vänd av din vrede, Gud, som straffet sänder. Vänd av din vrede Från bestörta länder. Vänd av din vrede, Gud, som har i händer Livet och döden.
- 2 Vill du oss plåga, Som vi äro värda, Vem har förmåga Att din blick uthärda? Ack, av din låga Jord och hav förtärda Med oss förginges.
- 3 Böner så varma Alla vi förena: Döm ej oss arma, Såsom vi förtjäna. Gud, dig förbarma. Av din nåd allena Bida vi räddning.

- 4 Nåd vi begäre, Låt oss henne finna. Nåden beskäre Vad ej rätt kan vinna. Maskar vi äre, Skuggor, som försvinna, Stoft, som förskingras.
- 5 Bojer vi draga Av den lott vi ärva. Lustar oss jaga, Frestelser omvärva. Herre, så svaga, Vill du oss fördärva Utan förskoning?
- 6 För Jesu pina, För den törnekrona Han för de sina Bar att dem försona, Låt nåden skina, Värdes oss förskona, Var oss en Fader.
- 7 Jesus allena Hela kan det brutna, Med dig förena Det från dig förskjutna, Genom det rena, Från hans hjärta flutna Blodet och vattnet.
- 8 Låt oss ej falla, Låt den förbön gälla, Som för oss alla Jesus hördes fölla. Dig vi åkalla, Gud, all godhets källa, Trefaldigt store.

Förslag 1985:

- 1 Vänd bort din vrede, Gud, som straffet sänder, vänd bort din vrede från bestörta länder! Vänd bort din vrede, du som har i händer livet och döden.
- 2 Böner så varma alla vi förenar: Döm ej oss arma såsom vi förtjäna! Gud, dig förbarma! I din nåd allena har vi vår räddning.
- 3 Bojer vi drager av den lott vi ärver, lustar oss jagar, frestelser omvärver. Gud, vi är svaga! Vill du oss fördärva utan förskoning?
- 4 För Jesu pina, för den törnekrona han för de sina bar att dem försona, låt nåden skina! Oss i kärlek skona! Var oss en fader!
- 5 Jesus allena hela kan det brutna, med dig förena det från dig förskjutna, genom det rena, från hans hjärta flutna blodet och vattnet.
- 6 Låt oss ej falla, låt den förbön gälla som för oss alla Jesus hördes fölla! Dig vi åkallar. Gud, all godhets källa! Trefaldigt store!

Laurentius Petri Sällskapet för svenskt gudstjänstliv

Verksamhetsberättelse för år 1984

från Laurentius Petri sällskapet för svenskt gudstjänstliv avgiven i Stjärnholm, Nyköping, den 3 augusti 1985 vid det fyrtiofjärde årsmötet

Sällskapets styrelse utgjordes 1984 av professor Ragnar Holte, Uppsala, ordf., kyrkoherde Karl-Erik Wallin, Backaryd, vice ordf., teol. och fil. kand., musikdirektör Gudrun Zethelius, Lilla Edet, sekreterare, fil. mag. Vivi Andersson, Lilla Edet, kassaförvaltare, rektor Albert Sjögren, Ransäter, samt musikdirektörerna Curt Lindström, Borås, och Maria Thyresson Hedin, Örebro.

Suppleanter i styrelsen har varit musikdirektör Gun Palmqvist, Falköping, docent Folke Bohlin, Lund, och pastor Sören Bolander, Partille.

Styrelsen sammanträdde i Rättvik den 14 juli och i Örebro den 22 okt.

Sällskapets medlemsantal uppgick den 31 dec. 1984 till 200.

Sällskapets koralvecka ägde rum på S:t Davidsgården, Rättvik, 11 – 16 juli och samlade ett tjugotal deltagare. Föreläsare var Ragnar Holte – Hur ordet blir musik, Gun Palmqvist – Tidegården i skönlitteraturen, och Maria Thyresson Hedin, som ledde övningarna i gregoriansk sång. Meditationer leddes av föreståndaren Per Mases. Veckans tema var: Att bedja Guds ord. Dagar kring den liturgiska sången, och koncentrerades helt på den gregorianska sången, troligen för första gången i sällskapets historia, varigenom veckan profilerades gentemot andra koralveckor.

Stjärnholm den 3 augusti 1985

Karl-Erik Wallin,
v. ord.

Gudrun Zethelius,
sekr.

Verksamhetsberättelse för år 1985

från Laurentius Petri Sällskapet för svenskt gudstjänstliv avgiven i Stjärnholm, Nyköping, den 2 augusti 1986 vid det fyrtiofemte årsmötet

Sällskapets styrelse utgjordes 1985 av professor Ragnar Holte, Uppsala, ordf., kyrkoherde Karl-Erik Wallin, Osby, vice ordf., teol. och fil. kand., musikdir. Gudrun Zethelius, Lilla Edet, sekreterare, fil. mag. Vivi Andersson, Lilla Edet, kassaförvaltare, rektor Albert Sjögren, Ransäter, samt musikdirektörerna Curt Lindström, Borås, och Maria Thyresson Hedin, Örebro.

Suppleanter i styrelsen har varit musikdirektör Gun Palmqvist, Falköping, doc. Folke Bohlin, Lund, och pastor Sören Bolander, Partille.

Sällskapets medlemsantal uppgick den 31 dec 1985 till 190.

Styrelsen sammanträdde den 3 augusti, 4 oktober och 9 december.

Sällskapets koralvecka 1985 ägde rum på Stjärnholms stiftsgård 31 juli – 5 aug. och samlade ett tjugotal deltagare. Veckans tema, Det Klingande Sakramentet, var hämtat från studieboken med samma namn, utgiven av RISK och SKS till Kyrkomusikens År 1984–85. Författaren, teol. dr Anders Ekenberg, ledde seminarier kring sin bok. Övriga medverkande var musikdirektörerna Gun Palmqvist, Maria Thyresson Hedin och Curt Lindström, som ledde den gregorianska sången, samt pastor Sören Bolander, som ledde bibelstudier över Magnificat.

Kursledare var kyrkoherde Karl-Erik Wallin. För andra året i rad ägnades det praktiska musicerandet helt åt den gregorianska sången.

Under året utkom årsboken Svenskt Gudstjänstliv, årg. 58/59, utgörande ett temanummer ägnat Kyrkomusikens År.

Redaktionen för Svenskt Gudstjänstliv flyttade under hösten sin tyngdpunkt till Uppsala. Docent Sven-Erik Brodd blev ny redaktör efter docent Folke Bohlin, som avsåde sig redaktörskapet vid årsmötet. Ordf. Ragnar Holte kvarstår i redaktionen, medan prof. Lars Hartman och musikdir. Birgit Lindkvist Markström tillkommit. Från Lundaredaktionen kvarstår kantor Elisabet Wentz-Janacek och doc. Folke Bohlin.

I egenskap av RISK:s sektion för liturgi och musikvetenskap ägnade styrelsens ledamöter under andra halvåret ett grundligt arbete åt granskningen av utredningen Den Svenska Psalm-boken, SOU 1985, 16–19, i syfte att åt RISK kunna sammanställa ett remissutlåtande om psalmboksförslaget i god tid före den 15 januari 1986.

Stjärnholm den 2 augusti 1986

Ragnar Holte
Ordförande

Gudrun Zethelius
sekreterare

INNEHÅLL

<i>Ragnar Holte</i> , Ny Psalmbok	3	LAURENTIUS PETRI SÄLLSKAPET	
<i>Gun Palmqvist</i> , Perspektiv på andlig visa i Psalmboken	5	FÖR SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV	
<i>Maria Thyresson Hedin</i> , Psalmboksförslaget 1985 – reflexioner från en orgelpall	13	Verksamhetsberättelse för år 1984	89
<i>Alf Härdelin</i> , Latinska hymner för den svenska psalmboken?	18	Verksamhetsberättelse för år 1985	90
<i>Ragnar Holte</i> , Hur ny är ny psalm?	26		
– Kristus i Kreml-muren? Om bildanvändningen i psalmboken	32		
– Kan gammal psalm bli ny?	38		
– Mannerheim contra Hallqvist	49		
– Frostenson contra Frostenson	56		
– Revisionsförslag	61		

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

87-03-17

LUND

En förpliktande tradition för årsboken Svenskt Gudstjänstliv, nu årgång 60—61, har varit att kritiskt men konstruktivt granska förslag till nya gudstjänstböcker för Svenska kyrkan.

När nu 1986 en ny Psalmbok har debatterats, faller sig naturligt att inte bara uppmärksamma detta utan dessutom aktivt bidra till en fortsatt diskussion.

Författarna i denna årsbok:

Ragnar Holte är professor i Uppsala och ordförande i Kyrkomusikernas samarbetskommitté (KOSK) som är ett samarbetsorgan mellan Riksförbundet Svensk Kyrkomusik (RISK) och Kyrkomusikernas Riksförbund (KMR). Han bidrar i årsboken med flera uppsatser.

Maria Thyresson Hedin är musikedirektör i Örebro och informationssekreterare i RISK, Sveriges största körförbund med över 85.000 medlemmar. Hon skriver om psalmboksförslaget som kyrkomusiker.

Gun Palmqvist är också musikedirektör (Falköping) och skriver om kyrkovisans väg in i psalmboken.

Alf Härdelin är docent i Uppsala, medeltidsforskare och översättare. Han skriver om problemet med att översätta klassiska hymner i Psalmboksförslaget.